

**XX. YÜZYILDA RUSYA İLE TÜRKİYE'DEKİ
ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ**

Murat YILMAZ

**Yüksek Lisans Tezi
Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Bahar GÜNEŞ**

2014

Her hakkı saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Murat YILMAZ

**XX. YÜZYILDA RUSYA İLE TÜRKİYE'DEKİ ÇEVİRİBİLİMİN
GELİŞİMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Bahar GÜNEŞ**

ERZURUM-2014

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

07/07/2014

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "XX. YÜZYILDA RUSYA İLE TÜRKİYE'DEKİ ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

07.07.2014

Murat YILMAZ

Murat

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Bahar GÜNEŞ danışmanlığında, Murat YILMAZ tarafından hazırlanan bu çalışma 07 / 07/ 2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Bahar GÜNEŞ

İmza:

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ahmet SARI

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Tariel SIKHARULIDZE

İmza:

T. SIKHARULIDZE

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. .... / ..... / .....

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TABLolar DİZİNİ	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSYA'DAKİ ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ

1.1. RUSYA'DA ÇEVİRİBİLİMİN TARİHİ	5
1.1.1. Kiev Rusyası'nda Çevirinin Ortaya Çıkışı	6
1.1.2. Moskova Rusyası'nda Çeviri Faaliyetleri	8
1.1.3. XVIII. Yüzyılda Çeviri Faaliyetleri	8
1.1.4. XIX. Yüzyılda Çeviri Faaliyetleri	13
1.2. XX. YÜZYILDA RUSYA'DA ÇEVİRİ FAALİYETLERİ.....	14
1.2.1. XX. Yüzyılın Başlarında Rusya'da Çeviri Faaliyetleri.....	14
1.2.2. 40'lı Yıllar ve Sonrasında Çeviri Faaliyetleri	20
1.2.2.1. 1946-1970 Yıllarında 'Mir' (мир) Yayınevi Tarafından Basılan Çevrilmiş Eserlerden Bazılarının Listesi.....	25
1.2.3. 70'li Yıllar ve Sonrası Çeviri Faaliyetleri.....	34
1.2.3.1. 1971-1987 Yılları Arasında 'Mir' (мир) Yayınevi Tarafından Basılan Çevrilmiş Eserlerden Bazılarının Listesi	38

İKİNCİ BÖLÜM

XX. YÜZYILDA TÜRKİYE'DEKİ ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ

2.1. TÜRKİYE'DE ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ.....	43
2.1.1. Osmanlı Devleti'nde Çeviri Faaliyetleri	43
2.1.2. Lale Devrinden Sonra Osmanlı Devleti'nde Çeviri Faaliyetleri	48
2.1.3. Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Çeviri Faaliyetleri	51
2.2. XX. YÜZYILDA TÜRKİYE'DE ÇEVİRİ HAREKETLERİ.....	55
2.2.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çeviri Faaliyetleri	59

2.2.2. 1940 ve Sonrasında Türkiye’de Çeviri Faaliyetleri.....	67
2.2.3. 70’li Yıllardan Sonra Çeviri Faaliyetleri.....	82
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	91
ÖZGEÇMİŞ.....	93

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

XX. YÜZYILDA RUSYA İLE TÜRKİYE'DEKİ ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ

Murat YILMAZ**Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bahar GÜNEŞ****2014, 93 sayfa****Jüri: Yrd. Doç. Dr. Bahar GÜNEŞ (Danışman)
Prof. Dr. Tariel SIKHARULIDZE
Doç. Dr. Ahmet SARI**

Bizans imparatorunun Kiev'e göndermiş olduğu misyonerlerin burada Kiril alfabesi dediğimiz alfabeyi oluşturmalarıyla birlikte burada çeviri faaliyetleri de başlamış oldu. Kiev Rusyası'nda dini metinler bazında yapılan çeviriler zamanla diğer alanlarda da yapılmaya başlanmıştır. Çeviri faaliyetlerinin her geçen gün artış göstermesi bu faaliyetlerin toplumun gelişimindeki önemini de vurgulamış olur. Diğer ülkelerle olan karşılıklı ilişkiler hem kültür bazında hem de diğer alanlarda gelişmeler olmasına sebep olmuştur. Kiev Rusyası'nda yapılan bu faaliyetler Rus toplumunun şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Moskova Rusyası'nın merkezi konuma gelmesiyle birlikte çeviri faaliyetlerinin yönü de buraya dönmüş oldu. Maksim Grek'in Moskova'ya davet edilmesi ve onun burada yapmış olduğu faaliyetler çeviriye hız kazandırmıştır. I. Petro çevirinin ne denli önemli olduğunu bildiği için çeviriyi ilk önceliklerinden biri haline getirir. Kendisi de bizzat bu çalışmalarda aktif olarak görev alır ve bu zamanda Batı dillerinden yapılan çeviriler ülkenin gelişmesinde rol oynamıştır. Bununla beraber dil okulları açılır. Bu dil okullarında kendi tercümanlarını eğitirler. Daha sonraları çevirinin toplumsal hayat ve edebi hayatın şekillenmesinde oynadığı rol önemsenir ve bu faaliyet alanının genişletilmesine gidilir. 20. yüzyıla gelindiğinde devlet eliyle kurulan matbaalarda zamanın önde gelen yazar ve çevirmenleri çalışmışlardır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra çeviri üzerine yapılan çalışmalar çeviri bilim için oldukça önemlidir ve ayrıca Sovyet sınırlarında yaşayan milletlerin edebiyatları çeviri yoluyla Rus edebiyatına kazandırılmıştır. Türkiye'deki çalışmalara gelince Osmanlı Devleti'nin bünyesinde yaşayan halkların farklı dilleri konuşması devlet için çeviriyi oldukça önemli bir ihtiyaç haline getirmiştir. Osmanlı bir imparatorluk olması hasebiyle bünyesinde farklı milletleri barındırırdı ve bunlarla olan iletişimde çeviri bir aracı rolünü üstlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin yüzünü Batı'ya çevirmesi ve Batı dillerinden çevirdiği eserler Batı'yı daha iyi tanımasını sağlamıştır. Zaman zaman Batı baz alınarak yapılan yeniliklerle Osmanlı toplumunun Batı'dan esinlenmesine neden olmuştur. Cumhuriyetin ilanı ve yapılan inkılaplar sonucu toplumsal bir yapılandırmaya gidilmiştir. Bu yapılandırmalar çerçevesinde çevirilere ağırlık verilmiştir. Bu çalışmada bu faaliyetler dönem dönem verilmiştir.

ABSTRACT**MASTER THESIS****THE DEVELOPMENT OF TRANSLATION STUDIES IN RUSSIA AND
TURKEY IN THE 20th CENTURY****Murat YILMAZ****Advisor: Yrd. Doç. Dr. Bahar GÜNEŞ****2014, page: 93****Jury: Assist. Prof. Dr. Bahar GÜNEŞ (Danışman)****Prof. Dr. Tariel SIKHARULIDZE****Assoc. Prof. Dr. Ahmet SARI**

Translation activities in Kiev started with the Cyrillic alphabet created by the missionaries who were sent to Kiev by Byzantine emperor. Translations which were made on the basis of religious texts in Kievan Rus' began to be made in other areas over time. Increasing of translation activities with each passing day stressed the importance of the role of these activities in development of society. Bilateral relations with other countries led to improvements in many other areas as well as in culture. These activities made in Kievan Rus' had played an important role in shaping of Russian society. Translation activities began to be made in Moscow after that it had turned into the central location. Invitation of Maksim Grek to Moscow and his activities accelerated translation. Because of that Petr I knew the importance of translation he gave priority to the translation. Moreover he personally took an active role in these activities. At this time translation from western languages played a role in the development of country. However in that time language schools were opened and they trained their own interpreters in these language schools. Later, translation began to play a role in shaping of literary and social life so this area began to expand. In the 20th century, in printing houses, which were established by government worked the most important writers and translators. After World War II the studies on translation are quite important for science of translation. In addition literatures of the nations living in the Soviet border were presented to Russian literature. People speaking different languages under Ottoman Empire made important translation studies in Turkey. Ottoman Empire involved different nations and used the translation a tool of communication. Tending to the west and the works, which were translated from western languages provided to recognize the west better. The innovations based on the West led Ottoman Empire to be inspired by West. As a result of declaration of Republic and reforms social configuration was made. Within the framework of these configurations translation translations were made intensively. In this study these activities are given periodically.

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Matematik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	25
Tablo 1.2. Fizik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	26
Tablo 1.3. Kimya Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	27
Tablo 1.4. Astronomi Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	28
Tablo 1.5. Geofizik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	29
Tablo 1.6. Biyoloji ve Tıp Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler.....	30
Tablo 1.7. Ziraat Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler.....	31
Tablo 1.8. Jeoloji Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	32
Tablo 1.9. Teknik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler.....	33
Tablo 1.10. Mütercim-Tercümanların Yetiştığı Yükseköğretim Kurumları	36
Tablo 1.11. Matematik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	38
Tablo 1.12. Mekanik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	39
Tablo 1.13. Fizik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	40
Tablo 1.14. Astronomi Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	41
Tablo 1.15. Kimya Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler	42
Tablo 2.1. Yunan ve Latin Klasikleri	73
Tablo 2.2. Alman Muharrirleri	74
Tablo 2.2. Rus Muharrirleri.....	75
Tablo 2.3. İtalyan Muharrirleri	76
Tablo 2.4. Şark Muharrirleri.....	76
Tablo 2.5. Şimal Muharrirleri.....	76
Tablo 2.6. İspanyol Muharrirleri	77
Tablo 2.7. İngiliz Muharrirleri	77
Tablo 2.8. Amerikan Muharrirleri	78
Tablo 2.9. Fransız Muharrirleri	79
Tablo 2.10. Türkiye’de Çevirmenlik Eğitimi Veren Kurumlar.....	84

ÖNSÖZ

Bu çalışmada çevirinin Rusya ve Türkiye'deki gelişimi tarihsel süreçlerle incelenmiştir.

Bilindiği üzere çeviri bir dilden başka bir dile aktarım işlemidir ve çeviriler sözlü ya da yazılı olarak yapılabilir. Çevirinin Rusya ve Türkiye'deki tarihsel sürecini incelediğimizde çeviri gereksiniminin farklı devletlerle olan ilişkilere paralel olarak geliştiğini görebiliriz. Farklı dillerin birbirleriyle olan etkileşimlerinde çeviri bir aracı rolünü üstlenmektedir. Farklı ulusları bünyesinde barındıran ülkeler her zaman çeviriye ihtiyaç duymuşlardır. Rusya ve Türkiye de bu çerçevede ele alındığında farklı dillere ev sahipliği yaptığından hem devlet işlerinde hem de toplumsal ilişkilerde çeviri gereklilik arz etmiştir. Ayrıca bu iki devlette de çeviri gelişmek için yegâne araç olarak görülmüştür. Çeviri hem toplumsal hem de devlet nezdinde destek görmüş, bu çerçevede çalışmalar yürütülmüştür. Globalleşen dünyamızda hem kitle iletişim hem de diğer iletişim araçları çeviriye olan ihtiyacı daima güncel kılmıştır. Bu alanlarda yapılan çalışmalarla hem kültürel hem de sosyal anlamda büyük değişiklikler yaşanmıştır. Yaşanan gelişmeler dilin zenginleşmesini sağlamış, bu çerçevede çalışmalarını hızlandırmıştır.

Çalışmamızda Rusya ve Türkiye'deki çevirinin gelişimini tarihsel süreçlerle ele aldık. Bu incelemeyi yaparken her iki ülkede çevirinin tarihsel süreçlerini araştırarak bu alanda yapılan çalışmaları da değerlendirmeye çalıştık. Bu değerlendirmeyi yaparken çeviri alanında yapılan çalışmaları karşılaştırma imkânı bulduk.

GİRİŞ

İnsanoğlunun en eski uğraşlarından biri de çeviridir. Yeryüzünde ilk tercümanın kim olduğunu tam olarak söylemek mümkün değildir. Farklı dilleri konuşan kabilelerin varlığı bu kabileler arasında arabuluculuk edebilecek insanlara ihtiyaç doğurmuştur. Yani bu kabilelerin dillerini bilecek birinin olmasını gerekli kılmıştır. İlk tercümanların kadın olma ihtimali de vardır. Çünkü eskiden başka bir kabileden kız kaçırma bir gelenek halini almıştı ve bu durumda kadının istemeyerek de olsa kocasının dilini öğrenmek zorunda kalması ve gerekli görülmesi durumunda tercüman rolünü de üstlenebilirdi. İlk çeviriler sözlü olarak yapılırdı, ama daha sonraları yazının ortaya çıkmasıyla yazılı olarak da çeviriler yapılmaya başlandı.

Çevirinin binlerce yıllık tarihi olduğunu kanıtlayan pek çok kanıt vardır. Yaklaşık olarak üç bin yıl önce çivi yazısıyla yazılmış Sümer yazıtlarında çevirmenlere yardımcı olmak amacıyla iki dilde de var olan ortak kelimelerin kullanıldığını görebiliriz. Eski Babil ve Asur devletlerinde hükümdarların emirlerini fethedilen toplumlara anlatma işini yapan bir çevirmen grubunun olduğu biliniyor. Farklı dilleri konuşan ülkeleri fetheden imparatorlukların, tercümanlar olmadan varlıklarını devam ettirmeleri imkânsızdı. Antik Mısır'da komşu ülkelerle karşılıklı ilişkileri yürütmek için tercümanların yetiştiği özel bir okul vardı. Bu okulların varlığına İncil'de Yusuf peygamber ve kardeşlerinin hikâyesinde değiniliyor. İncil'de Tekvin (Yaratılış) 37-50 bölümlerinde geçen bu hikâyede olay şöyle anlatılır: onu kıskanan kardeşlerinin onu Mısır'a köle olarak nasıl sattıkları ve onun burada nasıl önemli biri haline geldiği, belli bir süre geçtikten sonra Yusuf peygamberin ülkesinde kıtlık olduğu ve kardeşlerinin de bunun üzerine yiyecek için Mısır'a gittikleri, onları Yusuf peygambere götürdüklerinde onlar onu tanımazlar ama Yusuf peygamber onları tanır ve onlara ilkin kendini tanıtmaz. Onlarla tercüman aracılığıyla konuşur.' Bu ve buna benzer olayları pek çok kaynakta bulmak mümkün.

Eskiden bütün diller sadece sözlü halde buldukları için çeviriler de sadece sözlü olarak yapılırlardı. Antik dönemlerde genelde İncil ve diğer dini kitapların çevirileri yapılırdı. İlk Yunanca ve Latince 'ye daha sonra ise diğer Avrupa dillerine çeviriler yapılmıştır. M.Ö. 1.yüzyılda Cicero, Aischylos ve Demosthenes'in konuşmalarını çevirmiştir. M.Ö.II. yüzyılda ise Tevrat Yunanca' ya çevrilmiştir. Antik dönemlerde ilk

çeviriler İncil ve diğer dini kitaplarınken, XI. yüzyıldan sonra ise diğer çeviriler hız kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde ünlü filozofların kitapları çevrilmeye başlanmıştır. Eskiden yapılmış olan çevirileri açıkça eleştiren edebiyatçı ve aydınlardan oluşan bir grup ortaya çıkmıştır. Bunlar çevirinin sadece anlamsal açıdan doğru olmasına değil aynı zamanda kendi dilinin de gereksinimlerini karşılaması gerektiğini savunmuşlardır. 1541 yılında Martin Luther ‘Çeviri Sanatı Hakkında’ bir kitapçık yayınlamıştır. XVII yüzyılda da şiir ve edebiyat çevirilerine bağlı olarak serbest çeviriye karşı bir eğilim olmuştur.

Çevirinin ilk dönemlerinde iki farklı akım vardı. Bunlardan ilki dini metinlerin çevirilerinde oldukça belirgindir, özellikle de İncil’de. Tercümanlar için bu kaynak metinler ‘Allah’ın sözleridir’ anlayışı hâkimdi. Onlar için bu metinlerdeki her kelime, kelime düzeni, başlı başına harfler ve noktalama işaretleri kutsaldı ve özel bir anlamı vardı. Bunlar mümkün olduğunca birebir çevrilirdi. Bu yüzden bazen çevrilen dilin düzeni bozulurdu ve anlaşılmayan yerler olurdu. Ama bu durum ne tercümanı ne de okuyucuyu rahatsız ediyordu. Çünkü onlara göre dini bir metnin herkes tarafından anlaşılması da gerekmiyordu ve bunların mistik olması gerekiyordu. Onlara göre bunun sırrı da gizemli olmasındaydı. Dini eserlerin çevirisinde birebir çeviri hâkimse çevirinin diğer türleri olan sözlü ve yazılı çeviri sık sık benzer özellikler taşırdı. 18. yüzyıl Fransız çevirmenler arasında serbest çeviri oldukça yayılmıştı; ki bu dönemde Fransızlar kendilerini sanattan anlayan tek millet olarak sayıyorlardı. Eserlerini süsleyerek yazıyorlardı. Bu yüzden diğer eserleri yetersiz görüyorlardı. Çevirirken bir çevirmen kendince eksik gördüğü yerlere ekleme yapabiliyor veya uygun görmediği yerleri düzeltebiliyordu. Örneğin Richardson’un romanını çeviren kişi ölüm tasvirini kasvetli bulduğu için çıkarmıştır. Cervantes’in Don Kişot adlı eserini çeviren tercüman da bu eserde kendince düzeltmeler yapmıştır.

Çeviri sadece dilin değil aynı zamanda kültürün ve teknolojinin gelişmesine de katkı sağlar. İnsanlık tarihine bakıldığında farklı dillerin varlığı çeviriyi gerekli kılmış ve bu gereksinim insanlık var oldukça da olacaktır. Çeviri farklı dilleri konuşan insanların iletişim aracı, bağlayıcı bir rol üstlenip uzak diyarları yakın etmektedir. Farklı coğrafyaları ve kültürleri anlamak için çeviriye duyulan ihtiyaç her zaman olmuştur. *‘Çeviri tarihinde, bir dilden ötekine doğrudan doğruya çeviri, bu iki dili konuşan toplumlar arasında bir kültürel yakınlığın söz konusu olduğu durumlarda daha kolay*

*gerçekleşmiştir. Özellikle yazın alanı için doğrudur bu. Nitekim doğrudan doğruya özgün dilden çevirilerin en erken örnekleri böyle bir kültür yakınlığının ya da ortak kültürün ürünleridir. Yunancadan Latince 'ye, Arapçadan Farsça'ya, Çince'den Japonca'ya ya da Hintçe'den Çince'ye ilk çeviriler bu niteliktedir. Böyle bir kültür birliğinin olmadığı durumlarda ise, ikinci bir dilin aracılığı çoğunlukla hoş görülmüştür. Dokuzuncu yüzyılda Abbasilerin, felsefe ya da bilim alanındaki Yunanca kaynaklardan önemli bir bölümünü Arapça'ya Süryanice aracılığıyla çevirmeleri gibi.'*¹

Buradan yola çıktığımızda Kiev Rusyası'nda yapılan ilk çeviriler genelde dini eserlerdi ve bunlar da Yunanca ve Latince'den çeviri yoluyla aktarıldı. Ortak değerlerin-din gibi-olması o dilleri birbirine yakınlaştırır. Kiev Rusyası'nda başlayan çeviri çalışmaları dini metinler ve azizlerin hayatları ağırlıklı olarak yapılırdı. Bu dönemlerde seyahatname türünde olan «хождение» yazıları da çevrilmiştir. Bu seyahatnameler daha çok kutsal topraklara yapılan seyahatleri konu alırdı. Daha sonraları ise komşu ülkelerle ilişkilerin gelişmesiyle çeviri alanları da farklılık göstermeye başlamıştır. 16.yüzyıla gelindiğinde Moskova Rusyası'nda bu faaliyetler devam eder. Bu dönemde Yunanistan'dan Moskova'ya davet edilen Maksim Grek bu çalışmaları yürütür. Burada çeviri okulu açılır ve burada yetiştirilen tercümanlar çeviri faaliyetlerine büyük katkılar sunarlar. I. Petro döneminde ise çeviri devlet eliyle yapılmaya başlanır ve I. Petro bu çalışmalarda aktif olarak görev alır. Avrupa'da eğitim alması dolayısıyla oradaki gelişmeleri yakından takip eden I. Petro ülkesinin gelişmesi için Batı dillerinden kitapları çevirtir. Bu kitaplar genel olarak teknik kitaplardır. Yapılan çalışmalarla Rusya çağ atlamış, sınırlarını genişleten bir ülke konumuna gelmiştir. Avrupa'nın tekniğini ve gelişmişliğini baz alan çalışmalar çeviri yoluyla ülkenin kalkınmasında önemli bir rol oynamıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde ise Rus edebiyatı dünya çapında tanınmış ve dünya edebiyatına önemli eserler sunduğu görülür. Çeviri faaliyetleri devlet tarafından desteklendiği için bu çalışmalarda dönemin tanınmış yazarları da görev almışlardır. Yapılan çalışmalarla dünya edebiyatından pek çok eser Rusçaya çeviri yoluyla kazandırılmıştır. II. Dünya Savaşı'yla beraber çevirinin önemi artmış bu alanda kapsamlı çalışmalar yapılmıştır.

Türkiye'deki çeviri faaliyetleri oldukça eskiye dayanır. Osmanlı Devleti yapı itibarıyla çok kültürlü ve çok uluslu olduğu için çeviri faaliyetleri burada oldukça önemi

¹ Akşit Göktürk, *Çeviri: Dillerin Dili*, (10. Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 53.

bir yer tutar. İlk bu faaliyetleri gayri Müslimler yürütür, ama daha sonraları açılan dil okullarıyla devlet burada kendi elemanlarını yetiştirmeye başlar. Ülkenin sınırları her geçen gün büyüdüğü için tercümanlara ihtiyaç da her geçen gün artmıştır. Çünkü fethedilen yeni yerlerin halkıyla çeviri yoluyla iletişim kurulabiliyordu. Tercümanlar devlet kurumlarında, eyalet işlerinde, büyükelçiliklerde, limanlarda ve daha pek çok yerde görev yapıyorlardı. Matbaanın Türkiye'ye gelmesiyle ilmi faaliyetlerin yayılma hızı da artmış oldu. Lale Devriyle devletin yüzünü Batıya dönmesiyle buradan getirilen eserler Türkçeye çeviriyle kazandırılmış, ülkenin içinde olduğu zor durumdan Avrupa endeksli yapılan çalışmalarla çıkılmaya çalışılmıştır. Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin dönüşlerinde buranın gelişmişliğini aktarmaya gitmeleri çeviriyi hızlandırmıştır. Yapılan çeviri faaliyetlerini devlet desteklemiş ve bu görevde çalışanlara da belli ücretler ödenmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla yapılmakta olan çalışmalara devlet desteği olmuş, devlet yapılan çeviri çalışmalarıyla içinde bulunduğu durum iyileştirilmeye çalışılmıştır. 1940'lı yıllarda zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in yapmış olduğu çalışmalar yoğun bir şekilde olmuştur. Bu dönemde Doğu ve Batı klasikleri çeviriyle Türkçeye kazandırılmış, bu yolla toplumsal eğitime bir ivme kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalarda dönemin önde gelen yazarları da görev yapmışlardır. Yapılan çalışmalar Türkçe'nin zenginleşmesini sağlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

RUSYA'DAKİ ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ

1.1. RUSYA'DA ÇEVİRİBİLİMİN TARİHİ

Aynı coğrafyada olan ülkelerin birbirlerini etkilemeleri olağan olan bir şeydir. Komşu ülkelerin birbirleriyle olan hem ticari hem de kültürel ilişkileri birbirleriyle bir etkileşim içerisine girmelerini sağlar. Güçlü devletlere komşu olan Rusya onların etkisinden kendini alamamıştır. Bizans İmparatorluğuyla komşu olan Kiev Rusyası buradan doğrudan etkilenmiştir. Bizans İmparatoru'nun Kiev Rusyası'na Hristiyanlığı yaymaları için gönderdiği rahipler bu etkileşimin bir sonucudur. Bu iki rahibin buradaki çalışmalarıyla başlayan çeviri faaliyetleri bu şekilde başlamış olur. Bu çalışmalar ileride edebiyatın şekillenmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

'Eski Slav ve Rus edebiyatının büyük kısmı çevirilerden oluşur. Çeviriler sayesinde Slav dünyası başta Bizans ve Roma kültürü olmak üzere, Mısır, Suriye, Filistin gibi Uzak Doğu devletlerinin kültürünü de tanıma fırsatı elde eder. Çeviriler Slav ve Rus halklarına dünya tarihinin akışında kendi yerini belirlemeye yardım eder.

Rusya'da çeviri faaliyetleri çok eskilere dayanır. IX. Yüzyılda Kiev Rusya'sında yazı kültürüyle birlikte çeviri faaliyetlerin de temeli atılmıştır. Diğer Ortaçağ Avrupa devletlerinde olduğu gibi Rusya'da da çevirinin ve edebiyatın başlangıcı Hristiyanlığın kabulüne bağlıdır. Ancak bu çevirilerin çoğu Rusya'da yapılmamıştır ve çevirileri yapanların büyük bir kısmı Rus asıllı değildir. Ayrıca çevirinin yapıldığı dil de halkın kullandığı Eski Rusça değildir, çeviriler Slavların ortak kullandığı yazı dili, Eski Slavcaya yapılmaktadır.²

Rusya'daki çeviri faaliyetleri Kiev Rusyası'nda başlar ve zamanla bütün Rusya'da yayılır. Moğol istilası sonucu her ne kadar gelişmeler dursa dahi sonraki dönemlerde faaliyetleri hep sürmüştür. Moskova Rusyası'nda çalışmalar ivme kazanmış, bu amaçla Moskova'ya uzman kişiler davet edilmiştir.

² Leyla Şener, "Eski Slavca ve Rusça Çevirilerin Özellikleri", *Turkish Studies*, Sayı: 8, Ankara 2013, ss. 1247-1255.

1.1.1. Kiev Rusyası'nda Çevirinin Ortaya Çıkışı

Bu dönem 9-13. yüzyılları kapsamaktadır. Ortaçağda genel eğilim Antik Yunan ve Antik Roma kültürleri gibi çok eskilere dayanan ülkelerin kültürlerinden ilham alınırdı. Bu sebeple yapılan çeviriler ilkin bu kültürlerden yapılmıştır. Daha sonraları ise bu birikimle eserler verilmeye başlanmıştır. Rusya'daki çeviri faaliyetleri 9. yüzyılda Kiev Rusyası'nda başlamıştır. 10-11. yüzyılda Bulgaristan'dan Kiev Rusyası'na yüklü miktarda kitap getirilmiştir. Bunlar genelde dini kitaplardır. Eski Bulgarca ve Eski Rusça birbirine yakın oldukları için Kiev Rusyası için var olan Kiril ve Mefodiy'nin hazırlamış oldukları alfabe kullanılabilirdi. Bu iki din adamı Bizans imparatorunun emriyle Hristiyanlığı yaymak amacıyla Kiev Rusyası'na gelip burada alfabe oluşturularıyla faaliyetlerine de başlamış oldu. Bu iki papaz öncelikle İncil ve birkaç kitabı Yunancadan Eski Slavyanca'ya çevirdiler. Bu çeviriler birebir çevrilmişlerdir. Bunda dini kitap olmaları etkin rol oynar. Yapılan bu çevirilerde zamanla düzeltmeler yapılmıştır. Bu dönemde yapılmış olan çeviriler daha sonraki edebiyat çalışmaları için bir zemin oluşturmuştur.

İlk çeviriler genel olarak Yunanlı misyonerler tarafından Yunancadan Eski Slavyanca'ya çevrilmişlerdir. Bu dil, genellikle din adamlarının kullandığı ve dini kitapların kaleme alındığı bir dildir. Dini eserlerin büyük çoğunluğunu çeviriler oluşturur. Bu çeviriler arasında Hristiyan din adamlarından John Chrysostom, Gregory of Nyssa, Aziz Basileios'in kaleme aldıkları yazılar; Kutsal İrina, Allah'ın sevgili kulu Aleksey'in hayatları gibi kitaplar yer alır. 11.ve 13. Yüzyılları arasında öğretici yönü ağır basan eserler çevrilmiştir. *Bilge Akir Hikayesi* «Повесть об Акире Премудром», *Balaam ve Yehoşafat Hikayesi* «Повесть о Валааме и Иосафате», *Digenis'in Eylemleri* «Девгениево деяние», *Aleksandriya* «Александрия», *Truva Hikayesi* «Троянская притча» bunlara örnek olarak verilebilir. Çevirilerin hız kazanması sadece dini kitapların değil diğer türdeki kitapların da çevrilmesine olanak sağlamıştır. Dini olmayan kitaplar *Hint Krallığı* «Индийское царство», *Truva Savaşı* «Троянская война» vb. eserler çevrilmiştir. 13. yüzyıla kadar yazılmış olan kitapların çoğu çeviridir. Bu dönemde Kiev Rusyası'nın Bizans, Almanya, Fransa ve İskandinav ülkeleriyle hem ticari hem de kültürel ilişkileri vardı. Bu ilişkiler hem kültürel hem de politik alanda çevirinin kullanılmasını gerektirdiğinden bu ilişkilerin çevirinin

gelişmesine katkısı olmuştur. Kiev Rusyası'nda edebiyat çevirilerle başlar. Çünkü bu dönemde alfabenin oluşturulması bunda etkin bir rol oynar. Rus kültürünün gelişmesinde Bizans yazıları, özellikle de *George Hamartolos*³'ün *Yazıları* ve *Ioannes Malalas*⁴'in *Vakayinamesi* önemli bir rol oynar. Bu kitapların ortak bir özelliği de tarihe ışık tutmalarıdır. Ayrıca bu dönemde daha pek çok kitap Kiev Rusyası'nda çevrilmiştir. Bunlardan biri de MÖ VI. yüzyılda Cosmas In-dikopleustes adlı Bizanslı tacirin «Hıristiyan Topografyası» adlı kitabıdır. Bu kitapta Arabistan, Mısır, Etiyopya ve başka ülkelere yapmış olduğu geziler anlatılmaktadır. Bu ve buna benzer kitapların çevrilmiş olması Kiev Rusyası'nda yaşayan insanların hem diğer kültürlerin varlığından hem de o Hristiyan coğrafyadan haberdar olmalarını sağlamıştır. Yapılan yolculuklarda gezilen yerlerle ilgili yazılar kaleme alınırdı. Bu tür yazılar (хождение⁵) o dönemde çok popülerdi. Bu yazılar seyahatname türünde olup diğer coğrafyalara yapılan yolculukları anlatırdı. Bu yolculuklar genelde kutsal topraklara yapılırdı. Burada görülen yerler ve kültürler daha sonraki dönemlerde kültürün gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu dönemde yapılan çeviriler genelde birebir çevirilerdir. Bu çeviriler genelde dini kitaplar olduğu için verilmek istenen mesaj orijinaliyle aynı biçimde birebir verilmiştir. Bu bazen anlamın zor anlaşılmasına yol açmıştır. Bu dönemde din adamları genelde Yunancaya hâkim olurdu. Dini kitapların çoğu hep Yunancadan çevrilmiştir. Yunancanın bölgede etkisi oldukça çok büyüktür. Bunda Yunancanın oldukça eskiye dayanan bir kültürel birikimi olmasının etkisi çok büyüktür. Ayrıca dini eserlerin Yunanca olarak kaleme alınması bunu daha da popüler kılmıştır. Aristokrat ailelerin bireyleri genelde Yunancayı bilirlerdi. Buradaki çoğu ikona yazılan yazılar Yunancaydı.

Kinyaz Yaroslav Mudriy'nin döneminde önemli adımlar atılmıştır. Kinyaz Yaroslav Mudriy burada Yunanca ve Latince öğretilen okullar açmıştır. Ayrıca Rus dil uzmanları yetiştirmeleri için gönüllü Bizanslı rahipleri Kiev'e davet etmiştir. Kiev'de o zamanın şartlarına göre çok büyük bir kütüphane kurmuştur. O zamanda çeviri yapmak oldukça prestijliydi. Kiev Rusyası'nın Rus çeviri tarihinde o kadar önemli olmasının nedeni Kiev Rusyası'nın o zamanda Slavlar için edebiyatın merkezi olmasıdır. Çünkü edebiyatın büyük bir kısmı çeviri kaynaklıdır. Bu dönemde birebir çevirinin yanı sıra

³ Bizanslı bir rahip ve tarihçi.

⁴ Ioannes Malalas (490? - 570?), Suriye asıllı Bizanslı tarihçi.

⁵ Ortaçağda Rus Edebiyatının bir türü. Bir seyahatname türüdür.

serbest çeviriler de yapılmıştır. Josephus Flavius⁶'un M.S.1.yüzyılda Yunanca kaleme aldığı 'Yahudi Savaş Tarihi' adlı kitabının çevirisi serbest çeviri tekniğiyle çevrilmiştir. Yapılan çalışmalarla edebiyatın gelişmesi ve dilin zenginleşmesi sağlanmıştır.

1.1.2. Moskova Rusyası'nda Çeviri Faaliyetleri

14-17. Yüzyıllar arasında Moskova Rusya'sında da dini eserlerin çevrilmesine devam edilmiştir. 15. yüzyılda olan bir ilk de İncil'in ilk defa tamamen Latince 'den Eski Slavyanca'ya Dimitriy Gerasimov tarafından çevrilmiş olmasıdır. 16. yüzyıla gelindiğinde Moskova hem yönetimin hem de çevirinin merkezi konumuna gelmiştir. Bu dönemde Yunanistan Aynoroz⁷'dan Moskova'ya davet edilmiş olan rahip ve bilgin Maksim Grek⁸ büyük bir rol oynar. Maksim Grek önceleri ne Rusça ne de Eski Slavcayı bilirdi. Çevirileri Yunancadan Latinceye çevirirdi, yardımcıları da bunları Latineden Eski Slavca 'ya çevirirlerdi. Maksim Grek burada *tercümanlar okulunu* açmıştır. Burada tercümanlar yetiştirilmeye başlanmıştır. Yunancadan dini kitapların yanında diğer bilimsel kitaplar da çevrilmiştir. Örneğin Maksim Grek Latineden Rusçaya İstanbul'un Türkler tarafından alınacağını anlatan Enea Silvio'nun '*İstanbul'un Türkler tarafından Alınması*' «Взятие Константинополя турками» adlı eserini çevirmiştir. Bunun yanı sıra şövalyecilik üzerine yazılmış romanlar, coğrafya, tıp ve kimya ile ilgili kitapların da çevirisi yapılmıştır. Maksim Grek tercümanın eğitilmiş, dil bilgisi ve retoriğe hâkim, çevireceği eseri analiz edebilen biri olması gerektiğini savunur. Rusya'nın kültürel anlamda gelişmesinde çevirinin rolünün ne denli büyük olduğunu o zamanlar anlamıştır. Bu devirlerde yapılan çeviriler hem kalite hem de sayıca Batı Avrupa ülkelerinin oldukça gerisindedir. 17. yüzyılda dini eserler kadar diğer eserler de çevrilmiştir.

1.1.3. XVIII. Yüzyılda Çeviri Faaliyetleri

Rusya'daki çeviri faaliyetlerinin gelişim açısından 18. yüzyıl bir dönüm noktası olmuştur. I. Petro'nun yapmış olduğu reformlar Rusya'nın her açıdan gelişmesini

⁶ Yahudi tarihçi ve komutan.

⁷ Aynoroz (Yunanca: Άγιον Όρος - Kutsal Dağ) Güney-doğu Avrupa'da Yunanistan'ın Halkidiki yarımadasından Ege denizi'ne doğru uzanan 3 dar ve uzun yarımadaının en doğuda olanı. Bu adaya sadece erkek rahipler gidebiliyor.

⁸ Grek-Rusça'da Yunanlı anlamına gelmektedir.

sağlamıştır. Bu reformlar sonucu komşu ülkelerle ilişkiler gelişmiş ve bu ilişkiler de çeviriye olan ihtiyacı doğurmuştur. I. Petro'nun hüküm sürdüğü 25 yıllık bir zaman diliminde (1700-1725) çok sayıda (1312) kitap basılmıştır. Ayrıca 1708 yılında alfabenin yeniden düzenlenmesi insanların daha rahat yazı yazmalarına ve okuma düzeyinin artmasına büyük ölçüde neden olmuştur. Bu dönemde eğitim almaları için yurtdışına pek çok öğrenci gönderilmiştir. Bu faaliyetler çevirinin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Eğitimini tamamlayıp dönen öğrenciler Batı dillerinde olan kitapları çevirmede görev almışlardır. Bu çalışmalar sonucu halkın Batı kültürünü tanımasını sağlamıştır.

Rusya'nın gelişmesini sürdürmesi ve büyük bir imparatorluk halini almasında çevirilerin rolü oldukça büyüktür. Kiev Rusya'sından beri yapılmakta olan çeviriler Rus edebiyatının büyük bir birikime sahip olmasını sağlamıştır. I. Petro Avrupa'da eğitim aldığından oradaki yenilikleri görmüş ve bunların kendi ülkesinde de olması için çalışmalarına başlamıştır. İktidara geldiğinde ilk olarak çeviriye ağırlık vermiştir. Çünkü kendisinden önce çeviri pek ön planda tutulmuyordu. Ancak bu durum 18. yüzyılda I. Petro zamanında değişmiştir. I. Petro çeviriyi ön planda tutarak çevirinin oldukça değer kazanmasını sağlamıştır. İlk anlaşılan metinlerinin çevirisi daha sonraları ise sanat eserlerinin çevirisi yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde birebir çeviriden de serbest çeviriye bir geçiş görülmektedir. Çünkü I. Petro'ya göre verilmek istenen mesaj ve anlam biçimden daha önemlidir.

*'XVIII. Yüzyılın başında Rus edebiyatının yüzde doksanı çevirilerden oluşur. Bu çeviriler öncelikle bilgi veren türde (savaş sanatı, hukuk, mühendislik, mimari, matematik, astronomi, coğrafya) metinlerdir. Bilgi veren metinlerin çevrilmesi için yeni prensipler gerekmiş, bu da beraberinde yeni bir çeviri anlayışını getirmiştir. Bu yeni çeviri anlayışını Petro 1709 yılında yayınladığı kararnamesinde dile getirir. Çeviri faaliyetlerini teşvik etme amacıyla bir mimari kitap çevirmeye başlayan Birinci Petro çevirilerin içeriğinin "anlaşılır" (внятнее) şekilde aktarılmasını talep eder.'*⁹

⁹ Leyla Şener, "Büyük Petro Dönemi Rusya'da Çeviri Faaliyetleri", *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı: XV, Eylül 2013, ss. 569-576.

I. Petro'nun emriyle bu dönemde yapılan çeviriler церковнославянский язык¹⁰ diye tabir edilen Rus Kilise Slavcasına değil de Rusça 'ya çevrilmişlerdir. Bu kitaplar bilimsel ve teknik içerikli kitaplardı. I. Petro Avrupa'da okuduğu için Avrupa'nın durumunu yakından bilirdi. Avrupa'yla yakın ilişkiler kurar ve oranın bilimini ve teknolojisini kendi ülkesine getirmek için Avrupa'dan kitap getirtip çevirtmiştir. Bu çeviriler genel olarak bilgi veren türdeki metinlerin çevirileridir. Bu dönemin önde gelen tercümanları Sumarokov, Lomonosov, Tredyakovski ve Derjavin'dir. Bu dönemin önemli özelliklerinden biri de dini olmayan çevirilerin önemi dini eserlerin çevirisinden daha çok gelişme göstermiştir. Dini metinlerin çevirisinde kullanılan birebir çeviri yöntemi yerini sanat çevirilerinde daha çok kullanılan serbest çeviriye bırakmıştır. I. Petro çevirmenlerin çevirdikleri metne hâkim olmalarını isterdi. Çeviriyle ilgili olarak I. Petro şu taleplerde bulunurdu:

- Birebir çevirmemek;
- Anlamı anlaşılmaz yapmamak;
- Metni kısaltmamak ve süslememek.

I. Petro çeviride bu ilkeleri savunmuş ve buna göre çevirilerin yapılmasını istemiştir. Ona göre verilmek istenen mesaj daha önemliydi. Çevirilerle teknolojik ve kültürel anlamda gelişme hedefleniyordu. Yapılan reformlar bu amaçla yapılıyordu. 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra pek çok çeviri yayımlanmıştır. 1768 yılından itibaren "*Собрание, старающееся о переводе иностранных книг на российский язык*", bünyesinde pek çok edebiyatçı çeviri yapmıştır. Bunlar çeviri işinde uzmanlaşmış kişilerdi. Çevirinin önemi gün geçtikçe önem kazandığı için 1768 yılında II. Ekaterina tarafından kurulan "*Собрание, старающееся о переводе иностранных книг на российский язык*" (*yabancı kitapları çevirenler*) aktif olarak çalışmalarını sürdürmüş ve pek çok eser çevirmiştir. Çevrilen eserler çeşitlilik bakımından oldukça zengindirler. Bu kurum 1768-1783 yılları arasında aktif olarak varlığını sürdürmüştür. On beş yıl boyunca bu kurum tarafından 112 kitap çevrilip baskıya verilmiştir. Bu kitaplar arasında Antik edebiyat klasikleri ve Fransız aydınların yazıları da bulunmaktadır. Bu kurumun sadece 114 üyesi vardı. Bunlar arasında dönemin önde gelen edebiyatçıları ve bilim

¹⁰ Kilise Slavcası-Bulgar, Sırp, Makedon, Rus, Çek, Hırvat Ortodoks kiliselerinin ayinlerde kullandığı yazı ve konuşma dilidir. Telaffuz ve yazımın kökeni Eski Doğu Slavcadan kelimeler ve ifadelerle uygun şekilde uyarlanmıştır. Yazı dillerinde Erken Kiril Dönemi ve eskiden kalma Glagolitik etkiler kaldı.

adamlarından İ. F. Bogdanoviç, Ya. B. Knyajnin, Ya. P. Kozelskiy, A.N.Radişev, S. Ya. Rumovski ve diğeri yazarlar vardı. Yapılan çeviriler Yunanca, Latince, Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca ve Çince 'den yapılıyordu.

Bu dönemin önemli tercümanlarından olan biri V. K. Trediakovskiy (1703-1769) Fransızca ve Latince 'den çeviriler yapmıştır. Bu yazarın 1730 yılında çevirmiş olduğu Fransız yazar Paul Tallemant le Jeune¹¹'nin 'Aşk Adasına Yolculuk' (Le voyage a l'île d'Amour) (1663) adlı romanının çevirisi Rus edebiyatının ve çeviri teorisinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu çeviride Eski Slavca yerine Rusça kullanılmıştır. Vasiliy Trediakovskiy birebir çeviriden ziyade serbest çeviriye önem vermiştir. Serbest çeviri yapan Trediakovskiy Rusçaya da pek çok kelime kazandırmıştır. 18. yüzyıla kadar yapılan çevirilerin çoğu Kilise Slavcasına(Eski Bulgar Dili) çevrilmişlerdir ve bu çeviriler de genellikle Bulgaristan'da yapılırdı. Bu dil daha çok dini kitaplarda kullanılmıştır. Din adamları bu dili kullanmışlardır.

*'Ancak Rusya'da bu dönemde iki dillilik söz konusu: günlük konuşma dili olan Rusça ile edebi, resmi dil olarak kullanılan Eski Slavca. Dönemin çevirmeni hangi dile çeviri yapacağını seçmek durumundadır. Eski Slavca bilen eğitilmiş kişiler olan çevirmenler, günlük konuşma Rusçasını aşağı tabaka insanların kullandığı dil olarak görmektedirler. Bununla birlikte eğitilmiş kişiler arasında da Eski Slavcanın, bilimsel metinlerin dilini ağırlaştırdığı, dolayısıyla bu dilin sadece dini çeviriler ve ayin sırasında kullanılması gerektiğine yönelik görüşler şekillenmeye başlamıştır.'*¹²

Yapılan çevirilerle dilde reformlar yapılmış ve günlük konuşulan Rusça'nın kullanıldığı alanlar da artmaya başladığı görülür. Eski Slavca'nın anlaşılmasında zorlanması ve daha çok dini vecibelerin yerine getirilmesinde kullanılması aydınların günlük konuşulan Rusça'ya yönelmelerinde önemli etkenlerinden biri olmuştur. Çevirilerde verilmek istenen mesaj ön planda olduğundan biçimselliğe fazla önem verilmemiştir.

18.yüzyılda çeviri faaliyetleri açısından oldukça önem taşıyan şu gelişmeleri de sayabiliriz:

¹¹ Fransız yazar ve şair. (1642-1712)

¹² Şener, "Büyük Petro Dönemi Rusya'da Çeviri Faaliyetleri", ss. 569-576.

-1724 yılında dillerin geliştirilmesi için Rusya Bilimler Akademisinin kuruluşuyla ilgili kararname çıkmıştır;

-1735 yılında RAK (PAK) bünyesinde ilk çevirmenler derneği olan Русская ассамблея - Российское собрание kurulmuştur;

-1762 yılında serbest çeviri ile ilgili bir kararname çıkarılmıştır. Edebi çevirilerin ortaya çıkışı bu döneme rastlar. Çünkü bu dönemden önce yapılan çeviriler çoğunlukla teknik konularda yapılırdı;

-1768 yılında 'Dünya Edebiyatını Çevirmeye Çalışanlar Derneği' (*Собрание старающихся о переводе иностранных литератур*) kurulmuştur;

-1783 yılında Rusya Akademisi kurulmuştur. Bu akademi dil, çeviri ve kitap yazmakla uğraşır. Bu dönemden itibaren edebi eserler serbest çeviri yöntemiyle yapılmaya başlanmıştır.

Bu dönemde serbest çeviri yöntemiyle yapılan çevirilerde özel isimler kendilerine en yakın Rusça isimle değiştirilmiştir. Her şey Rus kültürüne uydurulmaya çalışılmıştır. Ancak dini metinler birebir çeviri yöntemiyle çevrilmişlerdir. Rusya'daki çeviri faaliyetlerinin gelişimi açısından 18. yüzyıl oldukça önemlidir. Büyük Petro'nun siyasi reformları Rusya'nın Avrupa'yla ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirmiştir. Bu da edebi çevirilerin yanı sıra bilimsel ve teknik alanlarında da yapılan çevirilere ihtiyacı doğurmuştur. Çevirilere olan ihtiyacın artmasıyla birlikte çeviride kalitenin artırılmasına yönelik çalışmalara gidilmiştir. Bu konuda Büyük Petro çeviride aktarılan metnin içerik bakımından 'anlaşılır' olmasını savunmuştur ve bunla ilgili olarak bir kararname çıkartmıştır. Ayrıca bu dönemde Rus dilinin ve edebiyatının zenginleşmesi açısından bir birikim söz konusudur. Bu süreçte Rusya'nın önde gelen bilim adamı ve şairlerinden olan Mihail Lomonosov, Sumarokov ve Tredyakovskiy büyük rol oynamışlardır. Pek çok eser bunlar tarafından çevrilmiştir. Ayrıca bunlar yaptıkları çevirileri teorik olarak eleştirirlerdi. Çeviri faaliyetleri sonucu yeni kuruluşlar kurulmuştur. 1735 yılında Petersburg Bilimler Akademisi bünyesinde uzman tercüman kuruluşu olan "Русская ассамблея" kurulmuştur. Bu kuruluşun çalışmalarında Lomonosov, Tredyakovskiy ve bu kuruluşun diğer üyeleri aktif olarak çalışmışlardır. Bu kuruluş çevrilecek kitapların listesini çıkarır ve tercümanların uyması gereken kuralları da belirlerdi. Yapılan çalışmaların değerlendirmesini de yapan bu kuruluş kendi tercümanlarını hazırlamak

için bünyesinde yabancı diller okulunu açmıştır. Bu okulu bitiren öğrenciler ise resmi tercüman olarak çalışırlardı. Ayrıca bu kuruluş dil ve bilim öğrensinler diye Avrupa'ya öğrenci de gönderirdi. Uzman tercüman yetiştirmek amacıyla yapılan sınavları da bu kuruluş yapardı. Bu dönemin diğer bir özelliği de şiir çevirilerinin ortaya çıkmasıdır.

1.1.4. XIX. Yüzyılda Çeviri Faaliyetleri

19. yüzyılın başlarında 'kendi kültürüne uydurma' eğilimi ağır basmıştır. Bu dönemlerde yapılan çevirilerde yabancı isimler, şehir isimleri vb. Rusça versiyonlarıyla değiştirilmiştir. Bu dönemin tercümanlarından N.Gnediç ve V.Jukovskiy buna karşı çıkmışlardır. Gavril Romanoviç Derjavin şiir çevirilerinde Rus kültürüne uyarlama ilkesini sürdürmüştür. Vasiliy Jukovskiy de Alman şair Gottfried August Bürge'nin şiiri Lenore'yı 'Liudmila' olarak Rus kültürüne uyarlayarak çevirmiştir. Bu dönemde V.G.Belinskiy tarafından çeviri teorisi geliştirilmiştir. 19. yüzyılda şiir çevirileri yoğun olarak yapıldı. 19. yüzyılın ikinci yarısında Sovyetler Birliği bünyesinde yaşayan halkların edebiyatlarının çevirileri yapılmıştır. 20. yüzyılın başlarında ise Rus tercümanlar etkin bir şekilde Avrupa'nın pek çok dilinden çeviriler yapıyorlardı. Bunun sonucu olarak yeni kültürleri tanıma imkânı doğuyordu Ruslar için. Yabancı pek çok isim bu şekilde Ruslar arasında aşinalık kazanmış oldu.

19. yüzyılın ortalarında «Современник», «Отечественные записки», «Сын Отечества», «Библиотека для чтения» gibi dergiler oldukça popülerdirler. Bu dergiler vasıtasıyla Rus okuru Avrupa ve Amerikalı yazarlarla tanışma imkânı bulmuş oldular. Bu dergiler Charles Dickens'dan «Bay Pikvik'in Maceraları», «Oliver Twist», «Dombey ve Oğlu», «Küçük Dorrit» gibi eserleri Rusça olarak yayımlıyorlardı. Ayrıca Daniel Defoe, William Thackeray'e ve Guy de Maupassant'ın romanları da basılıyordu.

19. yüzyılın önde gelen yazar ve çevirmenlerinden biri de Nikolay Karamzin'dir. Karamzin çeviride güzelliği ön planda tutardı. Çeviriyi sanat ve kültürün bir parçası olarak kabul eden Karamzin pek çok eser çevirmiştir. 19. yüzyılın başlarında Rus tiyatrosu için pek çok piyes Rusçaya çevrilmiştir. Ama çevirmenler piyesleri çevirirken bunların çeviri olup olmadığını belirtmezlerdi. Karamzin ise bunu tasvip etmez çevirdiği piyeslerin hangi dilden çevrildiğini, yazarını ve çevirmenini belirtirdi. Bu dönemde Rusya'da Latince, Almandan, Fransızcadan pek çok eser Lehçe

çevirilerden çevrilmiştir. Bu dönemin önde gelen çevirmenlerinden biri de Vasiliy Jukovskiy'dir. Onun çeviri üzerine olan görüşleri o dönemde çevirinin gelişmesine katkı sunmuştur. Çevirmen olarak Vasiliy Jukovskiy doğu edebiyatından Hint destanı "Mahabharata", İranlı şair Firdevsi'nin "Şehname"sini çevirmiştir. Yapılan çevirileri kendi kültürüne uydurma eğilimi etkisini bu dönemde de sürdürmektedir. Çevirilerde Paris Moskova olurken Gottfried August Bürger'in 1773 yılında yazdığı şiirdeki Lenore de Vasiliy Jukovskiy 1808 yılında Liudmila (Людмила) olarak değiştirilir. Vasiliy Jukovskiy çevirilerde kaynak metne fazla bağlı olmadan serbest çeviri yöntemiyle çeviri yapar.

A. Karamzin ve V. Jukovskiy'nin çeviri üzerine pek çok çalışma yapmışlardır. 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında Karamzin pek çok dergide çok sayıda çeviri yayınlamıştır. Karamzin'de yazarın tarzını geliştirmesinde çevirinin yardımcı olacağı inancı vardır. Karamzin antik ve çağdaş yazarların eserlerini Yunancadan, Fransızcadan, Latince, Almandan, İngilizceden ve İtalyancadan çevirmiştir. Dönemin bir diğer önde gelen çevirmeni olan Jukovskiy ise İngilizceden, Fransızcadan, Latince ve Almandan çeviriler yapmıştır. Puşkin, Jukovskiy'i 'çevirinin dâhisi' olarak görüyordu. Jukovskiy'nin yapmış olduğu çevirilerle Rus okuyucu Schiller, Goethe, Byron, Walter Scott gibi Batı edebiyatının önde gelen yazarlarıyla tanışma imkânı bulmuş oldu. Karamzin gibi Jukovskiy de serbest çeviri tekniğiyle çeviri yapılması taraftarıydı. Bu dönemin önde gelen yazar, şair ve çevirmenleri arasında Puşkin ve Lermantov oldukça önemli bir yer tutarlar. Edebi çevirilerin gelişmesinde bu ikisinin katkıları çoktur. Bu dönemde yapılan çeviriler Rus edebiyatının gelişmesi açısından oldukça önemlidirler.

1.2. XX. YÜZYILDA RUSYA'DA ÇEVİRİ FAALİYETLERİ

1.2.1. XX. Yüzyılın Başlarında Rusya'da Çeviri Faaliyetleri

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında çevirinin belirli bir plan ve program etrafında yapıldığı görülebilir. Farklı alanlardaki uluslararası ilişkilerin gelişmesiyle birlikte çeviriye olan ihtiyaç da artmıştır. Çevirinin iletişimdeki rolü de bu şekilde önem kazanmaya başlar. Uluslararası ilişkilerin gelişmesiyle birlikte çevirmenlik mesleği de insan hayatında önemli bir yer tutar. Çünkü 20. yüzyıl çevirinin altın çağını yaşadığı bir

dönemdir. Savaşlar, ticari ve kültürel ilişkilerin artmış olması çeviriye olan ihtiyacı da artırmıştır. Rusya'nın büyük bir coğrafyaya hâkim olması ve farklı ülkelerle komşu olmasından dolayı kültürel etkileşimin de fazla olduğu görülür. Bu dönemlerde sınırların oldukça büyük olması ve ülke sınırları içerisinde çeşitli ulusların olması dilsel ve kültürel çeşitliliğini de artırmıştır.

20. yüzyılın başlarında kültürel ve sosyal anlamda olduğu gibi edebiyat alanında da büyük değişiklikler yaşanmıştır. Bu dönemde yaşanan köklü değişiklikler hem sosyal hayatta hem de siyasi hayatta önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu dönemde Rusça basılan Batı edebiyatlarından eserlerin sayısı oldukça fazladır. Rus okuru Dünya edebiyatıyla çeviri aracılığıyla tanışır, ama bu çevirilerin kalitesi o kadar da iyi değildir. Bu yüzyılın başından 1917 yılındaki devrimine kadar olan dönem Rus edebiyatı için *Gümüş Çağı'dır* (Серебряный век). 1917 yılından önce Rus aydınları Sovyet halkların edebiyatlarına ilgi duymuşlardır. Maksim Gorkiy'nin çabaları sonucu kurulan 'Vsemirnaya Literatura' (Всемирная литература) bu halkların edebiyat çevirilerinde oldukça büyük rol oynar. Bu dönemde Sovyetler Birliği'ne dâhil olmuş milletlerin edebiyatları da Rusça 'ya çevrilmiştir. 1916 yılında Valeriy Brusov'un editörlüğünü yaptığı «Поэзия Армении с древнейших времен» (Geçmişten Beri Ermeni Şiirleri) basılmıştır ve yine bu dönemde Gürcü Şair Şota Rustaveli'nin 'Kaplan Postlu Şövalye' (Витязь в тигровой шкуре) adlı şiirini ilk defa Rus okuruyla buluşturan Konstantin Dmitriyeviç Balmont'tur. Yapılan çeviriler kalite olarak da farklılık gösterir. 20'li yıllarda kalite olarak pek iyi olmayan pek çok kitap çevrilmiştir ve basılmıştır. Bu kitaplar devlete ait olmayan küçük yayınevlerinde basılmıştır ve edebiyatla ilgisi olmayan insanlar tarafından çevrilmiştir. Rusya'daki sembolizmin temsilcileri Batı edebiyatıyla ilgili eserlerin çevirilerinde aktif olarak görev almışlardır. Rus okur bu şekilde bilmediği yazarlarla da tanışmış oldu. Gürcü ve Ermeni ortaçağ edebiyatını ilk olarak Rus edebiyatına kazandıran ise doğubilimci ve dilbilimci olan Nikolay Yakovleviç Marr'dır. Yapılan çeviriler bu alanlardaki uzman kişiler tarafından yapıldığından bu çeviriler hem edebi ruhu yansıtmış hem de çevirmenin kendisinden de bir şeyler katmasını sağlamıştır. Ancak edebiyatçı olmayanların yaptıkları edebiyat çevirileri için de aynı şeyi söylemek mümkün değildir. 'Petersburg Üniversitesi profesörlerinden klasik dilbilimcisi Faddey Frantseviç Zelinskiy'nin antik şiir çevirileri tartışmalı ve belirsiz tepkileri çekmiştir. Profesör Zelinskiy 'kendi dünya görüşünü Antik

döneme atfetmek'le (V. B. Şklovskiy'nin ifadesi) suçlanıyor, yani çevirmiş olduğu Antik dönem yazarlarını modernize ediyor. Zelinskiy'nin yapmış olduğu Ovidius'un çevirilerine eleştiriyile tepki veren V. Ya. Briusov da böyle (oldukça samimi bir şekilde olsa bile) sitem etmiştir.¹³ Çünkü bu çeviriler verilmek istenen mesajı doğrudan veriyor, ama edebiyatçı olmadığından çağın ruhunu değiştirdiği söylenebilir. Eleştirmenlere göre, çeviri kaynak metnin anlamını ve bütün özelliklerini verebilir, ancak bunun yanında kaynak metnin yazılmış olduğu çağın özelliklerini de yansıtmalıdır.

Bu dönemde ideolojik fikirler ağır bastığı için yapılan çeviriler genelde bu türdeki kitaplardır. İdeolojik olarak uyan kitapların çevirisi ön plandadır. 1924 yılında Almanca'dan çevrilen Die Biene Maja (Пчела Майя) adlı eser ideolojik bakış açısıyla çevrilmiştir. Çocuk edebiyatının zenginleştiği de görülür. Bu dönemdeki politik görüşler çeviri üzerinde etkilidirler. Yeni dünya görüşü hâkim olduğundan yeni kültür ve yeni nesil yetiştirme çabaları vardır. «Мы свой, мы новый мир построим», «Культуру в массы» sloganları bu çerçevede olan sloganlardır. Bu çalışmalar çerçevesinde çevrilecek olan kitaplar önceden belirlenmiş ve belirli bir planla çeviriler yapılmıştır. Fransız Devrimi'nden sonra kaleme alınmış kitapların çevirileri ön plandadır; ama daha sonraları antik klasiklerinin de çevirisi yapılmıştır. Ayrıca devletin çevrilecek kitaplar üzerinde kontrolü söz konusudur.

20. yüzyılda edebi çevirilerin gelişiminde Gümüş Çağ'ın yazarları ve şairlerinin rolleri oldukça büyüktür. Bu dönemin akımlarından olan sembolizm ve fütürizmin temsilcileri Rus dilinin gelişmesine büyük katkılar yapmışlardır. Bu dönemdeki sembolizmin temsilcileri olan İnnokenti Annenski, Dimitriy Merejkovskiy, Fedor Sologub, Vyaçeslav İvanov, Aleksandr Blok, Valeriy Brusov ve Kostantin Balmont'tur. Bunlar dönemin önde gelen yazarları ve çevirmenleridir. Çevirilerinde Rusçanın zenginleşmesi için uğraşan bu yazarlar Rus şiirinin zenginleşmesine önemli derecede katkı sunmuşlardır. Ayrıca daha önce yapılmış olan çevirilerin yeniden çevrilmesi için çalışmalar da yapılmıştır. 'Bu dönemde Ömer Hayyam, Goethe, Shelley, Baudelaire, Petrarch, Byron ve Mickiewicz gibi ünlülerin eserleri yeniden çevrilmiştir.'¹⁴ Bu

¹³ L. L. Neliuben, G. T. Khukhuni, *İstoriya i Teoriya Perevoda V Rossii*, İzdatelstvo MGOU, Moskova 2003, s.102.

¹⁴ Vadim Vitalyeviç Sdobnikov, Olga Vladimirovna Petrova, *Teoriya Perevoda*, İzdatelstvo NGLU imeni N.A.Dobroliubova, Nijniy Novgorod 2011, s.32.

konuda A. V. Fedorov şöyle demektedir: “Batı sanatı ve edebiyatıyla uğraşan Rus modernizm ve sembolizm taraftarları hem şiir ve düz yazıyı çevirenler olarak çok etkiliydiler hem de tercüme çalışmalarında editör ve organizatörleri olarak aktifler. Çok tercüme ediyorlardı, bu zamana kadar Rus okurunun az bildiği veya hiç bilmediği yazarların eserlerini çeviriyorlardı.”¹⁵ Büyük yazarlar bunlarda etkili olmuşlardır. Maksim Gorkiy’nin çabaları sonucu 1919 yılında ‘Vsemirnaya Literatura’ (Всемирная литература) adında bir yayınevi kurulmuştur. Bu yayınevi özel değil devletin kurmuş olduğu bir yayınevidir. Bu yayınevinin temel amacı hem Doğu hem de Batı edebiyatının tanınmış eserlerini çevirmek veya daha önceden yapılmış olan çevirilerini düzeltip tekrardan basmaktır. Bu kurum tanınmış olan pek çok yazar ve şairin eserini çevirmiştir. Bunlar arasında Balzac, Anatole France, Stendhal, Heine, Schiller, Byron, Dickens, Bernard Shaw, Mark Twain’ı sayabiliriz. 30’lu yıllar ve sonraları çevrilmiş pek çok eser basılmıştır. Bu çalışmalar sayesinde çeviri faaliyetleri ivme kazanmıştır. Tanınmış pek çok edebiyatçı bu çevirilerde aktif olarak çalışmıştır. Bunlar arasında M. Lozinsky, T. Schepkina-Kupernik S. Marshak, N. Lubimov, E. Kalaşnikova vardır.

‘Rusya’da çeviri teorisi ve pratiğinin gelişmesinde A. M. Gorkiy’nin girişimleri sonucu 1918 yılında kurulan ‘Dünya Edebiyatı’ (Всемирная литература) yayınevi büyük rol oynamıştır. Yayınevinin amacı dünyanın tanınmış yazarlarının yüzlerce kitabını basmaktır. Yayınevinin bütün çalışmaları bilimsel temellere dayanıyordu. Çeviri sanatı kararlı bir şekilde geliştirilmiştir. Yayınevindeki düzene göre bütün çeviriler gözden geçirildi, toplantılarda tartışıldı ve uzman editörlerin ellerinden geçti. Kitaplar önsöz, yorum ve kaynakça gösterilerek yayımlanıyordu. Yayınevlerindeki işe A. Blok, V. Brusov, E. Zamyatin, K. Chukovskiy, F. Batuşkov, N. Gumilev, M. Lozinskiy, A. Smirnov, V. Jirmunskiy gibi o dönemin önde gelen yazarları ve bilim adamları ilgi duyuyordu. Yayınevi bünyesinde genç çevirmenler ekibi çalışıyordu. Yayım hayatı boyunca (1924 yılına kadar) «Всемирная литература» yayınevi çevirdiği 200 kadar kitabı yayımladı.’¹⁶

Yapılan bu çeviriler hem Doğu hem de Batı edebiyatları olduğu için okur kitlesi farklı olabiliyordu. Kitlelerin farklı olması edebiyata çeşitlilik kazandırması açısından

¹⁵ A. V. Fedorov, *Osnovi Obşey Teorii Perevoda*, Filologia Tri, Moskova 2002, s.77. (Bu bilgiler Rusçadan Türkçe ’ye çeviri yoluyla aktarılmıştır)

¹⁶ Sdobnikov and Petrova, s. 34-35.

oldukça önemlidir. Dünya edebiyatına olan ilgi çevirinin zenginleşmesinde rol oynar. Bu dönemde çeviri faaliyetlerinin bu kadar hızlı bir şekilde gelişmesi az da olsa Sovyetler Birliği bünyesinde farklı ulusların bulunmasıdır. Bu ulusların edebiyatları çeviriler sayesinde daha geniş kitleler tarafından tanınma ve okunma imkânı buluyordu. 20. yüzyılın başlarında Fransızcanın etkisinin fazla olmasından dolayı Fransız edebiyatına olan ilgi de fazladır. Bu sebeple Fransızcadan yapılan çeviriler çoğunluktadır. *Vsemirnaya Literatura*'nın yapmış olduğu çalışmalarla yapılan çevirilerin artık daha planlı yapıldığı görülebilir. *Vsemirnaya Literatura*'nın yapmış olduğu çalışmalar sonucu Dünya edebiyatı okur için daha ulaşılır, kavram olarak da daha farklı anlamlar ifade etmeye başlamıştır. Çünkü Doğu edebiyatına olan ilgi de bu şekilde artmıştır. Getirilen kurullarla çevirilerin sadece birebir anlamını veren çeviriden ziyade sanatsal olarak da bir şey ifade etmesi önemlidir artık. Eskiden beri yapılmakta olan çevirilerin vermiş olduğu deneyimleri bir üst düzeye çıkarmak söz konusudur. Bu alanda *Vsemirnaya Literatura* (Всемирная литература) yayınevinin 1919 yılında yayımladığı K. Çukovskiy, N. Gumilev ve F. Batuşkov tarafından kaleme alınan 'Edebi Çevirinin Özellikleri' (*Принципы художественного перевода*) adlı çalışması çevirinin teorik olarak ele alınması açısından oldukça önemlidir. Bu ve buna benzer çalışmalar çeviri teorisinin oluşması için bir zemin görevi görürler. Bu dönemde çeviri teorisi diye bir terim henüz oluşturulmamıştır. Ama bu alanda çalışmalar yapılmakta ve makaleler yazılmaktadır. Bu alanda yazılan makalelerden bazıları şunlardır: 'Nesir Çevirileri' (Переводы прозаические)- Korney Çukovskiy; 'Şiir Çevirileri' (Переводы поэтические)- Nikolay Gumilyov; 'Edebi Çevirilerin Amacı (Задачи художественных переводов)', 'Dil ve Üslup' (Язык и стиль)- Fedor Batiuşkov. Çeviri ile ilgili yapılan bu çalışmalar daha sonraki yıllarda çeviri teorisi üzerine yapılacak çalışmalar için oldukça önem arz etmektedirler.

Bu dönemin önemli tercümanlarından biri de Konstantin Dmitreviç Balmont'tur. Balmont'un ilgi alanı oldukça geniştir ve tercüme ettiği yazarlar arasında Shelley ve Slovatkiy'i, Kalidas ve Calderon'u da görmek mümkün. Balmont, Gürcü edebiyatının klasiklerinden olan Şota Rustaveli'nin 'Kaplan Postlu Şövalye' adlı ünlü şiirinin tam metnini Rus okurla buluşturan kişidir. Balmont'a göre çevirmenin temel görev bütün kişisel, ulusal ve tarihsel özellikleri aktarmaktır. Çünkü çeviride verilmek istenen mesaj dönemsel imgelerle şekillenmiş olabilir. Aktarma yapılırken kaynak metnin kaleme

alındığı dönemi okuyucuya yansıtmak oldukça önemlidir. Metni sadece birebir çevirmek verilmek istenen mesaj için yeterli olmayabilir.

'20'li yılların sonundan itibaren ve 30'lu yıllar boyunca yerli tercümanların uzmanlıkları çok yüksek seviyelere çıkmıştır. Bu dönem, M. Lozinskiy, S. Ya. Marşak (*Burns'un Liriği*), Yu. Tınyanov (*Geyn'in şiirleri ve poeması*), İ. A. Kaşkına'nın öncülüğünde olan İngiliz edebiyatı tercüman grubu (Ye. Kalaşnikova, V. Topper, N. Daruzes, M. Lorie ve diğerleri), A. Frankovski (Fielding, Sterne, Proust düz yazısı), B. Krjevski (Cervantes'in 'Örnek Romanları') çeviri faaliyetlerine başladıkları bir dönemdir. Bu dönem her ne olursa olsun kaynak metnin biçimsel özelliklerinin aktarılmasına uğraşıldığı çevirilerin Rusçanın gereksinimleriyle çeliştiği ve okuyucu için anlamın zorlaştırıldığı, yazarın tarzı ile ilgili çarpık fikir verildiği çevirilerin ortaya çıkmasıyla ünlüdür. E. L. Lann tarafından ya da onun öncülüğünde yapılan Dickens'in çevirileri böyledir.

30'lu yıllarda hem edebi çevirilere karşı hem de diğer türdeki çevirilere karşı bir yönelimin vardır. Bu endüstrileşmenin hızlı bir şekilde gerçekleştiği ülkenin gereksinimleriyle ilgilidir. Rusya'nın diğer ülkelerle bilimsel ve teknik alanında ilişkilerinin gelişmesi bilimsel ve teknik alanındaki çeviri ihtiyacının artmasını belirlemiştir. Farklı alanlardaki tercümanların hazırlanma ihtiyacı da doğmuştur. Böyle bir hazırlık ilk etapta Meslek Yüksek Okullarında yapılırdı, ama daha sonra ise uzmanlaşmış yabancı dil enstitüleri kurulmuştur. İyi tercüman yetiştirmek için özel kitaplar gerekiyordu. Tam bu dönemde ülkemizde bilimsel ve teknik çeviriyle ilgili olarak ilk ders kitapları olarak şunlar çıkmıştır:

Teknik Çeviri Metotları- Ya. İ. Retsker,

İngilizceden Rusçaya Bilimsel ve Teknik Çeviri Tekniği-M. M. Morozov,

Alman Bilimi ve Tekniğinin Rusçaya Çeviri Teorisi ve Uygulaması-A. V. Fedorov.

*Genel olarak bilimsel ve teknik çeviriye olan ilgi çeviri teorisyenlerinin dilbilimsel çeviriye doğrudan etki eden etkenlere daha çok dikkat etmelerine neden olmuştur.*¹⁷

Antik Yunan edebiyatından çevirilerde yoğun çalışmalar vardır bu dönemde ve bu klasiklerin tüm özellikleri çevirilerde yansıtılmaya çalışılmıştır. Çalışmaları simbolizm

¹⁷ Sdobnikov and Petrova, s. 37.

akımına yakın olan İnnokentiy Fedoroviç Annenskiy ve sembolizmin temsilcilerinden olan Viaçeslav İvanoviç İvanov da çalışmalarında bunu yansıtmaya çalışmışlardır. İlk dönemlerde yapılan çevirilerde kaynak metnin biçimsel özellikleri daha çok dikkate alınırdı.

Bu dönemin önde gelen yazarları genelde çeviriyle uğraşmışlardır. Önde gelen dilbilimcileri ise editörlük yapmışlardır. 19. yüzyılda diploması dili olan Fransızca 20. yüzyılda yerini İngilizceye bırakmıştır. Diplomatik ilişkilerin gelişmesiyle birlikte çeviriye olan ihtiyaç da artış göstermiştir. Özellikle 1917 yılındaki devrimden sonra çeviri faaliyetleri devlet eliyle yapılmaya başlanmıştır. Çeviri faaliyetlerinin Sovyetler Döneminde bu denli gelişmesinde Rusya'nın çok uluslu olmasının büyük etkisi vardır. Bilindiği gibi çok uluslu devletler çeviri açısından gelişmeye müsaittirler. Farklı ulusları bünyesinde barındıran Rusya için de bu ulusların edebiyatlarının etkileşimi olduğunu söylemek mümkündür. Rus okur çeviri aracılığıyla Gürcü, Ermeni, Azeri, Özbek, Kazak ve diğer halkların edebiyatlarıyla tanışma imkânı bulmuş oldu. Ünlü Rus yazar ve şairlerinden Lev Ginsburg, Boris Pasternak, Nikolai Tikhonov bu çalışmalara büyük katkılar sunmuşlardır. Bu çalışmalar çerçevesinde konferanslar yapılmış olup bunlardan ilki olan İlk Tercümanlar Konferansı Ocak 1936 yılında Moskova'da yapılmıştır. Bu gibi konferanslarda çeviri sorunları tartışılmış, çevirinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar ele alınmıştır. Bu dönemde bu tür konferansların yapılması çeviri çalışmalarının belirli çerçeveler etrafında yapılmasında etkili olmuş ve bu konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunulmasına ortam hazırlamıştır.

1.2.2. 40'lı Yıllar ve Sonrasında Çeviri Faaliyetleri

Çeviri faaliyetleri yurtdışındaki olayların akışından etkilendiği gibi yutiçindeki olayların etkisinden de kendini alamaz. Bu dönemde uluslararası arenada kendini gösteren gelişmeler çeviri aracılığıyla aktarılmıştır. Özellikle savaş yıllarında çeviri faaliyetleri gelişme göstermiş, sözlü çeviri bu yıllarda büyük bir ihtiyaç haline gelmişti. Çeviri faaliyetlerinin gelişmesi Rusya'nın gelişmesine paralel olarak artış göstermiştir. 20. yüzyıla bir süper güç olarak giren Rusya'nın komşu ülkelerle olan siyasi, kültürel ve ticari ilişkilerin etkisiyle çeviri faaliyetleri bireysel ve kamu çevrelerince yapılmış ve bunun etkileri her alanda kendini gösterir. *'Rusya'nın diğer ülkelerle bilimsel ve teknoloji alanlarındaki ilişkilerinin gelişmesiyle bilimsel ve tekniksel çeviriye olan*

ihtiyacı da doğurmuştur. Farklı alanlardaki çevirmenlerin özel olarak yetiştirilmesine olan talep de doğmuştur.

*Böyle bir hazırlık ilkin meslek yüksekokullarında sonra ise yabancı dil eğitimi veren özel enstitülere kurulmaya başlandı. Çevirmenlerin daha eğitilmiş yetiştirilmesi için özel ders kitapları gerekiyordu. Tam bu dönemde ülkemizde bilimsel ve teknik çeviriye yönelik olarak ilk ders kitapları çıktı. Bu kitaplar: 'Ya. İ. Retsker'in 'Teknik Çeviri Metodu', M. M. Morozov'un 'İngilizceden Rusçaya Bilimsel ve Teknik Edebiyat Çeviri Tekniği', A. V. Fedorov'un 'Almancadan Rusçaya Bilimsel ve Teknik Edebiyat Çeviri Teorisi ve Pratiği'dir. Genel olarak bilimsel ve teknik çeviriye olan ilgi çeviri teorisyenlerinin çeviriyi kolaylaştıran veya zorlaştıran dilbilimsel etkenlere daha çok ilgi duymalarına neden olmuştur.'*¹⁸

Bu dönemde çeviri üzerine yapılan çalışmalarla çeviri teorisinin oluşturulması gidilmiştir. Ya. İ. Retsker, M. M. Morozov, A. V. Fedorov ve dönemin önde gelen diğer dilbilimciler bu yönde çalışmalar yapmışlardır. A. V. Fedorov'un 1953 yılında kaleme aldığı 'Çeviri Teorisine Giriş' (*Введение в теорию перевода*) kitabı bu alanda çalışmalar yapılmasını hızlandırmıştır. 'A. V. Fedorov'un 'Çeviri Teorisine Giriş' kitabı bu tartışmaları başlatmıştır. Yazar bu kitabında çeviri araştırmasının-edebi çeviri dâhil-gerekliliğini savunur. Fedorov her dilin bileşenleri için tavsiyeler içeren genel çeviri teorisini ve belirli iki dil arasındaki benzerlikleri anlatan genel olmayan çeviri teorisini birbirinden ayırmayı önerdi. Kendisi farklı işlevsel stil ve tarzdaki metinlerin özelliklerini öğrenmenin gerekliliğini belirtti ve sözcüksel, gramatiksel ve stilistik sınıflandırmanın uyumluluğu üzerinde durmuştur.'¹⁹

20. yüzyılda çeviri teorisinin gelişiminde bir evrim yaşanmıştır, bunların çoğu da 1950'den sonra olmuştur. Bu yüzyılın ilk yarısında bu bilime önemli katkılar olmuştur. Çeviri teorisine üzerine yapılan çalışmalar çevirinin bir bilim olarak yükseköğretim kurumlarında okutulmasında büyük bir etken olmuştur. Bu çalışmalar sonucu çeviriye bilimsel yaklaşımlar olmuş, bu alanda yapılan çalışmalar çevirinin teorik anlamda da gelişmesini sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında çevirinin görmüş olduğu işlevler çevirinin ne kadar mühim olduğunu göstermiştir. Savaş yıllarında çeviri pratikte işlev görmüş, savaştan sonra ise çalışmalar teorik olarak incelenmeye devam etmiştir. Anna

¹⁸ Sdobnikov and Petrova, s. 37.

¹⁹ Sdobnikov and Petrova, s.38.

Ahmatova, Boris Pasternak, Nikolay Zabolotskiy, Mihail Kuzmin gibi dönemin önde gelen yazarları çeviriyle uğraşmışlardır. Edebiyatçıların genelde çeviriyle uğraşmaları Rus edebiyatının diğer edebiyatlardan etkilenmesine ve bu şekilde zenginleşmesine neden olmuştur. Farklı kültürleri yansıtan edebiyatlar Rus edebiyatının gelişmesine katkı sağlamışlardır. Öte yandan politik görüşlerin çeviri ve edebiyata yansımaları da olmuştur.

*'50'lili yılların ortalarından itibaren, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin (KPICC) XX. Kongre'sinden sonra 'izin verilmiş' yazarlar halkası oldukça genişlemiştir. Bu ise çeviri faaliyetlerinin yoğunlaşmasına neden oldu. Genel olarak belirtilen bu eğilim Sovyet tarihinin sonraki yılları için tipik bir örnektir. Yine, tabii ki, yazardan yazara göre politik koşullara bağlı olarak (öyle anlar olurdu ki, örneğin SSCB'nin iç ve dış politikasını eleştirme hakkını kendinde bulan yabancı bir yazarın uzun bir süre yayınlanacak eserler listesinde ismi olmazdı) 'gel-git'ler gözlemlenebilirdi. Rusça konuşan insanların Sovyetler Birliği'nde yaşayan halkların dillerinde yazılmış eserlerle tanışmaları devam ediyor, bu arada bu eserlerden birkaçı geniş okur kitlesinin dikkatini çekmişti (60'lı yıllarda ve 70'li yılların başında Rasul Hamzatov'un N.Grebnev ve Ya. Kozlovskiy'nin yapmış oldukları şiir çevirilerini söylemek yeterli olacaktır). 1955 yılından itibaren 'İnostrannaya Literatura' (Иностранная литература) ve 'Drujba Narodov' (Дружба народов) adlı dergilerde çıkan çeviriler önemli bir yer tutardı.'*²⁰

Yazılı çevirinin gelişmesiyle kültürel değerlerin çeviri yoluyla aktarılmasına da olanak sağlanmış oldu. Bu şekilde kültürel ve sosyolojik olayların başka kültürlerce alınması da kolaylaşmış oldu. Çevirinin gelişmesiyle bu konuda bilimsel çalışmalar da hız kazanmış oldu. Çeviri teorisinin gelişmesinde şu dört ana dönemi sayabiliriz:

1. İlk etapta çeviri teorisyenleri çevirmenlerdi. Bu teorisyenler kendi deneyimlerini geliştirmek için uğraşıyorlardı. Çünkü ilk dönemlerdeki çeviri örneklerinde birebir çeviri yöntemiyle çevrilen metinler vardır. Bu ise çevirilerde anlaşılmanmaya yol açıyordu. Böyle olunca çeviride çevirmenin teorik olarak bazı gerekçelere ihtiyacını doğurmuştur.

---

²⁰ Neliuben and Khukhuni, s.115.

2. 19. yüzyılın sonlarına doğru çevirmenler iyi bir çevirmenin ya da çevirinin nasıl olması gerektiğini anlatan ‘çeviri teorisi normlarına’ benzer bazı bilgileri oluşturmaya başladılar.

3. 20. yüzyılın ortalarına doğru çeviri sorunları dilbilimcilerin dikkatini çekmeye başlamıştı ve bilimsel çeviri teorisinin temelleri çalışılmaya başlanmıştı.

4. 20. yüzyılın ortalarına doğru dilbilimciler çeviri faaliyetleriyle ilgili bir dönüşüm yapmak zorunda kaldılar ve çeviriyi sistematik bir şekilde çalışmaya koyuldular.

Yapılan çalışmalar çeviri teorisinin oluşturulmasında önemli bir rol oynar. Çünkü bu döneme kadar kazanılan deneyimler çeviride sistematizasyonu gerektiriyordu. Böyle bir sistem hem çevirinin daha kaliteli yapılmasını hem de çevirmene çevirirken kolaylık sağlıyordu. Morozov ve Fedorov’un Çeviri Yöntemleri üzerine kaleme aldıkları ders kitapları çalışmaları hızlandırmıştır. Stalin’in ölümünden sonra daha önceden yasaklanmış olan yazarların (Faulkner, Hemingway, Maugham, Hessen vb.) kitapları da basılmaya başlanmıştır. 1950’lili yılların ortalarından itibaren kitap basımı artmış ve bunun yanında kalite de artmıştır. Sovyet Yazarlar Birliği’nin bir organı olarak 1955 yılında kurulan ‘Yabancı Edebiyatı’ (Иностранная литература) adlı dergi çıkmaya başlar. Bu dergi ayda bir çıkar. Bu ve buna benzer dergilerle edebi faaliyetler yürütüldüğü görülür. Yürütülen çalışmalar çevirinin gelişmesine doğrudan etki yapar. 1960’lı yıllara gelindiğinde ise Fedorov, Retsker, Schweitzer, Burhudarov, Komissarov ve diğerlerinin çeviri üzerine olan çalışmaları göze çarpar. Makine çevirisinin ortaya çıkışı çeviride yapılan gelişmeler açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu dönemde dilbilim gelişmiştir.

Edebiyatın ve çevirinin gelişiminde çeşitli yayınevleri çıkardıkları kitaplarla destek olmuşlardır. Yapılan çalışmalar çeşitli olmakla beraber her insanın faydalanabileceği türden kitaplar vardır. Bu yayınevlerin yapmış oldukları bu çalışmalardan bazıları aşağıda verilmiştir.

‘Художественная литература’ yayınevinde çıkmış olan kitap serileri²¹

- Забытая книга

²¹ [https://ru.wikipedia.org/wiki/Художественная_литература_\(издательство\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Художественная_литература_(издательство))

- Библиотека античной литературы (основана в 1963 г.)
- Библиотека всемирной литературы
- Народная библиотека (с 1930 по 1977 г.; продолжена серией «Классики и современники»)
- Классики и современники (с 1977 г.)
- Библиотека литературы Возрождения
- Библиотека исторического романа
- Библиотека учителя (межиздательская серия)
- Библиотека польской литературы (межиздательская серия)
- Библиотека финской литературы (межиздательская серия)
- Библиотека японской литературы (межиздательская серия)
- Библиотека китайской литературы (межиздательская серия)
- Библиотека индийской литературы (межиздательская серия)
- Восточный альманах
- Памятники литературы Древней Руси (основана в 1978 г.)
- Библиотека произведений, удостоенных Ленинской премии
- Литературные мемуары
- Зарубежный роман XX века (с 1957 г.)
- Библиотека классики (основана в 1977 г.)
- Русская муза (основана в 1985 г.)
- Библиотека советской поэзии (основана в 1957 г.)
- Сокровища лирической поэзии (с 1963 г.) и др.

1.2.2.1. 1946-1970 Yıllarında ‘Mir’ (мир) Yayınevi Tarafından Basılan Çevrilmiş Eserlerden Bazılarının Listesi

Tablo 1.1. Matematik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler²²

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer-Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Estimates near the Boundary of Solutions of Elliptic Partial Differential Equations Satisfying General Boundary Conditions	Agmons S., Douglis A. vd.	New York-1959	Оценки решений эллиптических уравнений вблизи границы в частных производных при общих граничных условиях	1962
Differential Games	Isaacs R.	New York-1965	Дифференциальные игры	1967
Convergence Problems of Orthogonal Series	Alexits G.	Budapeşte-1961	Проблемы сходимости ортогональных рядов	1963
Lectures on Quasiconformal Mappings	Lars Valerian Ahlfors	Princeton University Press-1966	Лекции по квазиконформным отображениям	1969
Cybernetics and Development	Apter M.	Oxford-1966	Кибернетика и развитие	1970
An Introduction to Stochastic Processes	Bartlett M.	Cambridge-1955	Введение в теорию случайных процессов	1958
Quasilinearization and Nonlinear Boundary-Value Problems	Bellman R., Kalaba R.	New York-1965	Квазилинеаризация и нелинейные краевые задачи	1968
Theorie des graphes et ses applications	Berge C.	Paris- 1958	Теория графов и ее применения	1962
Symbolic Logic and Intelligent Machines	Berkeley E.	New York-1959	Символическая логика и разумные машины	1961
Lectures on the Calculus of Variations	Bliss G.	Chicago-1946	Лекции по вариационному исчислению	1950
Industrial Experimentation	Brownlee K.	Londra-1947	Статистические исследования в производстве	1949
Projective Geometry and Projective Metrics	Busemann H., Kelly P.	New York-1953	Проективная геометрия и проективные метрики	1957

²² Bu bilgiler *Katalog Knig, Vypusennih Izdatelstvom Inostrannoy Literaturi i Izdatelstvom ‘Mir’ V 1946-1970 gg.* Kitabının 11-14 sayfa aralığından alınmıştır.

Tablo 1.2. Fizik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler²³

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer -Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Magnetogasdynamic and Plasma Dynamics	Pai Shih-I.	Viyana-1962	Магнитная газодинамика и динамика плазмы	1963
The Theory of Linear Viscoelasticity	Bland D.	Oxford-1960	Теория линейного вязко-упругости	1965
The Theory of Homogeneous Turbulence	Batchelor G.	Cambridge-1953	Теория однородной турбулентности	1955
Leçons de mecanique analytique	Vallee Poussin Ch.-J.	Leuven-1932	Лекции по теоретической механике	1949
Topics in Hypersonic Flow Theory	Guiraud J.	Stanford-1963	Основные вопросы теории гиперзвуковых течений	1965
Aerodynamika vysokych rychlosti	Hosek J.	Prag-1949	Аэродинамика больших скоростей	1954
Theorie schallnaher Strömungen	Guderley K.	Berlin-1957	Теория околосвуковых течений	1960
Mechanique des milieux continus	Germain P.	Paris-1962	Механика сплошных сред	1965
Zur Mechanik der Photonen-Strahlantriebe	Sanger E.	Münih-1956	К механике фотонных ракет	1958
Vorlesungen über Himmelsmechanik	Siegel C.	Berlin-1956	Лекции по небесной механике	1959
The Variational Principles of Mechanics	Lanczos C.	Toronto-1962	Вариационные принципы механики	1965
The Theory of Hydrodynamic Stability	Lin C.C.	Cambridge-1955	Теория гидродинамической устойчивости	1958
Turbulent Flows and Heat Transfer	Lin C.C.	Princeton-1959	Турбулентные течения и теплопередача (сер. «Аэродинамика больших скоростей и реактивная техника»)	1963

²³ Bu bilgiler *Katalog Knig, Vypuşennih İzdatelstvom İnostrannoy Literaturi i İzdatelstvom 'Mir' V 1946-1970 gg.* Kitabının 52- 56 sayfa aralığında alınmıştır.

Tablo 1.3. Kimya Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler²⁴

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer - Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Why do Chemical Reactions Occur?	Campbell J.	New York-1965	Почему происходят химические реакции	1967
General Chemistry	Pauling L.	San Francisco-1958	Общая химия	1964
20th Century Chemistry	Routh J.	Philadelphia-1963	Химия 20-го века	1966
Chemistry for the Applied Sciences	Hoffman K.	Englewood Cliffs-1963	Химия для всех	1965
Theoretical Basis of Inorganic Chemistry	Barnard A.	New York-1965	Теоретические основы неорганической химии	1968
Boron Trifluoride and Its Derivaties	Booth H., Martin D.	New York-1949	Химия трехфтористого бора и его производных	1955
Chemistry of the Rare Radioelements. Polonium-Actinium	Bagnall K.	Londra-1957	Химия редких радиоактивных элементов. Полоний-актиний	1960
Phosphorus and Its Compounds	Van Wazer J.	Missouri -1958	Фосфор и его соединения	1962
The Rare-Earth Elements and Their Compounds	Jost D., Russell H., Garner C.	New York-1947	Редкоземельные элементы и их соединения	1949
Anorganisch-chemische Experimentierkunst	Lux H.	Leipzig-1959	Экспериментальные методы в неорганической химии	1965
Inorganic Glass-Forming Systems	Rawson H.	Londra-1967	Неорганические стеклообразующие системы	1970
Structural Inorganic Chemistry	Wells A.	Oxford-1945	Строение неорганических веществ (Структурная неорганическая химия)	1949
An Introduction to the Chemistry of the Hydrides	Hurd D.	New York-1952	Введение в химию гидридов	1955

²⁴ Bu bilgiler *Katalog Knig, Vypusennih İzdatelstvom İnostrannoy Literaturi i İzdatelstvom 'Mir' V 1946-1970 gg.* Kitabının 117- 122 sayfa aralığından alınmıştır.

Tablo 1.4. Astronomi Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler²⁵

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer - Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Kosmische Geodasie	Berroth A., Hofmann W.	Karlsruhe-1960	Космическая геодезия	1963
Theory of Satellite Geodesy	Kaula W.	Londra-1966	Спутниковая геодезия. Теоретические основы	1970
Particles in the Atmosphere and Space	Cadle R.	New York-1966	Твердые частицы в атмосфере и космосе	1969
Satellites and Scientific Research	King-Hele D.	Londra-1962	Искусственные спутники и научные исследования	1963
Methods of Orbit Determination	Escobal P.	New York-1965	Методы определения орбит	1970
Physique de la planete Mars	Vaucouleurs G.	Paris-1951	Физика планеты Марс. Введение в ареофизику	1956
The Atmospheres of Mars and Venus	Kellogg W., Sagan C.	Washington-1961	Атмосферы Марса и Венеры (сер. «Проблемы астрономии и геофизики»)	1962
Meteor Science and Engineering	Mc Kinley D.	New York-1961	Методы метеорной астрономии	1964
Celestial Mechanics	Smart W.	Londra-1953	Небесная механика	1965
An Introduction to Celestial Mechanics	Sterne T.	New York-1960	Введение в небесную механику	1964
Sunspots	Bray R., Loughhead R.	Londra-1964	Солнечные пятна	1967
Ergebnisse und Probleme der Sonnenforschung	Waldmeier M.	Berlin-1941	Результаты и проблемы исследования Солнца	1950
Structure and Dynamics of the Solar Atmosphere	De Jager C.	Berlin-1959	Строение и динамика атмосферы Солнца	1962

²⁵ Bu bilgiler *Katalog Knig, Vypusennih İzdatelstvom İnostrannoy Literaturi i İzdatelstvom 'Mir' V 1946-1970 gg.* Kitabının 177- 182 sayfa aralığından alınmıştır.

Tablo 1.5. Geofizik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler²⁶

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer - Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
An Introduction to the Theory of Seismology	Bullen K.	Cambridge-1963	Введение в теоретическую сейсмологию	1966
Why the Mohole	Cromie W.	Boston-1964	Проект «Мохол»	1967
Quand la terre tremble	Tazieff H.	Paris-1962	Когда земля дрожит	1968
The Earth's Shape and Gravity	Garland G.	Oxford-1965	Форма Земли и сила тяжести	1967
Physics of the Earth's Interior	Gutenberg B.	New York-1959	Физика земных недр	1963
The Rotation of the Earth	Munk W., Macdonald G.	Cambridge-1960	Вращение Земли	1964
The Earth Tides	Melchior P.	Oxford-1966	Земные приливы	1968
Debate about the Earth. Approach to Geophysics through Analysis of Continental Drift	Takeuchi H., Uyeda S., Kanamori H.,	San-Francisco-1967	Двигутся ли материка?	1970
Eartquakes and Earth Structure	Hodgson J.	New Jersey-1964	Землетрясения и строение Земли	1966
Atmospheric Ozone	Vassy A.	New York-1965	Атмосферный озон (сер. «Проблемы астрономии и геофизики»)	1968
Atmospheric Radiation. 1.Theoretical Basis	Goody R.	Oxford-1964	Атмосферная радиация. 1. Основы теории	1966
The Structure of Atmospheric Turbulence	Lumley J., Panofsky H.	New York-1964	Структура атмосферной турбулентности	1966
The Upper Atmosphere	Mitra S.	Kalküta-1952	Верхняя атмосфера	1955
Chasseurs de Typhons	Molene P.	Paris-1964	Охотники за тайфунами	1967
The Magneto-Ionic Theory and Its Applications to the Ionosphere	Ratcliffe J.	Cambridge-1959	Магнито-ионная теория и ее приложения к ионосфере	1962

²⁶ Bu bilgiler *Katalog Knig, Vypuşennih İzdatelstvom İnostrannoy Literaturı i İzdatelstvom 'Mir' V 1946-1970 gg.* Kitabının 187- 189 sayfa aralığında alınmıştır.

Tablo 1.6. Biyoloji ve Tıp Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler²⁷

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer - Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
The Origin of Life	Bernal J.	Londra-1967	Возникновение жизни	1969
Knaurs Buch der modernen Biologie	Bogen H.	Münih-1967	Современная биология	1970
Biology	Villee C.	Philadelphia-1959	Биология	1959
Temporal Organization	Goodwin B.	Londra-1963	Временная организация клетки	1966
The Emergence of Biological Organization	Quastler H.	Londra-1964	Возникновение биологической организации	1967
Aging. The Biology of Senescence	Comfort A.	New York-1964	Биология старения	1967
Fundamentals of Immunology	Boyd W.	New York-1945	Основы иммунологии	1949
Introduction to Immunochemical Specificity	Boyd W.	New York-1962	Введение в иммунохимическую специфичность	1963
Plant Viruses and Virus Diseases	Bawden F.	Valdgeym-1950	Вирусы и вирусные болезни растений	1952
Principles and Practice of Aviation Medicine	Armstrong H.	Londra-1952	Авиационная медицина	1954
Selective Toxicity	Albert A.	Londra-1951	Избирательная токсичность	1953
Biological Aspects of Cancer	Huxley J.	Londra-1958	Рак как биологическая проблема	1960
Senescence et Senilite. Principes d'hygiene et de therapeutique	Bourliere F.	Paris-1958	Старение и старость. Основы гигиены и терапии	1962
Coronary Heart Disease	Plotz M.	New York-1957	Коронарная болезнь	1961
The Physician in Atomic Defense	Sears Th.	Chicago-1953	Роль врача в противоатомной защите	1955
Identification of Tumors	Foot N.	Philadelphia-1948	Распознавание опухолей	1951

²⁷ Bu bilgiler *Katalog Knig, Vypusennih İzdatelstvom İnostrannoy Literaturi i İzdatelstvom 'Mir' V 1946-1970 gg.* Kitabının 193- 234 sayfa aralığından alınmıştır.

Tablo 1.7. Ziraat Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler²⁸

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer-Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Principles of Weed Control	Ahlgren G., Klingman G., vd.	New York-1951	Борьба с сорными растениями	1953
The American Grass Book	Archer G., Bunch C.	Oklahoma -1953	Луга и пастбища Америки	1955
Chemické hubení plevelu ve lnu	Rataj K.	Prag-1956	Химическая борьба с сорняками в посевах льна	1958
Agricultural Ecology	Azzi G.	Londra-1956	Сельскохозяйственная экология	1959
Studies of Mineral Nutrition by Use of Tracers	Biddulph O.	Washington-1955	Исследование минерального питания растений при помощи изотопов	1957
Cotton Growing Problems	Christidis B., Harrison G.	New York-1955	Проблемы возделывания хлопчатника	1959
Kartoffellagerhauser	Guhl P.	Berlin-1957	Картофелехранилища	1959
The Friendly Fungi	Duddington C.	Londra-1957	Хищные грибы-друзья человека	1959
Hodnocení bramboru v moderním slechtění	Jermoljev E., Zadina J.	Prag-1956	Методы оценки картофеля в современной селекции	1959
Das Frostproblem im Obstbau	Kemmer E., Schulz F.	Münih-1955	Проблема морозоустойчивости плодовых культур	1958
Aerosoly v ochrane rostlin	Koula V., Durasova M.	Prag-1955	Аэрозоли в защите растений	1957
Inorganic Nutrition, Fertilization and Soil Amelioration for Lowland Rice	Mitsui S.	Tokyo-1956	Минеральное питание риса, удобрение и мелиорация орошаемых рисовых почв	1960
Forstsaamen-Gewinnung und Forstpflanzen-Anzucht in den USA und in Deutschland	Pein E.	Hannover-1953	Лесные питомники и семена в США и Германии	1955
Soil Conditions and Plant Growth	Russell E.	Londra-1950	Почвенные условия и рост растений	1955

²⁸ Bu bilgiler *Katalog Knig, Vypušennih İzdatelstvom İnostrannoy Literaturi i İzdatelstvom 'Mir' V 1946-1970 gg.* Kitabının 237- 240 sayfa aralığından alınmıştır.

Tablo 1.8. Jeoloji Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler²⁹

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer - Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Morphologic Encyclopedia of Palynology	Kremp G.	Tuskon-1965	Палинологическая энциклопедия	1967
Jurassic Geology of the World	Arkell W.	Edinburg-1956	Юрские отложения земного шара	1961
Magyarország földtana	Vadasz E.	Budapeşte-1960	Геология Венгрии	1964
Suomen kalliopera sen synty ja geologinen kenitys	Vayrynen H.	Helsinki-1954	Кристаллический фундамент Финляндии	1959
Der geologische Bau der südamerikanischen Kordillere	Gerth H.	Berlin-1955	Геология Анд. Строеие южно-американских Кордильер	1959
The Geology of South Africa	Du Toit A.	Londra-1954	Геология Южной Африки	1957
Structural Geology of North America	Eardley A.	New York-1951	Структурная геология Северной Америки	1954
Geologie du Congo Belge	Cahen L.	Liège-1958	Геология Бельгийского Конго	1958
The Evolution of North America	King Ph.	Prinston-1959	Геологическое развитие Северной Америки	1961
Geology of India and Burma	Krishnan M.	Madras-1949	Геология Индии и Бирмы	1954
Zaris geologii Polski	Ksiazkiewicz M., Samsonowicz J.	Varşava-1953	Очерк геологии Польши	1956
North American Geosynclines	Kay M.	New York-1951	Геосинклинали Северной Америки	1955
The Geology of China	Lee J.S.	Londra-1939	Геология Китая	1952
Marine Geology of the Pacific	Menard H.	New York-1964	Геология дна Тихого океана	1966
Geologia Republicii Populare Romine	Oncescu N.	Bükreş -1959	Геология Румынской Народной Республики	1960

²⁹ Bu bilgiler *Katalog Knig, Vıpuşennih İzdatelstvom İnostrannoy Literaturı i İzdatelstvom 'Mir' V 1946-1970 gg.* Kitabının 248- 251 sayfa aralığında alınmıştır.

Tablo 1.9. Teknik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler³⁰

Kitap Adı (Oriijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer - Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Reliability. Theory and Practice	Bazovsky I.	Londra-1961	Надежность. Теория и практика	1965
Scientific Uncertainty and Information	Brillouin L.	New York-1964	Научная неопределенность и информация	1966
Human Engineering Guide for Equipment Designers	Woodson W., Conover D.	Berkeley-1964	Справочник по инженерной психологии для инженеров и художников-конструкторов	1968
Design Engineering: Inventiveness, Analysis and Decision Making	Dixon J.	New York-1966	Проектирование систем: изобретательство, анализ и принятие решений	1969
Methodes et modeles de la recherche operationnelle	Kaufmann A.	Paris-1962	Методы и модели исследования операций	1966
A Manager's Guide to Operational Research	Rivett P., Ackoff R.	Londra-1963	Исследование операций. Пособие для административно-управленческих работников	1966
Statistical Models in Engineering	Hahn G., Shapiro S.	New York-1967	Статистические модели в инженерных задачах	1969
Theory of Combustion Instability in Liquid Propellant Rocket Motors	Crocco L., Cheng Sin I.	Londra-1956	Теория неустойчивости горения в жидкостных ракетных двигателях	1958
Radiation Shielding	Price B., Horton C., Spinney K.	Londra-1957	Защита от ядерных излучений	1959
Control of Nuclear Reactors and Power Plants	Schultz M.	New York-1955	Регулирование энергетических ядерных реакторов	1957
Introducere in telemecanica industrialia	Duma M., Pranitchi A., Sirbu M.	Bükreş-1961	Введение в промышленную телемеханику	1966

³⁰ Bu bilgiler *Katalog Knig, Vypuşennih İzdatelstvom İnostrannoı Literaturı i İzdatelstvom 'Mir' V 1946-1970 gg.* Kitabının 273- 283 sayfa aralığında alınmıştır.

1.2.3. 70'li Yıllar ve Sonrası Çeviri Faaliyetleri

Edebi çalışmaların sürdürülmesinde önemli bir yer tutan çeviri bu dönemde önemini korumakla birlikte bilimsel ve kültürel faaliyetlerin yürütülmesinde sıkça başvurulmuştur. Çeviri üzerine teorik anlamda yapılan çalışmalar çevirinin bir bilim dalı olarak eğitim kurumlarında okutulmasını sağlamıştır. Bu çalışmalar çerçevesinde konferanslar yapılmış, çeviri üzerine fikirler beyan edilmiş ve bundan çıkan sonuçlar rapor edilmiştir. Bu bağlamda Üçüncü Tercümanlar Konferansı'nın 23-26 Haziran 1970 yılında yapılması dönemin çevirmenlerinin birbirleriyle fikir alışverişinde bulunmaları gibi imkânlar vermiştir. Daha iyi bir sonuç alabilmek için bu konferansın hazırlıkları uzun bir süre yapılmıştır. Bu konferansa Sovyetler Birliği yazarları ve tercümanları destek vermişlerdir. Bu konferansta çevirinin gelişimi raporlandırılmış bir şekilde sunulmuş ve bununla ilgili yapılması gerekenler ele alınmıştır. Ayrıca çeviri teorisi üzerine 1966 yılında bir sempozyum da yapılmıştır. Yapılan çalışmalarla yetiştirilecek olan çevirmenlerin durumu görüşülmüş ve çevirinin edebiyatla paralel bir şekilde gelişmesi üzerine fikirler ileri sürülmüştür. Bu gibi çalışmalar eksikliklerin tespit edilmesi adına önemlidir.

1991 yılında kurulan Rusya Tercümanlar Federasyonu (CIIP) Uluslararası Tercümanlar Federasyonu'nun (FIT) bir üyesidir. Bu federasyonun amacı ülkedeki tercümanları bir çatı altında toplamak, bunların haklarını korumak ve bunların uzmanlaşmalarını sağlamaktır. Rusya Tercümanlar Federasyonu asil ve yedek üyelerinin Rusya vatandaşı oldukları gibi diğer ülkelerin vatandaşları da olabilirler. Bu ülkelerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: Fransa, Almanya, İngiltere, Hollanda, İtalya, ABD, Kanada, Slovakya, Çin. Bu üyeler arasında çeşitli çeviri dernekleri, yükseköğretim kurumları, çeviri büroları ve firmalarının çalışanları vardır. Her ülkede olduğu gibi Rusya'da da tercümanların bağlı olduğu kurumlar ve yasal güvenceleri vardır. Bunlar yasalarca belirtilmişlerdir. Çevirmenlerin telif hakkı Rusya Federasyonu yasalarında şu şekilde belirtilmiştir:

Rusya Federasyonu Telif Hakkı ve İlgili Haklar Kanunu'nun Bölüm 1. Genel Hükümler'in

Madde 12: Çevirmenlerin ve Basılan Bir Eserin Yazarının Telif Hakkı

1. Çevirmenlerin ve yazarların yapmış olduğu çeviri, uyarlamalar, düzenlemeler veya diğer yapılandırmaların telif hakkı bunları yapan çevirmenlere ve diğer basılan eserlerin yazarlarına aittir.

Çevirmen veya basılan bir eserin yazarı basmış olduğu eserin telif hakkını çeviriye, düzeltmeye veya herhangi bir yeni yapılandırmaya gidilmiş başka bir eserin telif hakkını gözeterek kullanabilir.

2. Çevirmenlerin ve basılan bir eserin yazarının telif hakkı başka kişilere bu eserlerin çevirisini yapmaya ve yeniden yapılandırmasına engel olamaz.

Yasalar çerçevesinde çevirmenlerin ve telif haklarının güvence altına alınması çeviri faaliyetlerinin gelişmesini sağlar. Buna benzer yasalar hemen hemen bütün ülkelerde aynı içeriktedir.

Gerek noterlikle ilgili işlemlerde olsun gerekse bilirkişi raporlarında olsun çevirmenin durumu ve yükümlülükleri belirtilmiştir. Bu gibi çalışmalar çevirinin sağlıklı yapılması ve belirli ölçüler dâhilinde olmasını sağlamıştır.

Yeni çevirmenlerin yetiştirilmesinde önemli rol oynayan eğitim kurumları köklü bir geçmişe sahiptirler. Geçmişten beri bu görevi icra eden eğitim kurumları ise sayıca her geçen gün artış göstermektedirler. Gelişen teknoloji ve değişen şartlara bağlı olarak çevirmen ihtiyacı genelde buralardan karşılanmaktadır. Rusya Federasyonu bünyesinde dil eğitimi veren oldukça fazla yükseköğrenim kurumu mevcuttur. Dil eğitiminin verildiği ve ülkenin çevirmen ihtiyacının karşılandığı birkaç yükseköğretim kurumu aşağıda bir tablo halinde verilmiştir.

Tablo 1.10. Mütercim-Tercümanların Yetiştirdiği Yükseköğretim Kurumları

No	Mütercim-Tercümanların Yetiştirdiği Yükseköğretim Kurumları	Kuruluş Yılı
1	Tatar Devlet Beşeri Bilimler Pedagoji Üniversitesi	1876
2	Rusya Herzen Devlet Pedagoji Üniversitesi	1797
3	M. V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi	1755
4	Moskova Devlet Dilbilim Üniversitesi	1804
5	Demiryolu Taşımacılığı Moskova Devlet Üniversitesi	1896
6	Piatigor Devlet Dilbilim Üniversitesi	1939
7	Petersburg Devlet Politeknik Üniversitesi	1899
8	Moskova Devlet Diploması Enstitüsü	1944
9	Tomsk Politeknik Üniversitesi- Uluslararası Eğitim ve Dil İletişim Enstitüsü	2007
10	Irkutsk Devlet Dilbilim Üniversitesi	1948
11	Nijniy Novgorod N.A. Dobrolyubov Devlet Dil Üniversitesi	1917
12	Rusya Güney Bölge Federal Üniversitesi	1915
13	A. İ. Gertsen Rusya Devlet Pedagoji Üniversitesi	1797
14	Kuban Devlet Üniversitesi	1924
15	Orlov Devlet Üniversitesi	1931
16	Rusya Devlet Beşeri Bilimler Üniversitesi	1991
17	G. R. Derjavin Tambov Devlet Üniversitesi	1994
18	Rusya'nın İlk Devlet Başkanı B. Yeltsin Ural Federal Üniversitesi	1920
19	Krasnodarsk Devlet Kültür ve Sanat Üniversitesi	1966
20	Perm Devlet Üniversitesi	1916
21	Sibirya Federal Üniversitesi	2006
22	Tula Devlet Üniversitesi	1930
23	Belgorod Devlet Üniversitesi	1876
24	M. A. Şolohov Moskova Devlet Sosyal Bilimler Üniversitesi	1951
25	Orenburg Devlet Üniversitesi	1971
26	Kursk Devlet Üniversitesi	1934
27	Tümen Devlet Üniversitesi	1972
28	Güney Ural Devlet Üniversitesi	1943
29	İmmanuel Kant Rusya Devlet Üniversitesi	1947
30	İ. N. Ulyanov Çuvaş Devlet Üniversitesi	1967
31	Perm Ulusal Araştırma Politeknik Üniversitesi	1953
32	Havacılık ve Uzay Araçları Saint-Petersburg Devlet Üniversitesi	1941
33	Smolensk Devlet Üniversitesi	1918
34	Uzak Doğu Devlet Üniversitesi	1918
35	Penza Devlet Üniversitesi	1943
36	Rostov Devlet Ekonomi Üniversitesi	1931
37	Ural Devlet Pedagoji Üniversitesi	1930
38	Voronej Devlet Üniversitesi	1918
39	Novosibirsk Devlet Üniversitesi	1958
40	Rusya Devlet Sosyal Bilimler Üniversitesi	1930
41	İ. G. Petrovski Bryansk Devlet Üniversitesi	1930
42	Vologda Devlet Teknik Üniversitesi	1975
43	Volga Devlet Sosyal Bilimler Akademisi	1929
44	Modern Sosyal Bilimler Akademisi	1992

Daha önceden çevrilmeyen eserlerin çevirilerine başlanır bu dönemde. Ayrıca daha önceden yapılmış olan çeviriler de yeniden düzeltmeler yapılarak tekrardan basılır. Sovyetlerin yıkılmasıyla çeviri politikası da değişir. Bazı eserlere uygulanan sansür de bu şekilde kalkmış olur. Yayınevi politikası Sovyetlerin yıkılmasıyla değişime uğrar. Sovyetler zamanında devlet politikasına göre eser basan yayınevleri bundan sonra kar amaçlı bir yayın politikası izler. Özel yayınevleri kar amacı güttüklerinden daha çok magazin, dedektif, korku vb. edebi eserleri basmaya basılır. Çevirilerde kalite düşüktür, amaç verilmek istenen mesaj değil okuyucunun ilgisini çekmektir. Çevirmenlere düşük ücretle çeviri yaptırıldığından kalite de düşük oluyor bu dönemde. Ayrıca Sovyetlerin yıkılmasından sonra kurulan yeni devletler ve yeni resmi diller çeviri için büyük bir çalışma sahası anlamına geliyordu. Komşu ülkelerle kurulan yeni ilişkiler çeviriye olan ihtiyacı da canlı tutmuştur.

Her dönemde basılan kitap sayısı ve çeşidi farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıklar içinde bulunulan dönemin politik, kültürel ve sosyal şartlarına göre değişiklik göstermektedir. 'Mir Yayınevi' tarafından farklı yıllarda basılmış eserlerin listesi bir tablo halinde verilmiştir.

1.2.3.1. 1971-1987 Yılları Arasında ‘Mir’ (мир) Yayınevi Tarafından Basılan Çevrilmiş Eserlerden Bazılarının Listesi

Tablo 1.11. Matematik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler³¹

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer - Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Classical Introduction to Modern Number Theory	Ireland K., Rosen M.	Heidelberg: Springer-1972	Классическое введение в современную теорию чисел	1982
Theory of Recursive Functions and Effective Computability	Rogers H.	New York: McGraw-Hill-1967	Теория рекурсивных функций и эффективная вычислимость	1972
Proof Theory	Takeuti G.	Amsterdam: North-Holland-1975	Теория доказательств	1978
Introduction to Analytic Number Theory	Chandrasekharan K.	Heidelberg: Springer-1968	Введение в аналитическую теорию чисел	1974
Diophantine Approximation	Schmidt W.	Heidelberg: Springer-1980	Диофантовы приближения	1983
Fermat’s Last Theorem. A Genetic Introduction to Algebraic Number Theory	Edwards H.	Heidelberg: Springer-1977	Последняя теорема Ферма, Генетическое введение в алгебраическую теорию чисел	1980
Metamathematic der Elementarmathematic	Engeler E.	Heidelberg: Springer-1983	Метаматематика элементарной математики	1987
The Lambda Calculus. Its Syntax and Semantics	Barendregt H.	Amsterdam: North-Holland-1981	Лямбда-исчисление. Его синтаксис и семантика	1985
Basic Number Theory	Weil A.	Heidelberg: Springer-1967	Основы теории чисел	1972
The Hardy-Littlewood Method	Vaughan R.	Cambridge: Cambridge University Press-1981	Метод Харди-Литтлвуда	1985

³¹ Bu bilgiler *Katalog Knig, Zarubejnih Avtorov, Vpıuşennih İzdatelstvom Mir Na Russkom Yazıke V 1971-1987 gg.* Kitabının 12- 14 sayfa aralığında alınmıştır.

Tablo 1.12. Mekanik Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler³²

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer -Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Optimal Control Theory for the Damppling of Vibrations of Simple Elastic Systems	Komkov V.	Heidelberg: Springer- 1972	Теория оптимального управления демпфированием колебаний простых систем	1975
Statistical Mechanics. Rigourous Results	Ruelle D.	New York: Benjamin/Cummings-1969	Статистическая механика. Строгие результаты	1971
Continuum Physics. Vol.I.Pt 3.Theory of Invariants	Spencer E.	New York: McGraw-Hill-1969	Теория инвариантов	1974
Dynamics of Systems of Rigid Bodies	Wittenburg I.	Stuttgart: Teubner-1977	Динамика систем твердых тел	1980
Introduction to Structural Optimization	Prager W.	Udine (Italy): International Centre for Mechanical Science-1974	Основы теории оптимального проектирования конструкций	1977
Applied Optimal Design	Haug E., Arora J.	New York: Wiley-1979	Прикладное оптимальное проектирование: Математические системы и конструкции	1983
Principles of Structural Stability	Ziegler H.	Toronto: Blaisdell-1968	Основы теории устойчивости конструкций	1971
Stress Analysis for Creep	Boyle J., Spence J.	Londra: Butterworths-1983	Анализ напряжений в конструкциях при ползучести	1986
Plane Strain Crack Toughness Testing of High Strength Metallic Materials	Brown W., Srawley J.	Philadelphia: Saunders-1967	Испытания высокопрочных металлических материалов на вязкость разрушения при плоской деформации	1972

³² Bu bilgiler *Katalog Knig, Zarubejnih Avtorov, Vpuşennih İzdatelstvom Mir Na Russkom Yazıke V 1971-1987 gg.* Kitabının 60- 64 sayfa aralığından alınmıştır.

Tablo 1.13. Fizik Alanında Basılmış Olan Çevrilmış Eserler³³

Kitap Adı (Orişinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer - Yıl	Çevrildiğı İsim	Basım Yılı
Angular Momentum in Quantum Physics	Biedenharn L., Louch J.	Reading (USA) Addison-Wesley-1981	Угловой момент в квантовой физике	1984
Symmetries and Reflections. Scientific Essays	Wigner E.	Bloomington (USA): Indiana University Press-1970	Этюды о симметрии	1971
The Great Experiments in Physics	Lipson H.	Edinburg: Oliver and Boyd-1968	Великие эксперименты в физике	1972
Physics Problems with Solutions	Min Chen	Englewood Cliffs (USA): Prentice-Hall-1974	Задачи по физике с решениями	1978
The Harmonic Oscillator in Modern Physics: from Atoms to Quarks	Moshinsky M.	New York: Gordon and Beach-1969	Гармонический осциллятор в современной физике: от атомов до кварков	1972
Physics and Physical Universe	Marion J.	New York: Wiley-1971	Физика и физический мир	1975
The Physics of Vibrations and Waves	Pain H.	Londra: Wiley-1976	Физика колебаний и волн	1979
Almost All about Waves	Pierce J.	Cambridge (USA): The MIT Press-1974	Почти все о волнах	1976
Computational Physics	Potter D.	New York: Wiley-1973	Вычислительные методы в физике	1975
Modern Physics for Applied Science	Robertson B.	New York: Wiley-1981	Современная физика в прикладных науках	1985
Crucial Experiments in Modern Physics	Trigg G.	New York: Wiley-1971	Решающие эксперименты в современной физике	1974

³³ Bu bilgiler *Katalog Knig, Zarubejnih Avtorov, Vpuşennih İzdatelstvom Mir Na Russkom Yazıke V 1971-1987 gg.* Kitabının 74- 76 sayfa aralığında alınmıştır.

Tablo 1.14. Astronomi Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler³⁴

Kitap Adı (Orijinal)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer -Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Astrophysical Quantities	Allen C.	Londra: The Athlone Press-1973	Астрофизические величины	1977
Practical Astronomy with Calculator	Duffett-Smith P.	Cambridge (UK): Cambridge University Press-1979	Практическая астрономия с калькулятором	1982
Practical Work in Elementary Astronomy	Minnaert M.	Dordrecht (Hollanda): Reidel-1968	Практическая астрономия. Практические задачи по общей астрономии	1971
The Velocity of Light and Radio Waves	Froome K., Essen L.	Londra: Butterworths-1969	Скорость света и радиоволн	1973
Glossary of Astronomy and Astrophysics	Hopkins J.	Chicago: University of Chicago Press-1977	Толковый словарь английских терминов по астрономии и астрофизике	1980
Orbital Motion	Roy A.	Bristol (UK): Adam Hilger-1978	Движение по орбитам	1981
Methods of Astrodynamics	Escobal P.	New York: TWA-1968	Методы аэродинамики	1971
Cosmic Plasma	Alfven H.	Dordrecht (Hollanda): Reidel-1981	Космическая плазма	1983
Mean Field Magnetohydrodynamics and Dynamo Theory	Krause F., Radler K.	Berlin: Akademie-Verlag-1980	Электродинамика средних полей и теория динамо	1984
Dimensional Analysis and Group Theory in Astrophysics	Kurth R.	Oxford (UK): Pergamon Press-1972	Анализ размерностей в астрофизике	1975
High Energy Astrophysics	Longair M.	Cambridge (UK): Cambridge University Press-1981	Астрофизика высоких энергий	1984

³⁴ Bu bilgiler *Katalog Knig, Zarubejnih Avtorov, Vpuşennih İzdatelstvom Mir Na Russkom Yazıke V 1971-1987 gg.* Kitabının 119- 121 sayfa aralığında alınmıştır.

Tablo 1.15. Kimya Alanında Basılmış Olan Çevrilmiş Eserler³⁵

Kitap Adı (Original)	Yazarın Adı	Basıldığı Yer - Yıl	Çevrildiği İsim	Basım Yılı
Introduction a l'ecologie chinique	Barbier M.	Paris: Masson-1976	Введение в химическую экологию	1978
The Chemist's Companion. A Handbook of Practical Data. Techniques and References	Gordon A., Ford R.	New York: Wiley-1972	Спутник химика. Физико-химические свойства, методики, библиография	1976
Numerical Methods in Chemistry	Johnson K.	New York: Marcel Dekker-1980	Численные методы в химии	1983
Wissensspeicher Chemie	Sommer K.	Berlin: Volk und Wissen-1975	Аккумулятор знаний по химии	1977, 1984
Chemical Bonding Clarified through Quantum Mechanics	Pimentel G., Sgratley R.	San Francisco: Holden-Day-1970	Как квантовая механика объясняет химическую связь	1973
Coordination Chemistry in Non-Aqueous Solutions	Gutmann V.	Viyana: Springer-1968	Химия координационных соединений в неводных растворах	1971
Phosphorus. An Outline of its Chemistry, Biochemistry and Technology	Corbridge D.	Amsterdam: Elsevier-1980	Фосфор: Основы химии, биохимии, технологии	1982
Rhenium, Rhodium, Palladium, Osmium, Iridium and Platinum	Livingstone S.	Oxford (UK): Pergamon Press-1975	Химия рутения, родия, палладия, осмия, иридия и платины	1978
Chemistry of Gold	Puddephatt R.	Amsterdam: Elsevier-1978	Химия золота	1982
The Crystal Chemistry and Physics of Metals and Alloys	Pearson W.	New York: Wiley-1972	Кристаллохимия и физика металлов и сплавов	1977

³⁵ Bu bilgiler *Katalog Knig, Zarubejnih Avtorov, Vpuşennih İzdatelstvom Mir Na Russkom Yazıke V 1971-1987 gg.* Kitabının 140- 145 sayfa aralığında alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

XX. YÜZYILDA TÜRKİYE'DEKİ ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ

2.1. TÜRKİYE'DE ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ

2.1.1. Osmanlı Devleti'nde Çeviri Faaliyetleri

Farklı ulusları bünyesinde barındıran her ülke çeviri faaliyetleri açısından zengin bir tarihe sahiptir. Osmanlı devleti bünyesine farklı ulusları kattığından itibaren çeviriye ihtiyaç duyulmuştur. Kurulmuş olduğu coğrafi yapı itibarıyla ve ipek yolu üzerinde bulunması dolayısıyla farklı dilleri bünyesinde barındırmıştır. Osmanlı Devleti'nde otuzdan fazla dil konuşuluyordu. Sınırların her geçen gün genişlemesi yeni dillerin bünyesine katılması anlamına geliyordu. Özellikle Bizans İmparatorluğunun başkenti olan İstanbul'un fethedilmesiyle birlikte birkaç dil de bünyesine katılmış oldu. Zira o dönemlerde İstanbul'da Musevi, Rum, Ermeni, Venedikliler, Cenevizliler ve Müslümanlar vardı. Müslüman nüfus olarak da daha çok Araplar vardı. Bunda din ve ticaretin rolü oldukça büyüktür. Çünkü İstanbul birçok din için önem arz eden bir şehir olmuştur. Ticaret açısından da bakıldığında ipek yolu üzerinde bulunması dolayısıyla hem kara hem de deniz yoluyla ulaşımın yapıldığı, Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan bir yol üzerinde olan bir cazibe merkezidir. Oldukça da fazla göç almıştır. Bu sebeple çok dillilik ve çok kültürlülük de gelişmiştir. İslamiyet'in yeni coğrafyalara yayılması beraberinde Arapçayı da o coğrafyalara taşımıştır. Arapçanın din merkezli olarak yayılması dolayısıyla ilk çeviriler dini eserler ağırlıklı olarak Arapçadan çevrilmiştir. Arapça ve Farsça çeviri yapılan dillerin başında gelirlerdi. Osmanlı Devleti doğu kültürünün fazla hissedilmesi dolayısıyla doğu dillerine ağırlık veriyordu. Yapılan çeviriler de bunu gösterir. Batıya doğru sınırların genişlemesiyle buranın kültürü ve dillerinin Osmanlı saraylarındaki yeri önem kazanmaya başlar. Doğu ve Batı kültürlerinin kesişim noktası olmaya yüz tutarken edebi ve kültürel anlamda bunun aracılığını çeviri üstlenmiştir. Çevirinin güncelliğini koruması gelişmelerin olduğunu işaret eder ve her dönem farklı diller kullanıldığı alanlara göre popülerlik kazanmıştır. Osmanlı Devleti Selçukluların devamı olarak addedildiği için burayla ilişkileri hep sürmüştür. Bu ilişkiler neticesinde dilde de bağımlılık söz konusu olmuştur. Bu yerler

odak noktaları olmaları dolayısıyla buradan edebi ve kültürel olarak da etkilenmiştir. Bu etkilenmeler çeviriye hep yansımıştır. Bu durum Selçuklulardan sonra Anadolu Beyliklerinde de sürmüştür.

*'Selçukluların son zamanında ve Anadolu Beylikleri idaresinde tercüme başladı. Sultan Velet Türkçe şiirler yazmaya başladı. Gülşehirli Şeyh Ahmet (Arapsunlu, 1317) Feridüddin Attar'dan Feleknama ve Mantık-üt-tayr'ın manzum olarak tercüme etti. Aşık Paşa, Mevlana ve Sultan Velet'ten mülhem olarak Garipname'yi yazdı. Mevlevi Yusuf Meddah, Ebu Mihnef'ten Maktel-i Hüseyin'i kötürüm Beyazıt namına tercüme etti. Ali Baba el -Cani, Germiyanoglu Süleyman Şah namına Kabusname'yi tercüme etti. Osmanlılar devrinde Arapça ve Farisiden tasavvufa, kelim ve mantığa dair yapılan tercüme birinci derecede geliyordu. Edebi şaheserlerden pek az şey nakledilmişti. Felsefi eserlerin tercümesi de mahduttu. Bir dereceye kadar büyük İslam hekimlerinin tıbbi eserleriyle uğraşmış, bu da yarım kalmıştır.'*³⁶. İslam kültürünün etkisiyle bu kültürü yansıtan eserler öncelik taşımaktaydı. İslam kültürü ve edebiyatının zenginlikleri çeviri yoluyla aktarılmaya çalışılmıştır. Bu çeviride her zaman önceliğini ve güncelliğini korumuştur. Yapılan çeviriler toplum tarafından sürekli olarak kullanılmıştır. Eğitim kurumlarında da bu öyledir. Eğitim kurumlarında Arapça ve Farsçanın önemi oldukça büyüktür. Nitekim Emeviler ve Abbasiler zamanında Batı dillerinden çevrilmiş olan eserler de Arapçadan çevrilerek öğrenilmiştir.

Osmanlı Devletinde Fatih Sultan Mehmet ve II. Beyazıt dönemine kadar yapılan çevirilerle ilgili olarak Hilmi Ziya Ülken şunları demektedir:

"Anadolu Selçuklularının edebiyat ve ilim dili Farisi olduğu halde, şimdi Anadolu derebeyliklerinde daha ziyade Türkçe eserler yazılıyor; ve bilhassa İslam medeniyetinin klasikleri Türkçeye tercüme ediliyordu. Anadolu'da başlayan bu uyanış hareketine tam bir merkez göstermek kabil değildir. Fakat aynı zamanlarda Konya, Kastamonu, Sinop, Kırşehir, Gülşehir (Arapsun), Bursa, İznik bu uyanış hareketine merkez vazifesi görüyordu. Anadolu Selçukileri zamanında mahdut bir iki merkeze bağlı ve aristokratik kalan ilim hareketi şimdi bütün memlekete yayılmaya başlamıştı. Sivas'ta Kadı Burhaneddin, Kastamonu'de Candaroğulları, Sinop'ta Kızılakmediler, Konya'da Karamanoğulları, Manisa'da Aydın oğulları, Bursa ve İznik'te Osmanlılar bu yeni

³⁶ Hilmi Ziya Ülken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Türkiye İş Bankası, İstanbul 2011, s.232.

uyanış hareketini himaye ediyorlardı. Mevlana'nın oğlu Sultan Velet babasının tasavvuf mesleğini Türkçeye çevirmek için gayret ediyordu."³⁷

Bu dönemlerde yapılan çevirilerde dini metinler ağırlık basmaktadır. Ama dini eserlerin yanında bilimsel eserler de bulunmaktadır. 13. yüzyılda yapılmış olan bir çeviriyle ilgili olarak A. Adnan Adıvar şunları demektedir: *"Bu tercümenin XIII. yüzyılın ünlü botanik bilgini İbn-ül Baytar'ın (ölümü 1248) Kitab-ül camii fi'l edviyet-ül-müfrede'sinden kısaltılarak adı bilinmeyen bir zat tarafından, Aydınoğullarından Umur Bey (1340-1348) emriyle yapılmış olduğu görülmektedir. O zamanın güzel ve düz Türkçesiyle yazılmış ve hareke şekilleri kullanılmamıştır."*³⁸ Genişleyen sınırlarla birlikte yeni halklar ve yeni diller de Osmanlı Devleti'nin bünyesine dâhil olmuştur. Bu durum özellikle de Osmanlı Devleti imparatorluğa doğu yol alırken kendini göstermiştir. Şüphesiz çok kültürlü ve çok dilli olan devletlerde çevirinin elzem olduğu görülür. Bu tür devletlerde çeviri hem kamu hizmetlerinde hem de ticaret ve sosyal hayatta çokça kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde imtiyazlı bir sınıfa dâhil olan tercümanlarla ilgili olarak Taceddin Kayaoğlu aşağıdaki sınıflamayı yapmaktadır:

"XVI. asırdan itibaren büyük bir gelişme kaydeden devlet teşkilatının bazı hususlarda vazgeçilmez bir unsuru haline gelen tercümanlık müessesesini dört kısımda incelemek mümkündür. Bunlar:

1.Divan-ı Hümayün Tercümanları

2.Eyalet Tercümanları

3.Askeri ve Eğitim Müesseselerinde Kullanılan Tercümanlar (XVIII. Asır)

*4.Yabancı Elçilik ve Konsolosluk Tercümanları ."*³⁹

Çok uluslu olan devletlerde tercümanlar her zaman toplum içerisinde iyi bir konumda olurlar. Osmanlı Devleti'nde de tercümanlar imtiyaz sahibi kişilerdi. Osmanlı bir imparatorluk olması hasebiyle farklı milletleri bünyesinde bulundurmuştur. Bu durumda aracı rolünü üstlenen tercümanlar ise devlet için hayati bir önem taşımaktaydılar. Eyalet işlerinde, çıkılan seferlerde ve daha birçok oldukça önem arz eden işlerde tercümanlar hazır bulunurlardı. Eyalet tercümanları yerli halkla yönetim arasındaki işlerde çeviri işlerini yapıyorlardı. Sınırlar genişledikçe bunların sayısı ve

³⁷ Ülken, s.184.

³⁸ A.Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2000, s.17.

³⁹ Taceddin Kayaoğlu, *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri*, Kitabevi, İstanbul 1998, s.22.

önemi de artıyordu. Bu yüzden edinilen yeni komşularla ilişkileri yürütmek için çevirmenlere olan ihtiyaçlar da artıyordu. Edinilen yeni komşularla daha çok diplomasi ve ticari anlamda çeviriler yapıyordu.

Bu dönemlerde dil bilmenin önemi anlaşılmakta olup büyükelçilikler bünyesinde kendi dil okullarını açmışlardır. Burada yetişen tercümanlar en başta elçilik hizmetlerinde olmak üzere yüksek makamlarda görev yapmaya başlıyorlardı. Bu sebeple İstanbul'a Türkçe öğrenmeye gelenlerin sayısı oldukça fazladır. Ayrıca bu dönemlerde Osmanlı Devleti'nin sınırları ve otoritesi göz önüne alındığında Türkçenin popülerliği daha rahat anlaşılabilir. Osmanlı Devleti'nde ise yükselme döneminde açılan medreselerde beşeri ve dini ilimler okutulurdu. Dini ilimler Arapça baz alınarak okutulurdu. Bu yüzden medresede eğitim alanların büyük bir çoğunluğu Arapçayı bilirdi. Arapça eserlerin çevirileri bu alanda sıkça yapılırdı. Edebiyat alanında Farsça ayrı bir önem taşır. Bu yüzden Divan şairleri için Farsça oldukça önemlidir. Mevlana Celaleddin Rumi Mesnevi adlı eserini Farsça kaleme almıştır. Komşu devletlerle olan siyasi, ticari ve kültürel ilişkiler çeviriye olan ihtiyacı gündeme getirmiştir. Osmanlı Devleti güç kaybetmeye başladığı zaman Batı'dan eserler ve uzmanlar getirterek sorunlara çözüm bulmaya çalışmıştır. Sınırların gelişmesiyle yabancı ülkelerle ilişkiler de gelişme göstermiştir. Bu durumda onların dilini bilmek de bir gereklilik gösterir. Her ülke için bu oldukça önem arz eder.

“İstanbul'daki yabancı elçilikler de ilkin Osmanlı tebaasından tercümanlarla çalışıyorlardı. Ancak zaman içinde kendilerine sadık tercümanlar yetiştirmek istiyorlar ve böylece ilkin Venedikliler 'Dil oğlanları' okulunu kuruyor. Venediklileri Habsburglular ve Fransızlar izliyor. 1551'de Venedikliler Venedik'ten iki öğrenciyi İstanbul'a göndererek İstanbul'da onların tercüman olarak eğitim almalarını sağlıyorlar, ancak bu girişim başarılı olmuyor. 17.yüzyılda Türk kökenli bir hoca bir okul kurulmasını öneriyor. Venedik Hükümetinin güvendiği tercümanların çocukları bu okula kabul ediliyor, 1623'te dersler verilmeye başlanıyor. Okul 1682 yılında mühtedi Türk bir hoca tarafından verilen derslerle yedi yıl daha devam etmiştir.”⁴⁰

Tercümanlara imtiyazlar sağlanırdı ve iyi karşılanırlardı. Hakkında bilgi sahibi olduğumuz ilk tercümanlardan biri Yunus Bey'dir. Bu tercüman Rum asıllıydı ve 1551

⁴⁰ Sakine Eruz, *Çokkültürlülük ve Çeviri Osmanlı-Devleti'nde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler*, Multilingual, İstanbul 2010, ss.71-72.

yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Halen onun adını taşıyan bir camii de bulunmaktadır. *"Rum asıllı Yunus Bey yirmi yılın üstünde tercümanlık görevinde bulunurken birkaç kez de Venedik'e elçi olarak gönderilmiştir. Yunus Bey'in Draman (Fatih/Çarşamba) bölgesinde kendi adına yaptırdığı bir camisi bulunmaktadır. Fatih Müftülüğü tarafından camiyi tanıtan mermer kitabede şunlar yazılmaktadır:*

Tercüman Yunus Camii

Kanuni Sultan Süleyman'ın tercümanlarından Yunus Ağa tarafından 1541 tarihinde yapımına başlatılmış, vefatı üzerine kardeşi Mustafa Ağa tarafından tamamlanmıştır. Cami 1729'da yandığından III. Ahmed tarafından ihya edilmiş, 1914'te tehlike üzerine yıktırılarak fevkani olarak yeniden yaptırılmıştır. Evvelce dikdörtgen planlı, çatılı kagir bir bina olan eser 1985 yılında Vakıflar İdaresi ve Cami derneği tarafından dört duvar üzerine kubbeli olarak yapılmıştır. Banisi hazirede medfundur.

*Fatih Müftülüğü Ekim/2000*⁴¹

17. yüzyılda Osmanlı Devletinde çeviriler önem kazanmaya başlar. Sınırların had safhaya ulaşmasıyla fethedilen yerlerin artış göstermesi burayla iletişimin sürdürülebilmesi bakımından çeviri hayati rolünü devam ettirmiştir. Devletin zirvede olduğu bir dönemde hem ticari hem de siyasi arenada olan gelişmelerin sonucu olarak çeviriye ihtiyaç da artmıştır. Çeviriye ihtiyaç arttığı için yetişen çevirmenler de buna paralel olarak artış göstermiştir. Çeviri faaliyetleri dönemin koşullarına göre bir rota izlerdi. Ama ülke sınırları geliştikçe bu faaliyetler de artmıştır ve bu alanda uzman kişiler de yetişmiştir.

'Bu asrın en büyük mütercimi şüphesiz, Yanyalı Esat Efendi'dir (vefatı H.1098). Yanya'da doğmuş, orada Yunanca ve Arapça tahsil etmiş olan bu zat İstanbul medreselerinde Arapça ve Farisi tahsilini tamamladı. Bir taraftan eski Türk feylesoflarının eserlerini Türkçeye çevirirken, bir taraftan da Aristo'dan doğrudan doğruya yeni tercüme yapmaya çalıştı. İbn Sina'nın Şifa'sını Sühreverdi'nin Hikmet-ül-işrak'ini, Kadı Ürmevi'nin mantık ve kelama ait meşhur eseri olan Metali-ül'envar'ını tercüme etti. Ayrıca Kütüb-ü semaviye fi hikmeti tabiiye, mantığa dair Şerh-ülüenvar'ı Türkçeye çevirdi. Manzüme-i şahid'i hakkında Türkçe bir şerh ve

⁴¹ Eruz, s.69.

*Rumca bir tercüme yaptı. Aristo'nun eserlerinden Physique yahut eski mütercimlerin tabiriyle Sema-üt-tabii'yi Kütüb-üs-semaniye adıyla tercüme etti. Esat Efendi bu tercümesinde, bütün eski Aristo tercümelerini tenkit ediyor; bunların ekseriya Yunanca ve Süryanice yollarından ve ikinci elden tercüme edilmeleri dolayısıyla vuzuhsuz veya hatalı olduklarını söylüyor. Bütün Osmanlı devrinde Eski Yunan'la doğrudan doğruya temasa giren yalnız bu zattır. Onun etraflı bir mesai planı hazırladığı, yaptığı tercümelerinden ve bilhassa Kütüb-üs-semaniye mukaddemesinden anlaşılmaktadır. Fakat کافی derecede himaye ve alaka görememesi, genç yaşta vefat etmesi yüzünden- maalesef- bu büyük teşebbüs yarıda kalmıştır.*⁴²

Bu ve buna benzer alanlarında uzmanlaşmış kişilerin yetişmesi çeviri faaliyetlerin gelişmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu faaliyetlerin gelişmesinde ülkeler arasındaki resmi ilişkilerin yanı sıra ticari ve kültürel ilişkilerin etkisi de çok büyüktür. Çünkü bu türdeki ilişkiler çeviriye olan ihtiyacı doğurur. Osmanlı'nın hem Batı hem de Doğuyla olan münasebetleri bu faaliyetlerin gelişmesinde büyük bir rol oynar.

2.1.2. Lale Devrinden Sonra Osmanlı Devleti'nde Çeviri Faaliyetleri

Avrupa'da Rönesans'la birlikte pek çok alanda büyük gelişme yaşanmıştır. Bunların başında da teknoloji gelmektedir. Teknolojik anlamda yapılan devrimler sosyal ve kültürel anlamda kendini büyük oranda hissettirmiştir. Bu dönemden sonra Avrupa diğer ülkeler için pek çok alanda örnek alınacak bir yer konumuna gelmiştir. Diğer ülkeler buradan teknolojinin yanında sosyal ve kültürel anlamda da yapılanları ithal etmeye başlamıştır. Bu sadece Osmanlı Devleti için geçerli olan bir şey değildir. Rusya da Avrupa'dan pek çok şeyi ithal etmiştir. Rusya özellikle I. Petro döneminde Avrupa'dan hem teknoloji anlamında hem de kültürel anlamda yapılanları almıştır. Bunu da çeviri yoluyla gerçekleştirmiştir. Kültür tarihimizde örgütlü ilk çeviri hareketinin Lâle Devri'nde İbrahim Paşa tarafından başlatıldığı, ama edebiyat değil, tarih ve bilim alanında olduğu biliniyor. Çeviri hareketinin devlet tarafından desteklenmesi bu alanda yapılan çalışmaları hızlandırmıştır.

---

⁴² Ülken, ss. 236-237.

Lale Devri'nden önce uzmanlık metinlerin çevirileri bireysel olarak yapılırdı. Ama Lale Devri'nde Osmanlının yüzünü Avrupa'ya çevirmesiyle birlikte bu metinlerin çevirileri de hız kazanmış oldu. Ordu ve donanmayı güçlendirmek amacıyla bu alanda gerekli görülen eserler Osmanlıcaya çevrilmiştir. Açılan mühendislik okullarında ise bu eserlerden veya Avrupa'dan getirtilen hocalardan tercümanlar aracılığıyla eğitim verilirdi. Bunun sonucu olarak çeviri faaliyetlerinde büyük bir artış olmuş oldu.

Özellikle Lale Devrinde Osmanlı yüzünü Batıya çevirmiştir. Batıdan pek çok eser getirilerek çeviri yoluyla Türkçeye kazandırılmıştır. Batı orjinli eserlere olan rağbetin yüksek olmasında Batı'nın daha gelişmiş olması sayılabilir. Çünkü o zamanlarda Batıda bir yükseliş vardır. Batı dillerinden eserler çeviren tek ülke Osmanlı değildir. Rusya'da bu dönemde yüzünü Batıya dönmüş, Avrupa'dan pek çok eser getirtip çevirmiştir. Birbirine komşu olan bu iki ülkenin Avrupa'ya yönelmeleri Avrupa'nın oldukça gelişmiş olduğunu gösterir. Osmanlılar zamanında ilk dönemlerde bu görevi gayr-i Müslimler icra ederdi. Tercümanlara ise *dilmaç* denirdi. Doğrudan Osmanlı Devleti'ne bağlı olan tercümanlar ise Divan-ı Hümayuna bağlı olarak çalışırlardı ve statü olarak da çok özel bir konumda olurlardı. Osmanlı politikası ve toplumunun şekillenmesinde oldukça büyük bir rol oynarlar. Bu konuyla ilgili olarak Bilgin Aydın şöyle demektedir:

“Divan-ı Hümayun tercümanları, Osmanlı yönetiminde belge tercüme eden resmi görevliler olmanın çok ötesinde kendilerine tanınan yetkiler çerçevesinde Osmanlı diplomasi münasebetlerinin yürütülmesi ve Osmanlı dış politikasının şekillendirilmesinde başlıca rol oynamış ve Batı dillerinden çevirdikleri eserlerle de Osmanlı kültürüne önemli katkılarda bulunmuş bir zümredir.”⁴³

Lale Devri'ne kadar bireysel olarak yapılan çeviriler Osmanlının yüzünü Avrupa'ya dönmesiyle hız kazanmıştır ve var olan eksikliklerin giderilmesi için de Avrupa'dan kitaplar getirtilip Osmanlıcaya tercüme edilmiştir. Tercüme edilen kitaplarla gelişme amaçlanmıştır. Bu alanlarda ıslahatlar gerçekleştirilmiş, yabancı hocalar davet edilerek okullarda dersler verilmiştir.

“Ülkemizde bireysel çeviri çabaları dışında ilk örgütlü çeviri girişimi Lâle Devrinde (XVIII.y.y.) başlamış sayılabilir. Nevşehirli İbrahim Paşa, (öl.1730) Şair

⁴³ Bilgin Aydın, *Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yerleri*, Enderun, İstanbul 2007, s.42.

Nedim'in başkanlığında yirmi beş kişiden oluşan bir çeviri kurulu oluşturmuştur. Bu dönemin en verimli çevirmeni Rum asıllı Yanyalı Esat Efendi'dir. (öl.1730) Esat Efendi, daha önce Farabi ve İbni Sina'nın Aristoteles'ten yaptıkları çevirileri ve bunların yorumlarını yetersiz hatta yanlış bularak başta Physika'sı olmak üzere Aristoteles'in kitaplarını yeniden ve doğrudan doğruya Yunanca asıllarından devrin ilim dili olan Arapçaya çevirme işine girişti. Osmanlı Döneminde Eski Yunan'a yönelen ilk düşünsel ilginin bu çeviriyle başladığı söylenebilir. Esat Efendi, aynı zamanda İbni Sina'nın Şifa'ı ile Suhreverdi'nin Hikmet ül-İşrak'ını da çevirmiştir. Böylece Esat Efendi'nin Doğu ve Batının büyük eserlerini karşılaştırma olanağı sağlaması onun felsefeye yaptığı büyük bir hizmettir.

XVIII. y.y.'in ilk yıllarında tercümelerin çoğunlukla diğer dillerden Arapçaya yapılması sebebiyle henüz Türkçe bir terminolojinin kurulamadığı görülür. Bu dönemde 28 Mehmet Çelebi Şehrezûrinin fizik felsefesine ait bir risalesinin Arapçadan Türkçeye tercümesinin giriş kısmında bu husustan yakınır. Gerek 28 Mehmet Çelebi'nin gerekse Esat Efendi'nin eserlerinde zaman zaman yer alan Türkçe örnek ve terimler ilmi ve felsefi terimlerin Türkçeleştirilmesi gayretlerinin sınırlı bir biçimde de olsa daha o yıllarda başladığını göstermesi açısından önemlidir.⁴⁴

Yapılan çevirilerin Türkçenin gelişmesinde büyük rol oynadıkları görülür. Çünkü bu şekilde dilde var olan eksiklikler anlaşılmış ve bu konuda bunlara karşılık gelebilecek karşılıklar bulunmuştur. Ayrıca çeviriler dilin zenginleşmesine de yardımcı olur. Çeviri faaliyetlerin yürütüldüğü resmi kurumlar kurulmuş ve bu kurumların bünyesinde pek çok kişi çalışmıştır. Bu kurumlar çevirinin yanında dil eğitiminin de yapıldığı yerler konumundadırlar.

'Tercüme Odası (1832), daha çok Babıali'nin yabancı konsolosluklarla yaptığı yazışmaları yönetmekteydi. Fransız Devriminden beri geleneksel olarak Rum tercümanların tekelinde olan tercümanlık işi zamanla önem kazanmaya başladı. Özellikle baştercüman Musevi asıllı İshak Efendi yönetiminde Tercüme Odası, Fransızca öğreten bir kurul durumuna geldi. Ali ve Saffet Paşalar, Ahmet Vefik Paşa, Namık Kemal, Şinasi gibi isimler Tercüme Odasında görev yaptılar. Tercüme Odasında

⁴⁴ Emel Koç, "Türkiye'de Felsefe Dilinin Gelişimi ve Çeviri Faaliyetlerine Genel Bir Bakış", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2009, Sayı:20, ss.103-120.

*görev yapan aydın ve bürokratlar aracılığıyla Osmanlılar Fransız edebiyatı, felsefesi ve diğer fikir hareketleriyle yakından temasa geçme imkanı buldular.*⁴⁵

Tercüme Odası bünyesinde dönemin önde gelen yazarları da çalışmışlardır. Yapılan çalışmalarla edebi ve kültürel faaliyetler hız kazanmıştır. Çeviriyle Avrupa'nın edebi, fikri ve sosyal hayatı daha yakından öğrenilme imkânı bulmuştur ve bu çerçevede ıslahatlara girişilmiş, gerekli görülen alanlarda Avrupa tarzı reformlar yapılmıştır.

2.1.3. Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Çeviri Faaliyetleri

Tanzimat Dönemi'nde çeviri faaliyetlerinde bir yoğunlaşmanın olduğu görülür. Edebiyatta çevirinin etkisi artmış, yeni türlerle bir tanışma söz konusudur. Bu dönemde edebiyattaki yerini almış ve bu türde eserler verilmeye başlanmıştır. Namık Kemal'in ilk romanı olan 'İntibah' da bu dönemin eserlerindedir. Nitekim ilk romancılarımız da bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bunda Batı dillerinden, özellikle de Fransızca'dan yapılan çevirilerin rolü oldukça büyüktür.

Tanzimat Döneminde hemen hemen her alanda Batı eksenli bir gelişme söz konusudur. Bu gelişmeler çeviri aracılığıyla olmuştur. Bu amaçla sayısız eser çevrilmiştir. Çeviri yoluyla pek çok kavram ve düşünce Osmanlı toplumunda yeşermeye başlamıştır. Bu anlamda özellikle Fransızca çevirilerin büyük etkisi olmuştur. Rönesans'ın etkisiyle yeşeren fikirler yeni coğrafyalarda yer edinmeye başlarlar. Batıya dönük olarak yapılan çalışmalar çevirinin önemini artırır. Bu dönemde çevirmen yetiştirmek amacıyla ve Batıyla ilişkileri sürdürmek amacıyla Babıali Tercüme Odası kurulmuştur. Babıali Tercüme Odası okul niteliğinde olmakla beraber burada pek çok bilimsel eser çevrilmiştir. Bu faaliyetleri yürütenler Encümen-i Daniş'i kurmuşlardır. Bu çeviriler bilimsel olduğu gibi edebi çeviriler de olabiliyordu. Bu çeviriler, Osmanlı toplumunun sadece Avrupa'yla tanışmasıyla kalmamış kültür ve edebiyatın da Avrupa'dan etkilenecek şekilde şekillenmesinde büyük bir rol oynamıştır.

'Bundan evvelki fasılda gördüğümüz gibi Garp tercümeleri Tanzimat'tan evvel başlamış ve mahiyet itibariyle büyük bir fark göstermeksizin Tanzimat'tan sonra da devam etmiştir. Ancak Garp ve Şark zihniyetleri arasındaki karşılaşma, mücadele şeklini aldığı zamandır ki, ikilik yavaş yavaş kaybolmuş ve iki âlem arasında kaynaşma

⁴⁵ Vedat Günyol, "Türkiye'de Çeviri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 1983, II, 325.

başlamıştır. Bu karşılaşma ise Garp 'tan yalnız tekniğe ait eserler tercümesiyle kalınmayarak, tam bir zihniyet değişmesini temsil eden sanat, felsefe ve ilim etrafında nakiller yapılmasıyla mümkün oldu.⁴⁶Yapılan çeviriler sadece kültürlerin kaynaşmasıyla kalmamış Doğuyla Batının birbirlerini daha iyi tanımalarını da sağlamıştır. Toplumun şekillenmesinde olduğu gibi gelişmesinde de büyük rol oynayan çeviriler dönem dönem ivme kazanmıştır.

Tercüme Odasının kurulması ve Encümen-i Daniş'in de daha sonraları kurulması o dönemin yazarlarını bir araya getirmiş ve fikir alışverişinde bulunmalarını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin diplomatik ve siyasi ilişkileri Tercüme Odası'nın gelişimini büyük ölçüde etkilemiştir. Komşu ülkelerle olan ilişkiler, birbirlerinden etkilenmeleri oranında çeviriye de yansımıştır. 1832 yılında kurulan Tercüme Odası pek çok çalışma yapmış ve varlığını 1871 yılına kadar sürdürmüştür. Bünyesinde pek çok kişi yabancı dil öğrenmiş ve birçok önemli şahsiyetin yetişmiştir. Tanzimat Fermanı'nın 1839 yılında okunmasıyla beraber reform hareketleri de hız kazanmış oldu. Pek çok alanda yapılan reformlar çeviriye de ihtiyacı artırmıştır. Yeni kurumlar kurulduğundan bu kurumlara ders kitabı hazırlamak ve eğitime destek vermek amacıyla devlet Encümen-i Dâniş, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye, Telif ve Tercüme Cemiyeti, Daireyi İlmiye gibi kurumlar kurmuştur. Böylece Batı dillerinden pek çok bilimsel eser Osmanlıca 'ya çevrilmiş oldu.

Kimi zaman da çevirilerle gelişme amaçlanmıştır. Osmanlı Devleti içinde bulunduğu duruma çözüm bulmak amacıyla Batı'daki gelişmeleri daha yakından takip etmeye başlamıştır. Batı'daki gelişmeleri çeviri yoluyla aktarma işine gitmişlerdir. Yapılan ilk çeviriler ilmi çeviriler olmakla beraber daha sonraları edebi çalışmalar da çevrilmiştir. Bu çalışmaların yapılacağı kurumlar kurulmuştur. *'Bir görevi de tercüme olan Encümen-i Daniş'in 1862 yılından sonra fonksiyonunu kaybettiğine hükmedilerek benzer konularda hissedilen ihtiyaçları gidermek üzere Maarif-i Umumiye Nezareti'ne bağlı bir Tercüme Cemiyeti kurma düşüncesi hasıl olmuştu. Bu sebeple Ahmet Kemal Paşa (1808-1888)'nin nazırlığı zamanında, 1865 (1282) yılında Maarif Nezareti'ne bağlı bir Tercüme Cemiyeti kurulmuştur.*⁴⁷ Bu kurumlar bünyesinde tercüme faaliyetleri yürütülür ve denetlenirdi. Burada tercümenin yanı sıra Türkçe'nin geliştirilmesine de çalışılmıştır. Cevdet Paşa'nın 1851 yılında Türkçe olarak yazdığı

⁴⁶ Ülken, s. 243.

⁴⁷ Kayaoğlu, s. 119.

Kavaid-i Osmaniyye'den (Osmanlıcanın Kuralları) önce Osmanlıca yazılı bir dilbilgisinden yoksundu. Devlet eliyle kurulan bu kuruluşlar bu işin devlet için ne kadar mühim olduğunu gösterir. Yapılan çalışmalarla halkın gelişimine katkı sunulmuştur. Kurulan bu kurumlar resmi kurum olmaları hasebiyle burada çalışanlar da maaş alırlardı. '*Ayrıca Maarif Nezareti, Cemiyet reisine 2000, musahhihlere de 1000'er kuruş maaş verilmesini, Tercüme Cemiyeti için de senelik 100.000 kuruşun ayrılmasını ekte gönderdiği nizamname müsveddesinde açıklamıştır.*'⁴⁸ Ayrıca, Tercüme Odası ve Encümen-i Daniş gibi kurumlar çevirinin yanı sıra dönemin önde gelen yazarlarının bilgi alışverişinde bulunmalarına olanak sağlayan yerler konumundaydılar. Burada bilgi alışverişinde bulunan yazarlar çeviri aracılığıyla yeni fikirlerin ve türlerin yeşermesinde etkin rol oynamışlardır.

Bu döneme kadar genelde Arapça ve Farsçadan çevrilen eserler bundan sonra Osmanlı'nın yüzünü Batı'ya dönmesiyle Batı'dan pek çok eser Osmanlıcaya çevrilmiştir. Buna benzer karşılıklı ilişkiler çeviri üzerinden yapıldığından gelişme göstermek bakımından çeviri büyük ölçüde bundan etkilenir. Tercüme Odası, çevirinin yanı sıra dil öğretilen okullar olma özelliği de taşır. Burada çalışan personel sayısı da ülkenin o anki durumuna ve komşu ülkelerle olan ilişkilerine bağlı olarak değişebilmektedir. Savaşlar ve ticari ilişkiler bu faaliyetlere yön verebilmektedir. Tanzimat Döneminde oldukça popüler olan Fransızca yapılan çevirilerde ön sıralarda yerini almıştır. Ama daha sonraları İngilizcenin popülerlik kazanmaya başlamasıyla bu alanda uzmanlar alınmıştır.

'19.yüzyılda çevirisi yapılan yapıtların büyük bir kısmı genelde askerlikte ıslah amaçlı kullanılacak teknik çevirilerdir. Yine bu ıslahat hareketinin bir uzantısı olarak 18.yy'da ilk mühendislik okulları kurulmuştur. Bu okullarda Macar ve Fransız asıllı tercümanlar öğretmenlik yapmışlardır uzun süre. Öğretim çeviri kanalıyla gerçekleşmiştir. 1805'te açılan, kısa bir süre sonra kapatılan, 1826 ve 1867'de yeniden açılan tıp bölümlerinde de İtalyanca, Fransızca ve çeviri aracılığıyla eğitim verilmiştir. Bu okullarda Türkçe öğretmenler yetişinceye değin eğitim, yabancı kökenli öğretmenler aracılığıyla ve çeviri kanalıyla gerçekleşmiştir.'⁴⁹ Çeviri aracılığıyla Osmanlıcaya pek

⁴⁸ Kayaoğlu, s.122.

⁴⁹ Eruz, ss. 100-101.

çok kelime geçmiştir, bunu hukuk, askeri, siyasi, edebi ve daha pek çok alanda görmek mümkündür.

Tanzimat döneminde edebi bir tür olarak Batı'nın etkisiyle Osmanlılar 'da gelişen türlerden ilki tiyatrodur. Batı'nın etkisiyle gelişen bu tür Osmanlı toplumu tarafından çabucak benimsenir ve kendi kültürüne uyarlanır. Tiyatroyla birlikte roman kültürü de gelişme gösterir. Roman türündeki ilk yapıt ise Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği *Telemak*'tır. Bu eserle Yunan mitolojisi de ilk defa Türk edebiyatına girer. Çeviri faaliyetleri geliştikçe Türkçeye çeviri yoluyla kazandırılan eser sayısında ve çeşidinde de artış olmuştur. Çeviriler sadece Avrupa ülkelerinden değil, Rusya ve diğer ülkelerden de yapılmıştır. Çeviride çeşitlilik artış göstermiştir.

*'Meşrutiyet döneminde tercüme faaliyeti tekrar canlandı. Tolstoy'dan çeviriler yapıldı. Tarih ve felsefe gibi öteki alanlardan da çeviriler yapılıyordu. Abdullah Cevdet (1869-1932) Shakespeare'nin trajedilerini Türkçeye aktardı, Schiller'den, Hayyam'dan çeviriler yapıldı.'*⁵⁰ Çevirilerin çok yönlü ve çok kültürlü olması dolayısıyla çok kültürlü olan Osmanlı Devleti'nce benimsenmiştir. Çeviri yoluyla yeni fikirlerin ülkede yerleşmesi hızlanmıştır. Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin geldiklerinde bu fikirler etrafında çalışmaları çeviriyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Çünkü bu insanlar geldiklerinde yaşadıkları o ülkenin kültürünü benimsemiş olarak geliyordular. Batıyla olan ilişkiler Batı dillerine olan rağbeti artırmış ve Batı orjinli ideolojilerle, felsefi fikirlerle ve siyasi eğilimlerle tanışmalarına olanak sağlamıştır. Yapılan çeviriler yoluyla Osmanlı toplumu Batı kültürüyle tanışma imkanı bulmuş ve bu kültürden etkilenmeler de kaçınılmaz olmuştur. Fransız devrimiyle birlikte Fransız yazarlara karşı bir ilginin oluştuğu gözlemlenebilir. Fransızcadan yapılan çeviriler çoğunluktadır. Ayrıca Tanzimat Dönemi'nde Türkçede sadeleşme hareketinin yoğun bir biçimde yapıldığı görülebilir. Çeviriler dilin gelişmesine imkân vermiş ve Türkçe üzerine yapılan çalışmaları da hızlandırmıştır.

1881 yılında kurulan Encümen-i Teftiş ve Muayene Heyeti'nin kurulmasıyla çeviri faaliyetleri de bir yandan denetim altına alındı. Bu kurumun görevleri arasında şunları sayabiliriz:

- Türkçe ve yabancı dillerde basılacak olan eserleri kontrol etmek;

---

⁵⁰ Eruz, s.114.

- Yurtdışından getirilen eserleri gümrükte kontrol etmek;
- Okul ve kütüphaneleri kontrol etmek.

Bu şekilde faydalı olabilecek eserler basılırdı. Her ne kadar farklı kurumlar bünyesinde yapılırsa dahi çeviriye olan ihtiyaç her zaman olmuştur. Kurumlar zaman içerisinde farklı adlar altında çeviri hizmeti verebiliyorlardı. Çeviri yoluyla yapılan çalışmalar Türkçe'nin gelişmesine büyük katkılar sunmuştur. Yapılan çalışmalar Türkçe'nin sadeleşmesine zemin hazırlamış oldu.

2.2. XX. YÜZYILDA TÜRKİYE'DE ÇEVİRİ HAREKETLERİ

Tanzimat döneminde yapılan çalışmalar 20. yüzyılın başlarında oldukça etkindirler. Bu çalışmaların vermiş olduğu birikim ve deneyim çeviri dairelerinin daha etkin çalışmalarında rol oynamıştır.

'Osmanlı Devleti'nde en velud Telif ve Tercüme Dairesi, 1914 yılında Maarif 'teki bir düzenleme sonucu yeniden Maarif Nezareti'nin merkez teşkilatına alınan Telif ve Tercüme Dairesi olmuştur. Bu daire geniş bir üye kadrosu ile faaliyete başlamış, hem halkın ve hem de mektep talebesinin istifade edebileceği çeşitli branşlara ait 100'ün üzerinde eser yayınlanmıştı. Ancak mütareke döneminde Prusya'dan getirilen bir uzmanın görüşlerine uyularak 18 Ağustos 1919 yılında bu daire de lağvedilmiştir. Osmanlı Maarif-i Umumiye Nezareti'nin Telif ve Tercüme Daireleri, genellikle Batıdan eser tercümesine ağırlık vermiştir.⁵¹ Bu daireler bünyesinde çeviri faaliyetleri yürütülmüş, burada yapılan çeviriler Türkiye'de edebiyatın şekillenmesine büyük bir rol oynamıştır. Bu daireler hem okulların hem de toplumun faydalanabileceği eserleri tespit ederdi. Bu şekilde Avrupa eksenli eğitim faaliyetleri yürütülürdü. Avrupa'dan ilmi eserler getirilerek çevirisi yapılırdı. Bu eserler fizik, kimya, ziraat, tarih, hukuk, eğitim, sağlık, coğrafya ve daha pek çok alandaydı. Başta eğitim olmak üzere yapılan çevirilerle bu kurumların daha iyi bir eğitim almaları hedeflenmiş, bu konuda faydalı olabilecek eserler Türkçeye kazandırılmıştır. Kurulan tercüme müesseselerince yapılan çeviriler köy mekteplerince halka ulaştırılmaya çalışılmıştır.

---

⁵¹ Kayaoğlu, s.314.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin yenik düşmesi ve geriye savaştan sonra büyük ölçüde harap olmuş bir ülke kalırken bundan sonra ülkenin gelişmesi için çabalar sarf edilmiştir. Ülkenin kalkınması ve toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Yapılan bu çalışmalar bu doğrultuda olmuş ve 1921 yılında Samih Rifat başkanlığında *Telif ve Tercüme Encümeni* kurulmuştur. Bu kurumun görevi tercümeden çok eğitimin sorunlarıyla ilgilenmekti. Bu kurum, Türkçenin gelişmesi ve zenginleşmesi için Tercüme Encümeni'nin Raporu'nda bu konuya şu şekilde değinmiştir: *Memleketimizin irfan hayatı için tercümenin bugün büyük bir ehemmiyeti olduğu herkesçe malumdur. Tercüme, hem memleket, medeniyet âleminin fikirlerini ve hassasiyetini dile getirmek, hem de dilimizi zenginleştirmek hususunda hizmet edecektir. Bunun için tercüme işinin bugünkü perişan halinde bırakılmayıp bir usül ve nizam altına alınması muvafık olacaktır.*⁵² Gelişen toplumlar sorunlara daha uygar ve gelişmiş olan toplumları taklit etmekte arar. Onların gelişmişliğini anlamaya çalışır ve tüm bunları kendi diline aktarır. Bu aktarım kimi zaman taklitten öteye gidemez, ama kimi zaman da özümşenerek yapılır; ki bu gelişmek için oldukça önemlidir. Türkiye'de savaş sonrası Batı'nın gelişmişliğini almak için çeviri faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Yapılan çalışmalarla toplumu yeniden şekillendirmeye gidilmiş, eğitim alanında kapsayıcı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların köy mekteplerinde takip edilmesi sağlanmıştır.

Yapılacak olan çeviriler genelde eğitimde kullanılabilen türdeki eserlerdir. Bu konuda yapılan çalışmaların bir heyet tarafından tetkik edildikten sonra eğitim kurumlarında kullanılmasına müsaade edilmiştir. Yapılan çalışmalar karşılığında belli bir ücret ödenirdi. Bu konuya yönelik olarak bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlarla ilgi olarak *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri* kitabında şunlar anlatılmaktadır:

'Telif ve Tercüme Heyeti'nin 25 Haziran 1921 Cumartesi günü Akçuraoğlu Yusuf Bey, Veled Çelebi, Mahmud Esat, Vahidettin, Edip ve Hakkı Baha Beyler'in iştirakleriyle yapmış olduğu toplantıda, Akçuraoğlu Yusuf Bey Encümen başkanlığına, Hakkı Baha Bey de kâtipliğine seçilmişlerdir. Heyet o günkü içtimaında kendi vazifelerine, telif ve tercüme edilecek eserlere verilecek mükâfatın çeşitlerine vs. hususlara dair bazı kararlar almıştır.

---

⁵² Kayaoğlu, s.284.

Telif ve Tercüme Heyeti'nin almış olduğu ilk kararlar:

1. *Telif ve Tercüme Heyeti Maarif Vekâlet'inden kendisine havale edilen eserleri tetkik ve verilecek mükâfatın cins ve miktarını tayin ile mükelleftir.*

2. *Tetkik amacıyla Vekalet'ten Heyet'e gönderilen eserler Heyet'çe tetkik edildikten sonra, layık görülen mükafatın çeşidi ve miktarı hakkında tanzim kılınacak mazbata Maarif Vekâlet'ine takdim edilecektir.*

3. *Encümen'de noksan olan mütehassıslar muvakkaten hariçten de ikmal olunabilecektir.*

4. *Her eser, azadan, aza arasında mütehassısı bulunmadığı takdirde hariçten bir zata tevdi olunacaktır. Eserin tevdi olunduğu zat tarafından tetkik neticesi hazırlanan rapor, heyet önünde okunacak ve eser hakkında Heyet'çe bir karara varılacak, kararlar azanın mutlak ekseriyeti ile alınacaktır.*

5. *Gelen eserler ibtidai mekteplere ait olduğu ve müfredat programına muvafık bulunduğu takdirde '...inci sınıf müfredat programına muvafık olup, mekteplerde tedrisine müsaade olunmuştur', yahut 'tedrisi kabul olunmuştur' kaydının kitap üzerine dercine müsaade olunmak suretiyle revacı temin olunacaktır.*

6. *Şayet gelen bu eserler ibtidai mekteplerin müfredat programına muvafık olmadığı ve fakat talebenin okumasında fayda görüldüğü takdirde; 'Mektep talebesine mükâfaten i'ta olunmak' veya 'mektep kütüphanesinde bulundurulmak üzere takdir olunmuştur', kaydıyla kitaba bir ayrıcalık sağlanacaktır.*

7. *İbtidai mekteplerin müfredat programlarına muvafık olmakla beraber emsaline faik olacak derecede ilmi kıymeti haiz olan kitaplara 5.maddedeki usul uygulanmakla beraber, ayrıca nakdi mükafat dahi verilecektir.*

8. *Mekatib-i taliye kitaplarından bazılarıyla, mekatib-i aliye kitaplarının veya bilumum ilmi eserlerin satışı az olması ve basım masraflarını karşılayamaması göz önüne alınarak, bu alınarak, bu gibi kitapları Vekalet kendi hesabına bastırarak ve sahibine de telif hakkı ödeyecektir.⁵³*

Yapılan çalışmalarda gelişmeler gözlemlenmiş olup faaliyetler sürdürülmüştür. Bu çalışmalar çerçevesinde kongreler yapılmaktaydı. Bu kongreler cumhuriyetin temelleri atılırken eğitim için büyük önem teşkil ediyordular. Bu amaçla ilk olarak 1.Maarif Kongresi 1921 yılında Ankara'da toplanmıştır. Bu kongre eğitim faaliyetleri

⁵³ Kayaoğlu, ss.202-203.

açısından önemli bir yere sahiptir. Bu kongre okul ve öğrenci mevcudunu, bu konuda yapılması gereken çalışmaları tespit etmek ve eğitime milli bir yön vermek amacıyla yapılmıştır. Telif ve Tercüme Heyeti çevrilecek kitapları tetkik eder ve dini esasları küçük düşüren veya bu maksatla yazılan genel adaba aykırı olan eserleri kabul etmezdi. Bu şekilde hem toplumun benimseyeceği eserler basılırdı hem de toplumsal değerlere sahip çıkılırdı. Yapılan çalışmalar bu doğrultuda olmuştur.

Telif ve Tercüme Heyeti'nin başkanlığına Samih Rıfat Bey'in yeniden gelmesiyle çalışmalar kaldıkları yerden devam etmiştir. Yapılan çalışmaların amacı ve eserlerin kabul şartları önceden belirlenmiştir. Ayrıca tüm bunlar yayınlanan Telif ve Tercüme Heyeti Talimatnamesinde de belirtilmektedir. Yapılan çalışmalar çevirinin toplumun değerlerine uygun olmasına dikkat edilmiş ve bu ölçüler çerçevesinde eserler çevrilmiştir. Maarif Vekâlet'inden Heyet'e gönderilen eserler ve Heyet'in çalışma şekli *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri* kitabında şu şekilde anlatılmaktadır:

- *Maarif Vekâlet'inden tetkik edilmek üzere Heyet'e tevdi edilen eserler; ilk önce ait olduğu encümene verilecektir. Şayet o saha ile alakalı bir encümen teşekkül etmemiş ise eser amil azalara veya muavin azalara yahut dışardan bir erbab-ı ihtisasa tevdi edilecektir.*
- *Encümen, tetkik ettiği eserleri, düzenlediği raporuyla birlikte Heyet'e iade edecek ve Heyet'te yapılacak müzakerelerden sonra eser hakkında verilecek karar bir mazbata ile Vekâlet'e arz olunacaktır.*
- *Tetkiki birkaç encümene taalluk eden eserler ait oldukları encümenlere sırasıyla verilecektir. Encümenler, eser(ler) hakkında kararlaştıracakları günlerde ortak bir toplantı yaparak müzakerelerde bulunabileceklerdir.*
- *Encümence tetkik olunduktan sonra Heyet'e gelen eserler, tekrar tetkik edilmek üzere azadan biri tarafından istenildiği takdirde-Heyet'çe tayin olunacak süre içerisinde iade edilmek üzere-isteyen şahsa verilecektir.⁵⁴*

Verilen kararlar eser seçiminde belirleyici bir rol oynardı. Seçilen eserler o alanda uzman kişilerce tercüme edilirdi. Çevirinin uzman kişilerce yapılması da çeviriye ne kadar önem verildiğini gösterir. Gerekli görüldüğü takdirde eserler tercüme yoluyla

---

⁵⁴ Kayaoğlu, ss.208-209.

eğitim için kullanılırdı. Bu şekilde eksiklikler giderilmeye çalışılmış, bu alanlarda çalışmalar yapılmıştır.

2.2.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çeviri Faaliyetleri

Cumhuriyetin ilanından önce olduğu gibi cumhuriyetin ilanından sonra da Telif ve Tercüme Heyeti çalışmalarını sürdürmüştür. Yapılan çalışmalar çerçevesinde kütüphanelerin ihtiyaç duyduğu kitapları tedarik edip tercüme ettirmek ve dönemin Milli Eğitim Bakanlığı'nın basacağı kitapları tetkik edip görüşlerini bildirmek gibi görevleri bulunurdu. Bu kurumlar ülkenin gelişmesinde büyük rol oynamışlardır ve bu kurumların bünyesinde dönemin önde gelenlerinden pek çoğu aktif olarak da görev almıştır. Bu tür çalışmaların devlet eliyle yapılması devletin bu çalışmaları ne kadar önemseydiğini ve gerekli gördüğünü gösterir.

Cumhuriyetin ilanından sonra her alanda olduğu gibi dil alanında da çalışmalar yapılmıştır. Dilde yapılan çalışmalarda çeviriler önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan çalışmalarla çağdaş uygarlık seviyesine çıkma hedeflenmiş ve bu çalışmalarla Batı'dan teknolojik gelişmeler çeviri aracılığıyla ithal edilmeye başlanmıştır. Dil devrimiyle birlikte Batı'ya olan ilgi büyük ölçüde artış göstermiş ve buranın gelişmeleri dilimize çeviriyle aktarılmaya başlanmıştır. 1933 yılında gerçekleştirilen Yüksek Öğrenim Reformuyla yükseköğrenim kurumlarında çalışacak olan bilim adamlarının ülkemizdeki çalışmaları Türkçe 'ye aktarılarak bilime katkı sunulmuş oldu. Cumhuriyet döneminde ilk defa devlet dil alanında çalışmalar yapmış ve bu konuda planlı ve programlı bir politika izlemiştir. Atatürk'ün direktifleri sonucu 12 Temmuz 1932 yılında *Türk Dili Tetkik Cemiyeti* (Türk Dil Kurumu) kurulmuştur. Bu kurumun çalışmalarıyla Türkçe'nin gelişmesini sağlamak ve halkla aydınların kullanacağı arı bir dil oluşturmak hedeflenmiştir.

“Türk toplumunu az gelişmişlikten, dışa bağımlılıktan kurtararak gelişmiş medeniyetler düzeyine çıkarmak için Türkçe'nin ve onu geliştirmenin bir aracı olan çevirinin önemli bir işleve sahip olduğu açıktı. Çünkü Türk toplumunun paradigmasını kısa bir sürede değiştiren Atatürk'e göre toplumun kendi değerlerinin bilincine varması ve aydınlanmayı gerçekleştiribilmesi için kendi tarihini ve dilini araştırıp onlara sahip çıkması kaçınılmaz olmuştur. Doğrudan dille ilgili olan çevirinin,

Cumhuriyet dönemini ve daha çok 1940 sonrasında yapılan çalışmaları geniş bir bakış açısından değerlendirebilmek için bu dönemde egemen olan dil anlayışını göz ardı edemeyiz⁵⁵.”

Savaşın sonra harap olan ülkenin yeniden ayakları üzerinde durabilmesi için o dönemlerde gelişmiş olan ülkeler baz alınarak bu durumun üstesinden gelmek için çeviriye oldukça ihtiyaç duyulmuştur. Bu da bize genelde geçiş dönemlerinde bu durumların yaşanabildiğini gösterir. Türkiye’de savaşın sonra oluşmuş olan durum ve harf inkılabıyla birlikte Avrupa gelişmek için baz alınacak yer konumuna gelmiştir. Batı ise bu dönemde daha çok gelişmiş olduğundan her alanda örnek alınmıştır. Harf inkılabından sonra toplumu eğitmek ve yeni harflere adapte olunabilmesi için de bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Batı’dan eserler getirtilip çevirtilmiştir. Bu şekilde eğitimin altyapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Eğitimin altyapısını hazırlamak için bu konuda uzman olan Colombia Üniversitesi profesörlerinden John Dewey 1923 yılında Türkiye’ye davet edilmiştir. Kendisi İstanbul, Ankara, Adana ve Erzurum gibi muhtelif illerde gerekli incelemelerde bulunmuştur. Bununla ilgili olarak Taceddin Kayaoğlu şunları demektedir: *‘Hazırlamış olduğu ilk raporunda konumuzla ilgili hususlara yer veren Dewey, eğitime katkıda bulunacak tercümelerin ‘nazari’ olmaktan ziyade ‘ameli’ olmasının daha iyi olacağı kanaatini beslemektedir. Maarifte hakiki bir ıslahat yapabilmek evvela muallimlerin gerek genel kültür, gerekse dünyanın diğer bölgelerinde tatbik edilen en müessir pedagoji usullerine layıkıyla vukufiyet kesbetmeleri gerektiğini belirten Dewey, bunun için de muallimlerin mesleklerine hakkıyla hazırlanabilme imkanlarının kolaylaştırılması gerektiğini belirtmiştir. Terbiyeye dair yabancı dillerden yapılacak tercümelerin, bugün vazife yapan muallimlerin mesleki terakkilerini temin için başvurabilecekleri birer vasıta olacağını kaydeden Dewey, bu hususta şunları kaydetmiştir:*

1-Terbiyeye dair ecnebi eserleri tercüme ve neşir için mevcut teşkilat tevsi’ ve takviye edilmelidir. Bu tercümeler hem kitaplardan hem de neşriyat-ı mevkuteden yapılmalıdır. Bir kitabın tercümesi daima lazım değildir. Ancak Türk muallimlerinin acil ihtiyaçlarına en uygun tercümesi ile de iktifa olunabilir. Tercüme için intihap edilecek metinler, umumiyet itibariyle nazari olmaktan ziyade ameli olmalı ve şu gibi

⁵⁵ Faruk Yücel, “Türkiye’nin Aydınlanma Sürecinde Çevirinin Rolü”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 2006, ss.207-220.

*mevzulara ait bulunmalıdır...*⁵⁶ Eğitimi sağlam bir zemine oturtabilmek için bu konuda uzmanlaşmış olan yabancı hocaların tutmuş olduğu raporlar çerçevesinde eğitim şekillenmiş ve tüm bunlar çeviri aracılığıyla aktarılmıştır. Eğitimin gelişmesinde çeviri yoluyla aktarmalar yapılmıştır. Tutulan raporlarda tercüme yoluna gidilmesinin ne kadar mühim olduğu anlaşılmaktadır. Dewey yazmış olduğu raporlarda tercümenin ne kadar mühim olduğuna değiniyor. Nitekim Telif ve Tercüme Heyeti'nin yapmış olduğu çalışmalar topluma dönük olduğundan toplumun aydınlanmasında pek çok çalışma yapılmıştır. Telif ve Tercüme Heyeti, toplumun her kesimine hitap edecek eserler hazırlamış ve bunları düzenli bir şekilde bedava olarak bazı kurumlara göndermiştir. Telif ve Tercüme Heyeti'nin bedava olarak eserlerini gönderdiği müesseseler ise şunlardır:⁵⁷

1. TBMM Aza-yı muhteremesi.
2. Dahiliye Vekaleti.
3. Adliye Vekâleti.
4. Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi.
5. Erkan-ı harbiye-i Umumiye Riyaseti.
6. Ankara Şehremaneti.
7. Divan Muhasebatı.
8. Darülfünun Fakülteleri
9. Askeri Müfettişliği.
10. Maarif Daireleri.
11. Erkek ve Kız Liseleri.
12. Orta Mektepler.
13. Erkek ve Kız Muallim Mektepleri.
14. İmam ve Hatip Mektepleri.
15. Darüleytamlar.
16. Muallimin Birlikleri.
17. Türk Ocakları.
18. Vilayet Kütüphaneleri.

---

⁵⁶ Kayaoğlu, s.230.

⁵⁷ Kayaoğlu, ss.232-233.

Kurumlara gönderilen eserler toplumun doğrudan kullandığı kurumlar olması hasebiyle çıkan kitaplar bu şekilde toplumun her kesimine ulaşmış oluyordu. Bu çalışmalarla toplumun eğitim faaliyetlerinden olabildiğince faydalanması sağlanmıştır. Yurdun her tarafına ulaşması açısından da bu oldukça önemlidir.

Çeviri hemen hemen tüm alanlarda kullanılmıştır. Hem devletin hem de toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda yapılan çeviriler kalkınma açısından oldukça büyük bir rol oynamıştır. Çeviriyle uğraşanlara ise belli miktarlarda ücretler ödenirdi. Bu konuyla ilgili olarak Taceddin Kayaoğlu *Türkiye’de Tercüme Müesseseleri* adlı eserinde şunları demektedir: *‘Maarif Vekâleti’yle eser telif veya tercüme etmek isteyen şahıs arasında hazırlanan numuneye göre bir mukavele yapılacaktır. Mukavele gereğince müellif ve mütercimlere telif ve tercüme hakkı olarak verilecek ücret; müellifler için sahife başına 1,5 ila 3, mütercimler için de 1 ila 2 lira arasında değişmek üzere Heyet’çe takdir olunacaktır. Yalnız bu sahifelerde eserin sahibi tarafından yazılan sayfalar değil, gerek telif ve gerekse tercümelerde eserin basılmasından sonra ihtiva edeceği sayfalar esas alınacaktır. Bu sayfaların ebadı için Heyet tarafından çeşitli ilim dallarına ait kitaplara ait matbaalarda devamlı kullanılan uygun ölçüler tesbit edilecektir.*⁵⁸ Çalışanlar çeviri karşılığında önceden belirlenmiş olan belli ücretleri alıyordu. Yapılan çalışmalar bu alanlarda uzman olan kişiler tarafından yapılırdı.

Telif ve Tercüme Edilecek Asar Hakkındaki 24 Kanunisani 1341 (24.01.1925) Tarihli Talimatnamenin Birinci Maddesi Mucibince Tanzim Edilen Umumi Neşriyat Defterinden 341 Senesi Zarfında İlan Olunmak Üzere Tefrik Kılınan Eserleri Muhtevi Cetveldir⁵⁹

A. İctimaiyat

- 1- İctimaiyat Usulünün Kaideleri, Emile Durkheim.
- 2- Ahlak ve Terbiyeye Tatbikan İctimaiyat Mukaddimatı, Michel Sorio (Telif ve Tercüme Heyeti Azasından Nevzad Bey tarafından tercüme dilmektedir).
- 3- Asr-ı Hazır İlm-i İctimaisi, Alfred Fouillee.
- 4- İctimaiyat Hakkında Malumat-ı Evveliye, Gaston Richard (İhsaiyat Müdürü Hilmi Ziya Bey tarafından tercüme edilmiştir. Derdest-i tetkiktir).

⁵⁸ Kayaoğlu, s.236.

⁵⁹ Kayaoğlu, ss.239-244.

- 5- Taklid Kanunları, Gabriel Tarde.
- 6- İctimai Mantık, Gabriel Tarde.

B- İktisadiyet

- 7- Servet-i Milet'in Mahiyeti ve Esbabı Hakkında Tefahhusat, Adam Smith (Ağaoğlu Ahmed Bey tarafından tercüme edilecektir).
- 8- İktisad-ı Siyasi Mebde'leriyle Bu Mebde'lerin İktisad-ı İctimaiye Müteallik Bazı Tatbikatı, (J.) Stuart Mill.

C- Tarih ve Coğrafya

- 1- Türkiyata Müteallik
- 9- Osmanlı Tarihi, Hammer. (Tercümesine ve tab'ına devam edilecektir).
- 10- Tatarlara Kadar Peçenek ve Kuman Türkleri Tarihi, Bolvski.
- 11- Selçuk Devleti ve Edebiyatı Tarihi, Krimskiy.
- 12- Türkiye ve Edebiyatı Tarihi, Krimskiy.
- 13- Orta Asya'nın Şark Kısmının Tarihi, Vasiliyev.
- 14- İslam Tarihi, (L.), Ceatani (Hüseyin Cahit Bey tarafından tercümesine başlanmış olan eserdir).
- 15- Camiü't-Tevarih, Reşidüddin.
- 16- Kitabü Ahbari'l-Buldan, İbnü'l-Fakih (Meşhed Kütüphanesinde bulunan yegane nüshasının istinsahına teşebbüs edilecektir).
- 17- El-Kalkaşandi, (Ebul-Abbas Şehabeddin).
- 18- Arap ve Edebiyatı Tarihi, Krimskiy. (Telif ve Tercüme Heyeti azasından Zakir Bey tarafından tercüme edilecektir).
- 19- Düvel-iİslamiye, Stanley Lane Poolle, (Müze Müdürü Halil Bey tarafından tercüme edilecektir).
- 20- Türk Irkının Dil ve Medeniyeti, (Telif ve Tercüme Heyeti azasından Sadri Maksudi Bey tarafından telif edilmiştir).
- 21- Anadolu'da yollar, Teşne.
- 22- Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Ramsay (William Mütchell).

23- Eski Türk İtikadiyatı ve Diniyatı Hakkında Bir Eser, (Telif ve Tercüme yoluyla vücuda getirilecektir).

24- Hindistan'da Türk Hükümdarları, (Hars müdürü Mübarek Bey tarafından yazılmıştır).

25- Selçuk ve Bizans Münasebat-ı Tarihi, (Telif veya tercüme yoluyla vücuda getirilecektir).

26- Tarih-i Cihanküşa, Alaaddin (Ata Melik) Cüveyni.

2- Umumi Tarihe Müteallik

27- Tarih-i Umumi, Lawisse Ramboud, (Darülfünun'daki heyet-i mahsusaca tercümesine devam edilecektir).

28- İbnü'l-Esir Tarihi, İbnü'l-Esir. (Evvelce tercümesine başlanmıştır. Telif ve Tercüme Heyeti azasından Zakir Bey tarafından devam olunacaktır).

D- Hukuk

29- Felsefe-i Hukuk, Hegel.

30- Almanya, İngiltere ve Fransa'da Hukuk Hakkında Asri Fikri, Alfred Fouillee.

31- Hak Kuvvettir, Bonj.

32- Cumhuriyet, Eflatun.

33- Siyaset (Politik), Aristo.

34- Mukayeseli Fransız Hukuk-ı Esasiyesi, Esmein (Eski Sefirlerden Ahmed Raşid Bey tarafından tercüme edilmektedir).

E- Sanayi-i Nefise

35- Tarih-i Sanat Külliyyatından; Müslüman Kavimlerin Sanatı, (Bedri Tahir Bey tarafından tercüme edilmektedir).

36- Tarih-i Mimari, Celal Esad Bey.

37- İstanbul'da Türk Tarz-ı Mimarisi, Gorldid.

F-Tabiiyat

38- Nevilerin Menşei, Darwin (Telif ve Tercüme Heyeti Reisi Abdülfeyyaz Tevfik Bey tarafından tercüme edilmektedir).

- 39- Nesl-i Beşer, Darwin.
- 40- Kable't-Tarihi Arz, Edmond Perrierre, (Telif ve Tercüme Heyeti Reisi Abdülfeyyaz Tevfik Bey tarafından tercüme edilmektedir).
- 41- Şarki Anadolu Jeolojisi, Ostwald.
- 42- Anadolu Jeolojisi, Philipson.
- 43- Hayat ve Memat, George Bauhin (Telif ve Tercüme Heyeti Reisi Abdülfeyyaz Tevfik Bey tarafından tercüme edilmektedir).

G-Felsefe ve Terbiye

- 44- Fizik, Metafizik, Aristoteles.
- 45- Manuel, Epiktetos.
- 46- Grandreform ve Novum Organon, Bacon.
- 47- Akl-ı Beşer Hakkında Bir Tetkik Tecrübesi, John Locke.
- 48- Maba'de't-tabia Üzerinde Ta'mikat; Felsefe'nin Mebde'leri, Descartes.
- 49- Monadoloji, Leibniz.
- 50- Akl-ı Mahzın İntikadı, Kant.
- 51- Felsefe-i Müsbite Dersleri-Auguste Comte.
- 52- Ta'lili ve İstikrai Mantık; Otilitarizm (Intifaiye), Stuart Mill.
- 53- İlk Mebde'ler (Mebadi-i Evvel), Spencer.
- 54- Tabiat Kanunlarının İmkânı Hakkında, Boutroux.
- 55- Şuurun Bilavasıta Mu'diyatı, Bergson.
- 56- Zihin (Zeka), Taine.
- 57- Mücmel-i Felsefe, DF müderrislerinden Nimet Bey tarafından tercüme edilmiştir. Bir Heyet-i Müderrisin tarafından derdest-i tetkiktir.
- 58- Psikoloji Mebdeleri, William James.
- 59- Pragmatizm, William James.
- 60- Dikkat Ruhiyatı, Ribot.
- 61- Hissiyat Ruhiyatı, Ribot.
- 62- Felsefe-i İbnü'r-Rüşd (Telif ve Tercüme Heyeti azasından Nevzad Bey tarafından tercüme edilecektir).
- 63- El-Hikmetü'l-Meşrıkıyye, İbn Sina.

- 64- Muhyiddin İbnü'l-Arabi, (Telif ve Tercüme Heyeti azasından Zakir Bey tarafından tercüme edilecektir).
- 65- Es-Siyasetü'l Medineti'l-Fazıla), Farabi, (Telif ve Tercüme Heyeti azasından Nevzad Bey tarafından tercüme edilecektir).
- 66- Tafsilü'n-Neş'eteyn ve Tahsilü's-Saadeteyn, Ragıb el-İsfehani.
- 67- Felsefe-i Din, Hoffding.
- 68- Felsefe Tarihi, Alfred Fouillee (Telif ve Tercüme Heyeti azasından Nevzad Bey tarafından tercüme edilecektir).
- 69- Felsefe-i Hazıra Tarihi, Hoffding.
- 70- Yunan Mütefekkirleri, Gomperz.
- 71- İctimaiyatın Delaletiyle Terbiye Tarihi, Barth.
- 72- Çocuk Ruhıyatı ve Tecrübi Terbiye, Clapare'de.
- 73- Muallim ve Muallimelere Ameli Vasaya ve Vecheler, J.Piaget.
- 74- Çocuklar Hakkında Asri Fikirler, Binet.
- 75- Terbiye İlmi.
- 76- Ameli Mekteb-(Ekol Aktiyo), Feriere.
- 77- Talim ve Terbiye Umdeleri-İkinci Kısım, (Telif ve Tercüme Heyeti Reisi Abdülfeyyaz Tevfik Bey tarafından yazılacaktır).
- 78- Hafıza Hastalıkları, Ribot.
- 79- Tecrübe Üzerine Müesses Ruhıyat Taslağı, Hoffding, (Cahit Bey tarafından tercümesi deruhte edilmiştir).
- 80- Kâhilin Ruhıyatı, İstanley Holl.

H-Lisaniyet ve Edebiyat

- 81- Verite, Zola, (Reşat Nuri Bey tarafından tercüme edilmektedir).
- 82- Fecondite, Zola, (Maruf Bey tarafından tercüme edilmektedir).
- 83- Çiçeron ve Demosten'den Müntehab Hitabet Nümuneleri, (İktidaf suretiyle meydana getirilecektir).
- 84- Sivastopol Hatıraları, Tolstoy.
- 85-Alman Edebiyatı Tarihi, Arthur Şuke.
- 86-Fransız Edebiyatı Tarihi, Lanson.
- 87- İngiliz Edebiyatı Tarihi, Taine.

88- Tarih-i Eş'ar-ı Osmaniye, Gibb, (Fuad Raif Bey tarafından tercüme edilmiştir. Tab'ına devam edilecektir).

89- Türk Lehçelerinin Mukayeseli Lugati-Radloff.

90- Divanü Ligati't-Türk, Mahmud Kaşgari (Samih Rıfat Bey tarafından tercüme edilmektedir).

91- Oynorika, Müller.

92- Hilvetü'l-İnsan ve Hülbetü'l-Lisan, İbn Muhanna.

93- Codex Cumanicus, Womancı Mecmuası.

94- Divan-ı Türki-i Seyyidina Hazret-i Sultan Veled, (Veled Çelebi Efendi tarafından cem ve tahşiye olunmaktadır).

95- Maarif Düsturu, (Vekâlet'çe tertip olunacaktır).

Çevrilecek olan eserlerin önceden belirlenmesi bu işin ehemmiyetini anlatmak açısından oldukça önemlidir. Yapılan çeviriler belli bir takvime göre yapılırdı. Verilmiş olan bu liste farklı alanlardaki eserleri ve çeşitli dillerden yapılacak olan çevirileri de kapsıyor. Hem Doğu hem de Batı dillerinden çevrilecek olan eserler bu şekilde topluma kazandırılmaya çalışılmıştır.

2.2.2. 1940 ve Sonrasında Türkiye'de Çeviri Faaliyetleri

Türkiye'deki çeviri faaliyetleri bu dönemde oldukça gelişmiştir. Bu dönem Batı edebiyatlarından devlet tarafından yaptırılan çevirilerde zirveye çıktığı bir dönemdir. Özellikle de 1938 yılında Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı) Hasan Ali Yücel'in bu alanda yapmış olduğu çalışmalar çeviri faaliyetlerinin gelişmesine büyük ölçüde katkı sunmuştur. 1940 yılında kurulan Tercüme Bürosu sanatsal değeri yüksek olan ve evrensel değerleri temsil eden klasik yapıtları çevirmeyi amaçlamıştır. Bu sebeple özellikle Batı dillerinden pek çok eser çevrilmiştir. Çevrilen eser sayısı göz önüne alındığında Fransızcadan çevrilen eserler ilk sırada yer alır. Yapılmış olan çeviriler sadece bir döneme özgü değil her dönem okunması mümkün olan klasiklerden olduğu için okuyucunun ilgisini daha çok çekebilirdi. Ayrıca bu eserlerin Türk edebiyatına örnek olma inancı da mevcuttu.

“1940'tan sonra görülen çeviri seferberliği, hem Türkçeyi, hem de toplumun düşünce yapısını evrensel değerlerle buluşturarak toplumun aydınlanmasında önemli bir yere sahip olmuştur. Batılılaşma hareketinin önemli bir aracı olan çevirinin hiç

kuşkusuz Cumhuriyet'ten önce Tanzimat döneminden de ayrı bir yeri vardı. Ancak bu iki dönemde görülen çeviri etkinliklerinin farklı bir anlayışın ve sonucun ürünü olduğunun en belirgin göstergesi, Tanzimat'taki çeviri etkinliğinin topluma yönelik olmaması, bu nedenle aydınlanma bağlamında ele alınamamasıdır⁶⁰. Kurulan Tercüme Bürosu'nda yapılan çeviri faaliyetlerinde zamanın önde gelen yazarlarından pek çoğu aktif olarak görev almışlardır. 1940 yılında yayın hayatına başlayan Tercüme dergisi bu konuya büyük katkılar sağlamakla kalmamış bu faaliyetin daha büyük kitlelerce de takip edilmesini sağlamıştır. Yapılan tercümeleler sıradan değil daha çok klasikler çevrilmiştir. Batı kültürünün kaynağını almış olduğu Yunan klasiklerinin çevirisi, yapılan çeviriler arasında oldukça önemli bir yer tutar. Bu çeviriler sayesinde Batı kültürüne aşina kalınmış hem de kendi kültürümüz ve edebiyatımızla bir mukayeseye gidilmiştir. Yapılmış olan çeviriler kültür ve edebiyatın gelişmesinde ön ayak olmuşlardır. Devletin de bu faaliyetlere destek olduğu göz önüne alındığında çevirinin toplumsal alanda ne kadar önem arz ettiği anlaşılacaktır. Bu dönemlerde kurulmuş olan Köy Enstitüleri toplumun aydınlanmasında ve gelişmesinde oldukça önemli bir yer tutar. Hasan Ali Yücel'in bu faaliyetlere katkısı oldukça fazladır. Bu konuyla ilgili olarak Yücel şunları demektedir:

“Dünya edebiyatından tercümeleler serisinin ilk 109 cildinde yer almış bulunan önsözümde, bu serinin ortaya konulmasında büyük hizmet ve emekleri geçen Türk aydınlarına şükran duygularımı söyledikten sonra onların himmetleriyle 5 yıl içinde hiç değilse Devlet eliyle yüz ciltlik bir tercüme kütüphanesine kavuşacağımızı kaydetmiştim. Cumhuriyetin on sekizinci yıl dönümünde bu seriden 13, on dokuzuncu yıl dönümünde 27 ve yirminci yıl dönümünde de 69 cilt eser yayınlamak suretiyle beş yılda tahakkuk ettirilmesi düşünülen ilk program, iki buçuk yılda 9 fazlasıyla 109 ciltlik bir kütüphanenin Türk okurlarına sunulması mümkün kıldı. Memleket yayın tarihinde gerçek bir hamle ve başarı diye nitelendirilecek olan bu güzel neticeden dolayı, bu serinin ortaya konulmasında, tercümeleri yapanlardan formaları katlayan arkadaşlarıma kadar, himmetleri geçenlere tekrar teşekkürü borç sayıyorum. Devletin bu alandaki teşebbüsünü, yaptıkları geniş tercüme basınıyla destekleyen hususi yayın kurumlarımızı takdirle ve sevinerek anarım. Cumhuriyetimizin bundan sonraki yıl dönümlerinin her birinde, «Dünya edebiyatından tercümeleler» serisinde yüzer cilt eser

⁶⁰ Yücel, “Türkiye'nin Aydınlanma Sürecinde Çevirinin Rolü”, ss. 212-213.

yayınlanarak memleket aydınlarına önümüzdeki beş yılda 500 kitabın Devlet eliyle armağan edilmesi, yayın programımızın yerine getirilmesi gereken amacdır. Türk aydınlarının şunu bilmesini candan isterim ki, bize bu geniş programı gerçekleştirme direktif ve cesaretini veren, tercüme serisinin baş okuyucusu Cumhurbaşkanımız İsmet İNÖNÜ olmuştur. Beş yıllık programdaki 500 kitabı dahi az gören Milli Şefimizin arzularını yerine getirmeyi bütün vazifeli arkadaşlarımla beraber milli bir ödev sayıyoruz.”⁶¹

Doğu ve Batı klasikleri Hasan Ali Yücel zamanında çevrilmiştir. Cumhuriyet döneminin önde gelen çevirmenleri Orhan Burian, Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüboğlu, İrfan Şahinbaş, Hamit Dereli, Azra Erhat, Bedrettin Tuncel, Nusret Hızır, Akşit Göktürk, Bertan Onaran, Serdar Rifat'tır. Bunlar çevirmenliğin yanında edebiyatla da uğraşmışlardır. Yaptıklarıyla Türk edebiyatının gelişmesine büyük katkılar sunmuşlardır.

‘1939 yılında, Atatürk’ün batılılaşma yönergelerinden aldığı esinle, çeviri çalışmalarını ulusal yöntemlere uygun bir biçimde düzenlemek amacıyla ‘Tercüme Bürosu’nu kuracak olan Ulusal Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Sabahattin Eyüboğlu’nu Ankara’ya çağırdı. S. Eyüboğlu’nun Nurullah Ataç’la birlikte yönettiği bu büro, ülkenin en iyi çevirmen ve yazarlarının işbirliğiyle, her dilden yüzlerce klasik ve temel yapıtın çevirisini, çok kısa bir süre içinde, izlenceli (programlı) bir çalışmayla gerçekleştirdi. Tercüme Bürosu, ayrıca, çeviri sorunlarına ilişkin deneme ve açıklamaların, çeviri yapıtların eleştirilerinin, ulusal ve uluslararası nitelikte tüm çeviri çalışmalarının özetlerinin yer aldığı bir dergi yayımladı. Bu imeceli çalışma etkinliğinin Türk yazını üzerinde büyük bir etkisi oldu, yüzlerce çeviri yapıt, düşünce ve yazına yeni ufuklar açtı. Uzman kurulların denetimi altında, çevirilerin nitelikleri ve asıllarına uygunlukları, Türk dilinin yönlendirilmesi ve araştırılması hızlı bir gelişme gösterdi.’⁶²

Cumhuriyet döneminde yapılan çalışmalar çevirinin gelişimi için adeta bir çığır açmıştır. Dönemim önde gelen yazarlarını ve çevirmenlerini bir çatı altında toplayıp çeviri faaliyetlerinin programlı bir şekilde yapılması ülkede çeviri alanında bir seferberlik havası yaratmıştır. Yapılan çeviriler geniş kitlelere ulaştırılıyordu ve Köy

⁶¹ Hasan Ali Yücel, Thomas Mann’ın *Tonio Kröger* eserinin Türkçe çevirisinde önsöz. (Çev. Mehmet, Karasan), *Dünya Edebiyatında Tercümeleler. Yeni Alman Edebiyatı I*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1945, s.1.

⁶² Güzin Dino, “Sabahattin Eyüboğlu ve Türkiye’de Çeviri Hareketleri”, *Türk Dili Dergisi Çeviri Sorunları Özel Sayısı*, Sayı: 322, 1 Temmuz 1978, s.105.

Enstitülerinin bunda büyük payı olduğu bilinmektedir. Türk okuru çeviriler sayesinde dünya edebiyatıyla tanışma imkanı bulmuş oldu. Çeviriler kültürün ve edebiyatın şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Tanzimat'tan sonra bu denli büyük bir atılım olması çevirinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. *'Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1940'larda yayımladığı dünya yazınından çeviriler dizisi, düşünce ile yazın alanında bir yeniden doğuşu hazırlar. Dünya dillerinden yapılmış sayısız çevirinin yayımlanmasıyla çeviri Cumhuriyet tarihinde gelmiş geçmiş en parlak dönemini yaşar, bu dönemin etkisi 1950 sonrası Türk yazının her alanında kendini belli eder.*⁶³Devlet eliyle çevirinin yapılması çeviriyi oldukça önemli kılmıştır. Farklı dillerden çevirinin yapılması kültürel ve edebiyat alanlarını renklendirmiştir. Bu çalışmalarla okur farklı kültürlerle ve edebiyatlarla tanışmış oldu. Hasan Ali Yücel ve ekibi çevrilecek eserleri önceden belirler ve bunları bir amaç doğrultusunda yaparlardı. Çevrilecek eserlerin hümanizmi yansıtacak eserler olmasına dikkat edilmiştir.

*"Tanzimat dönemiyle başlayan Batı eserlerinin dilimize çevrilmesi hareketi Cumhuriyet döneminde, özellikle de 1940 yılında Hasan Ali Yücel tarafından Tercüme Bürosu'nun kurulmasıyla daha da hız kazanmıştır. Bu çeviriler yardımıyla bir "kültür ithali" hedeflenmiş ve çeviri eserler sayesinde gerçekleştirilecek olan bu kültür ithali sonucunda oluşması beklenen kültür repertuarı ile de genç Türkiye Cumhuriyeti'nin genç nesillerine miras bırakılacak olan, kendisi gibi genç, dinamik, ilerici, Batılı ve modern bir edebiyata hayat vermek amaçlanmıştır."*⁶⁴

Türk Edebiyatı çevrilmiş olan eserlerin etkisiyle 1950'den itibaren özgün yapıtlar vermeye başlar. Bu dönemin önde gelen yazarları ise Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir ve Sabahattin Ali'dir.

Çeviri faaliyetlerinin gelişmesi bu alanda uzmanlaşmayı gerektirmiştir. Çeviri yapan yazarlar artık çeviri üzerine eleştiriler yapmakta, çeviride anlamı birebir vermek mi yoksa çevrilecek metni kültüre uydurmak gibi tartışmalar yapmaya başlamışlardır. Çeviriye karşı farklı yaklaşımlar vardır. Kimisi çeviride biçimselliğe kimisi de aktarıma önem verir.

⁶³ Göktürk, s. 55-56.

⁶⁴ Nihan İçöz, '1940 Yılı: Türk Kültür ve Edebiyatında Çeviri İle Açılan Çığır', *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 2013, s. 336.

Yapılan çalışmalar ger geçen gün gelişme göstermekte ve toplumun her kesimi gözetilerek yapılmaktadır. Bu amaçla 2 Mayıs 1939 yılında Birinci Türk Neşriyat Kongresi yapılmış, bu kongrede belirtilen fikirler çerçevesinde çalışmalara girişilmiştir. Bu çalışmalarla toplumsal aydınlanma hedeflenmiş olup sistemli ve yıllara ayrılmış bir program dâhilinde çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar öncesinde esaslı bir ön hazırlık yapılmıştır. Geçmişte yapılan çalışmalarla bu dönemde yapılan çalışmaları kıyasladığımızda bu dönemde toplumun aydınlanması için gerekli görülmüş olan eserlerin çevrilmesine öncelik verildiği görülecektir. Bu çerçevede raporlar hazırlanmış ve bu raporlara göre çalışmalar yapılmıştır. Tercüme Encümeni'nin Raporu aşağıda verilmiştir:

Tercüme Encümeni'nin Raporu⁶⁵

Memleketimizin irfan hayatı için tercümenin bugün büyük bir ehemmiyeti olduğu herkesçe malumdur. Tercüme, hem memlekete medeniyet âleminin fikirlerini ve hassasiyetini getirmek, hem de dilimizi zenginleştirmek hususunda hizmet edecektir. Bunun için tercüme işinin bugünkü perişan halinde bırakılmayıp bir usul ve nizam altına alınması için encümenimiz aşağıdaki tedbirleri tavsiyeye şayan görmüştür:

I- Dilimize çevrilmesi lüzumlu görülen klasik eserlerin listesi ilişik olarak sunulmuştur. Bu liste hiçbir suretle tahdidi mahiyette değildir. İlmi eserler, manüeller, esasen alakalı yüksek mektepler ve makamlar tarafından peyderpey tercüme ettirilmekte bulunduğu için bunların listeye ithaline lüzum görülmemiştir. Listedeki eserlerin tercümesinde sürat ve ciddiyetin temini için bu işin Maarif Vekilliği'nce deruhte edilmesi temenni olunur.

Listedeki eserler arasında, hümanist kültüre taalluku olanlara bilhassa ehemmiyet verilmesi, umumiyetle eserlerin tam olarak ve mümkün oldukça aslından tercüme ettirilmesi tavsiye olunur.

II- Bu eserlerin dışında hususi müesseselerin tercüme neşriyatını daha istifadeli kılmak ve bu yolda harcanan emekleri daha müsmir bir hale getirmek maksadile bu neşriyatın tanzim ve murakabesi için aşağıdaki hususların dikkate alınması lüzumuna kaniyiz:

---

⁶⁵ Bu bilgiler Taceddin Kayaoğlu'nun *Türkiye'de Tercüme Müesseseleri* adlı kitabın 284-295 sayfa aralığından alınmıştır.

Hususi müesseseler tercüme neşriyatının keyfiyetini yükseltmek hususunda Maarif Vekilliği ile partinin yardım tahsisatı kuvvetli bir amil olabilir. Bu yardımlardan istifade etmek isteyen tabiler neşrecekleri tercüme kitapların mahiyet ve keyfiyetine itinaya mecbur edilmelidirler. Bundan başka, tabilerden, her sene neşrecekleri tercüme eserleri önceden bildirmeleri esası kabul edilmelidir. Bu suretle, bir eserin aynı zamanda birkaç kişi tarafından tercüme olunmasına ve böylece emek ve masrafların boşa gitmesine mani olunabilir fikrindeyiz.

III- Gerek listedeki eserlerin tercüme sırası, mütercimlere tevzii, tercümelerin tetkiki ve tab'ı işleriyle; gerek hususi müesseselerin tercüme neşriyatını tanzim ve murakabe vazifesile meşgul olmak üzere daimi bir tercüme bürosu ihdası bizce zaruri görülmüştür. Maarif Vekilliği'ne merbut olacak bu büronun idari şekli ve çalışma tarzı tabii Vekillik'çe tesbit edilecektir.

IV- Bugün elde mevcut lügatlerin ihtiyaca kâfi gelmediği aşikârdır. Bu da pek tabiidir; zira tercüme faaliyeti lügatten sonra başlamaz; lügat, tercüme faaliyetlerinden sonra daha faydalı olur. Bundan dolayıdır ki, üçüncü maddede teşkilini temenni ettiğimiz büro, bundan sonra vücuda getirilecek lügatlerin malzemesini toplamakla da mükellef tutulabilir.

V- Bir tercüme mecmuası neşrinin de tercüme davasında zaruri olduğuna kaniyiz. Bu mecmua, şu üç esaslı kısmı ihtiva etmelidir:

1- Muhtelif metin tercümeleleri. Bunların hepsi değilse de hiç olmazsa bir kısmı asılları ile beraber neşredilmelidir.

2- Tercüme usulleri hakkında makaleler, münakaşalar; gerek mecmuada gerek hariçte neşredilmiş tercüme eserlerin tetkik ve tenkitlerini; eserleri mecmuada tercüme edilen muharrirler hakkında etüdler.

3- Lügat kısmı. (Mütercimlerin, ecnebi lisanların muhtelif kelime ve tabirleri karşılıklı olarak teklif edecekleri kelime ve tabirler).

Gerek Maarif Vekilliği'nce gerek hususi tabilerce tercümesine başlanmış veya başlanacağı haber verilmiş olan eserlerin listeleri de bu mecmuada neşredilmelidir.

VI- Çocuk edebiyatı ve halk için neşriyat mevzuları alakalı encümenler tarafından tetkik edildiği cihetle bu bahisler üzerinde durulmamıştır. Mamafih, çocuklar ve halk için tercüme ettirilecek eserlerin de, yukarıda bahsettiğimiz büroca tetkike tabi tutulması temenni olunur.

2.2.2.1. Türkçe 'ye Tercüme Edilmesi Tercüme İşleri Komisyonu'na Teklif Edilen Eserler

Tablo 2.1. Yunan ve Latin Klasikleri

Yazar	Kitap Adı
Homere	İlyada
	Odise
Platon	Protagoras
	Phedon
	La Banquet
	La Republique
Aristote	Poetika
	Retorik
Marc-Aurele	Fikirler
Xenophon	Anabasis
Demosthene	Nutuklar (Seçme)
Plutarque	Vie Des Hommes İllustres
Longus	Dafnis ve Kloe
Epictete	Eseri
Thucydide	Seçme Yazılar
Eschyle	Küllüyatı
Sophokle	Külliyatı
Euripide	Külliyatı
Aristophane	Bulutlar
	Eşek Arıları Kuşlar
	Lysistrata
	Kurbağalar
Cesar	Galya Muharebeleri
Ciceron	Seçme
Horace	Seçme
Apulee	Altun Eşek

Lucrece	De la Nature
Ovide	Les Amours
	Les Metamorphoses
Plautus	Amphitryon
	Çömlek (Aulularie)
Terence	Adelphes
Virgile	Bucoliques
	Enede
St. Augustin	Les Confessions
Tacite	Seçme Yazılar
Erasme	Deliliğin Methiyesi (Eloge de la folie)

Tablo 2.2. Alman Muharrirleri⁶⁶

Lessing	Hamburgische Dramaturgie
	Laokoon
	Nathan der Weise
	Minna Von Barnhelm
Goethe	Faust
	Werther
	Wilhelm Meister
	İfjjeni
	Die Wahlverwandschaften
	Egmont
	Torquato Tasso
	Dichtung und Wahrheit
Eckermannrder	Seçme yazılar

⁶⁶ Eserde Rus Muharrirleri ve Alman Muharrirleri'nin yerleri karıştırılmıştır.

Tablo 2.2. Rus Muharrirleri

Puşkin	Seçme Hikayeler
	Boris Godunof
	Onyegin
Griboyedof	Akıldan Bela
Gogol	Dikanka Akşamları
	Hikâyeler
	Ölü Ruhlar
	Revizör
	Taras Bulba
Lermontof ⁶⁷	Zamanımızın Kahramanı
Gonçarof	Oblomof
Turgenief	Avcının Notları
	Babalar ve Çocuklar
	Asilzade Yuvası
Dostoyevski	Cürüm ve Ceza
	Seçme Hikâyeler
	Aptal
	Karamazof Kardeşler
	Cinler (les Possedes)
Ostrovski	Fırtına
Tolstoi	Harp ve Sulh
	Anna Karenina
	Ba'sü B'ade'l-mevt
	Hikayeler
	Karanlığın Kudreti
	Yaşayan Kadavra
Çehof	Hikayeler
	Vanya Dayı
Maxim Gorki	Klim Sangin
Belinski, Çernişevski, Dobrolyubof'un tetkiklerinden seçmeler	

⁶⁷ Eserde geçen –of 'la biten Rusça isimler günümüzde –ov şeklinde kullanılır. Ayrıca çoğu eser ismi günümüzde farklı bir şekilde tercüme edilmiştir. Harp ve Sulh 'un Savaş ve Barış olarak çevrilmesi gibi.

Tablo 2.3. İtalyan Muharrirleri

Dante Alighieri	İlahi Komedya
Giovanni Boccaccio	Decameron
Aristo	Orlando Furioso
Torquato Tasso	Jerusalem Delivree
Machiavel	Le Prince
	Mandragore
Alexandre Manzoni	Les Fiances
Silvio Pelico	Mes Prisons
Giacomo Leopardi	Seçme Yazılar
Verga	Cavalliera Rusticana

Tablo 2.4. Şark Muharrirleri

Binbir Gece	Kelile ve Dimne
Hayyam	Seçme Parçalar
Firdevsi	Şehname
Sadi	Gülistan
Nizami	Hamse
Hafız	Seçme parçalar
Mevlana	Mesnevi'sinden seçme parçalar

Tablo 2.5. Şimal Muharrirleri

Hans Christion	Andersen Hikayeleri
Henrik Ibsen	Peer Gynt
	Bebek Evi
	Yaban Ördeği
	Rosmersholm
	Yapı Kalfası Solness
	Hortlaklar
Jean-August Strindberg	Baba
	Ölüm Dansı
Georges Cahen Brandes	Seçme Parçalar (XIX. asır edebiyatı cereyanları)

Tablo 2.6. İspanyol Muharrirleri

Michel de Cervantes	Don Quichotte
Lope de Vega	Kimi Sevdiğini Bilmeden Sevmek
Pedro Calderon	Hayat Bir Rüyadır
	Salamea Hakimi
Tirso de Molina	Don Juan
Louis de Camoens	Lusiades

Tablo 2.7. İngiliz Muharrirleri

Geoffrey Chaucer	Seçme parçalar
William Shakespeare	Marchant of Venice
	As You Like It
	Twelfth Night
	A Midsummer Night's Dream
	Romeo and Juliet
	Julius Caesar
	Othello
	Hamlet
	Macbeth
	King Lear
	The Tempest
	Winter's Tale
	Richard III
	Merry Wives of Windsor
	Antony and Cleopatra
Coriolan	
Ben Jonson	Volpone
John Milton	Paradise Lost
Daniel Defoe	Robinson Crusoe
Jonathan Swift	Gulliver's Travels

Laurence Sterne	A Sentimental Journey
Samuel Richardson	Clarissa Harlowe
Jane Austen	Pride and Prjudice
Walter Scott	Ivanhoe
	Lady of the Lake
Charles Lamb	Tales From Shakespeare
Oliver Goldsmith	The Vicar of Wakefield
Charles Dickens	David Copperfield
	Oliver Twist
Charles Kingsley	Water Babies
Hazlitt	Plain Speaker
	Table Talks
Emily Bronte	Wathering Heights
Thackeray	Vanity Fair
Fielding	Tom Jones
George Eliot	Adam Bede
Walter Pater	An Imaginary Portrait
Oscar Wilde	Intentions
Lord Byron	Childe Harold
	Don Juan
Percy B.Shelley	Prometheus

Tablo 2.8. Amerikan Muharrirleri

Mark Twain	Seçme Hikâyeler
Edgar Allan Poe	Hikayeler
Emerson	Seçme Yazılar
Nathaniel Hawthorne	Hikayeler
Longfellow	Seçme Yazılar

Tablo 2.9. Fransız Muharrirleri

Joseph Bedier	Le Roman de Tristan et Iseult
	Farce de Maitre Pathelin
François Rabelais	La vie inestimable de Gargantua
	Faits et dits heroiques du grand Pantagruel
Michel de Montaigne	Les Essais
Rene Descartes	Discours de la Methode
	Traite des Passions
Mme de Sevigne	Seçme parçalar
Blaise Pascal	Penses
	Provinciales
Jacques-Benigne Bossuet	Seçme Parçalar
La Rochefoucauld	Maximes
Mme de la Fayette	La Princesse de Cleves
Moliere	Le Tartuffe
	L' Avare
	Le Mariage Force
	Le Malade İmaginaire
	Le Medecin malgre lui
	Le Bourgeois gentilhomme
	Le Misanthrope
La Fontaine	Fables
Pierre Corneille	Le Cid
	Horace
Jean Racine	Phedre
	Britannicus
	Andromaque
	Bajazet
Jean de la Bruyere	Les Caracteres (Seçme parçalar)
Charles Perrault	Contes
Boileau-Despreaux	Art Poetique

Fenelon	Telemaque
St.Simon	Seçme parçalar
Vauvenargues	Maximes
Pierre de Marivaux	Le Jeu de l'Amour et du Hasard
Denis Diderot	Paradoxes sur le comedien
	Le Neveu de Rameau
Alain-Rene Lesage	Gil Blas
	Turcaret
Choderlos de Laclos	Liasions dangereuses
Abbe Prevost	Manon Lescaut
Montesquieu	Lettres Persanes
Voltaire	Romans et Contes
	Mektuplarından seçme parçalar
	Histoire de Charles XII
Volney	Les Ruines
J. J. Rousseau	Emile
	La Nouvelle Heloise
	Les Reveies d'un promeneur solitaire
	Confessions
	Le Contrat Social
Beaumarchais	Le Mariage de Figaro
	Le Barbier de Seville
B.de St. Pierre	Paul et Virginie
Mme. de Stael	De l'Allemagne
Chaeteaubriand	Atala
	Rene
	Memories d'outre-tombe (seçme parçalar)
	Voyage en Amerique
B.Constant de Rebecque	Adolphe
Alphonse de Lamartine	Graziella
	Raphael

Alfred de Vigny	Servitude et grandeur militaires
	Chatterton
Victor Hugo	Hernani
	Notre-Dame de Paris
Alfred de Musset	Le Chandelier
	On ne badine pas avec l'amour
	Les Caprices de Marianne
	Lorenzaccio
Honore de Balzac	Eugenie Grandet
	Le Pere Goriot
	Le Lys dans la valle
	Le Cousin Pons
	La Cousine Bette
	Le Cure de Tours
	Grandeur et decadence de Cesar Birotteau
	La Peau de Chagrin
Stendhal	Le Rouge et le Noir
	La Chartreuse de Parme
	De l'Amour
Prosper Merimee	Carmen
	Colomb
	Mosaiques
G. de Nerval	Voyage en Orient
	Les filles de feu
Sainte-Beuve	Seçme parçalar
Gustava Flaubert	Madame Bovary
	Salambo
	Education Sentimentale
	Correspondance (Seçme parçalar)
Jules Lemaitre	Seçme parçalar
Ferdinand Brunetiere	Seçme parçalar

Faguet	Seçme parçalar
Remy de Goirumont	La Culture des Idees
Fustel de Coulange	La Cite antique
Alphonse Daudet	Lettres de mon moulin
	Le Petit Chose
	Sapho
Th. Gautier	Constantinople
	Mile de Maupin
Emile Zola	Therese Raquin
	L'Assomoir
	Germinal
Charles Baudelaire	Le Spleen de Paris
Maupassant	Seçme Hikayeler
Goncourt	Germinie Lacerteux
	Manette Salomon
George Sand	İndiana
	La Mare au Diable
Lamennais	Paroles d'un Croyant
Ernest Renan	La Vie de Jesus
Hippolyte Taine	Philosophie de l'art

Verilen listeden de anlaşılacağı üzere hem Doğu hem de Batı dünyasından eserlerin çevrilmesi ve hangi eserlerin çevrileceği önceden belirtilmiştir. Hem doğu hem de batı kültürlerini bünyesinde barındıran Türkiye bu çalışmalarla adeta kültürlerin kesiştiği bir yer olmuştur. Her kesime hitap edecek olan bu çalışmalarla toplumun aydınlanması amaçlanmıştır.

2.2.3. 70'li Yıllardan Sonra Çeviri Faaliyetleri

1967 yılında Tercüme Bürosu'nun kapanmasından sonra çeviri faaliyetleri eski popülerliğini yitirmeye başlamıştır. Yıllarca Türkiye'nin düşünsel ve kültürel alanlarda büyük katkılar sunan böyle bir kurumun kapanması bu faaliyetlerin denetimden uzak

sürdürülmesine yol açmıştır. Yapılan çeviriler toplum tarafından talep edilen çevirilerdir. Bu dönemde kendini hissettiren akımlar çeviride belirleyici rol oynamışlardır.

Ama bu dönemden sonra teorik anlamda çeviri üzerine tartışmalar yaşanmıştır. 1977 yılında çeviri sorunlarının tartışıldığı, çeviriyi ve sorunlarının ele alındığı ilk bilimsel toplantı İstanbul'da yapılmıştır.

Bu dönemde çeviriler devam etmekle beraber çeşitliliğini de korumaktadır bu dönemlerde. Bu konuda Behçet Necatigil'in *Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler* adlı makalesinden yapılan çevirilerin farklılığı şu şekilde anlatılmaktadır:

'1970-*Macar Hikayeleri Antolojisi*, hazırlayan: Muzaffer Reşit (=Yaşar Nabi Nayır). İstanbul, Varlık Yayınları.

1971-Georgi Karaslavov: *Sevda Gelin*, roman, çev. A. Erdeniz, İstanbul, Habora Kitabevi.

1971-C.Vigil Gheorghiu: *Menekşeli Tepeler*, roman, çev. Faik Baysal, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.

1971-Zaharia Stancu: *Çingenem* (Romence adı: Şatra), roman, çev. Atilla Tokatlı, Ankara, Bilgi Yayınevi.

1972-Viorica Stircea: *Hurrem Sultan*, roman, çev. Mehmet Selim, İstanbul, Milliyet Yayınları.

1973-Liviu Rebreanu: *Asılmışlar Ormanı*, roman, çev. Orhan Çamay, İstanbul, Tel Yayınları.

1975-Zaharia Stancu: *Topal*, çev. Naime Yılmaz, İstanbul, Habora Yayınevi.

1975-*Çağdaş Yugoslav Hikayeleri Antolojisi*, hazırlayan ve çeviren: Necati Zekeriya, İstanbul, Varlık Yayınları.⁶⁸ Yapılan bu çeviriler Bulgar, Macar, Romen ve Yugoslav 'ya edebiyatlarından eserler çevrilmiştir. Bu çevirilerle okurun farklı milletlerin edebiyatlarıyla tanışmaları sağlanmıştır. Çalışmalar okuru farklı milletlerin edebiyatlarıyla tanıştırmının yanı sıra edebiyatta farklılaşmanın olmasını da sağlamıştır.

⁶⁸ Verilen bilgiler Behçet Necatigil'in, *Türk Dili Dergisi Çeviri Sorunları Özel Sayısı*, 1 Temmuz 1978, Sayı: 322 dergisinde çıkan "Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler" adlı makalesinden 131-145.sayfalarından alıntıdır.

Çeviriler Türkçeye pek çok yenilik kazandırmıştır. Yapılan çevirilerle dilin zenginleşmesi ve dil üzerine çalışmaların yapılmasına olanak sağlanmıştır.

Bu alanda yapılan çalışmalar büyük bir birikimin sonucu olarak daha gelişmiş bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bireysel olmanın yanı sıra devlet desteğiyle de yapıldığı dönemler olmuştur. Bu dönemlerde çeviri teknolojik ve kültürel alanlardaki gelişmelerin ele alınmasında aracı rolünü üstlenmiştir. Eskiden dil okulları bünyesinde yetiştirilen elemanlar artık üniversitelerdeki bölümlerde yetiştirilmeye başlanmıştır. Türkiye’deki pek çok üniversitede yabancı dil bölümleri açılmış olup burada alanlarında uzman dil uzmanları yetiştirilmeye başlanmıştır. Ülkemizde çevirmenlik eğitimi 1993-1994 yıllarında Boğaziçi Üniversitesi’nde İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümünde, bir yıl sonra da Ankara’da Hacettepe Üniversitesi’nde öğrenci alınmasıyla başlamıştır. Sonraki yıllarda çeşitli üniversitelerde de mütercim-tercümanlık bölümleri açılmaya başlanmıştır. Kamu sektöründe oluşan ihtiyaca cevap verebilmek için her yıl bu bölümlere öğrenci alımı yapılmaktadır. Mütercim-Tercümanlık Bölümünün üniversitelere göre dağılımı şu şekilde verilmiştir:

Tablo 2.10. Türkiye’de Çevirmenlik Eğitimi Veren Kurumlar⁶⁹

SIRA NO	ÜNİVERSİTE	FAKÜLTE	BÖLÜM	2011 YILI KONT.
1	Atılım Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	5
2	Atılım Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (Tam Burslu)	5
3	Atılım Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (%50 Burslu)	10
4	Bilkent Üniversitesi	Uygulamalı Yabancı Diller Yüksek Okulu	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce-Fransızca-Türkçe) (Tam Burslu)	5
5	Bilkent Üniversitesi	Uygulamalı Yabancı Diller Yüksek Okulu	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce-Fransızca-Türkçe) (%50 Burslu)	45

⁶⁹ 2011 ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu taranarak elde edilmiştir.

6	Beykent Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	5
7	Beykent Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (Tam Burslu)	6
8	Beykent Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (%50 Burslu)	49
9	Beykent Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Rusça)	4
10	Beykent Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Rusça) (Tam Burslu)	4
11	Beykent Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Rusça) (%50 Burslu)	32
12	Boğaziçi Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Çeviribilim	45
13	Çankaya üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	5
14	Çankaya üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (%50 Burslu)	25
15	Dokuz Eylül üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Türkçe-Almanca-İngilizce)	35
16	Dokuz Eylül üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Türkçe-Almanca-İngilizce)	35
17	Ege Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	30
18	Ege Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Almanca)	30
19	Hacettepe Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	65
20	Hacettepe Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Almanca)	65
21	Hacettepe Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Fransızca)	65
22	İstanbul Arel Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (Tam Burslu)	4

23	İstanbul Arel Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (%50 Burslu)	40
24	İstanbul Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	40
25	İstanbul Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Almanca)	45
26	İstanbul Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Fransızca)	45
27	İzmir Ekonomi Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	35
28	İzmir Ekonomi Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (Tam Burslu)	5
29	İzmir Ekonomi Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (%50 Burslu)	10
30	Kırıkkale Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Fransızca)	45
31	Kırıkkale Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Arapça)	30
32	Kırıkkale Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Arapça) İ.Ö.	30
33	Marmara Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Almanca)	45
34	Marmara Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Fransızca)	45
35	Marmara Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	45
36	Mersin Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Almanca)	55
37	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Almanca)	8
38	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Almanca) (Tam Burslu)	2
39	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Almanca) (%50 Burslu)	10
40	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Arapça)	13
41	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Arapça) (Tam Burslu)	3
42	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Arapça) (%50 Burslu)	14
43	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	13
44	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (Tam Burslu)	3
45	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (%50 Burslu)	14

46	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Çince)	13
47	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Çince) (Tam Burslu)	3
48	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Çince) (%50 Burslu)	14
49	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Rusça)	13
50	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Rusça) (Tam Burslu)	3
51	Okan Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Rusça) (%50 Burslu)	14
52	Sakarya Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Çeviribilim (Almanca)	50
53	Sakarya Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Çeviribilim (Almanca) İ.Ö.	50
54	Trakya Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	30
55	Trakya Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Almanca)	30
56	Trakya Üniversitesi	Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Bulgarca)	25
57	Yaşar Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	5
58	Yaşar Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (Tam Burslu)	2
59	Yaşar Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (%50 Burslu)	6
60	Yaşar Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (%25 Burslu)	12
61	Yeditepe Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Çeviribilim	35
62	Yeditepe Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Çeviribilim(Tam Burslu)	10
63	Yeditepe Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Çeviribilim(%50 Burslu)	20
64	Yeni Yüzyıl Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce)	10
65	Yeni Yüzyıl Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (Tam Burslu)	5
66	Yeni Yüzyıl Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (%50 Burslu)	10
67	Yeni Yüzyıl Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (İngilizce) (%25 Burslu)	15
68	Yıldız Teknik Üniversitesi	Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık (Fransızca)	40

Türkiye’de çevirmenlikte eğitim yapılan dillerin dağılımına baktığımızda ilk sırada İngilizce’nin olduğunu görürüz. İkinci sırada ise Almanca gelir. Çevirilerin oranı ve önemi gün geçtikçe artmaktadır. Ülkemizde tercümanlarla ilgili yasal mevzuatlar mevcuttur. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu;
2. 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu;
3. 1512 Sayılı Noterlik Kanunu;
4. Noterlik Kanunu Yönetmeliği.

Tercümanlığın mahkeme gibi yerlerdeki gereklilikleri yasal çerçevede de belirtilmiştir. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Madde 276’da belirtildiği üzere:

(1) Yargı mercileri veya suçtan dolayı kanunen soruşturma yapmak veya yemin altında tanık dinlemek yetkisine sahip bulunan kişi veya kurul tarafından görevlendirilen bilirkişinin gerçeğe aykırı mütalaada bulunması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Birinci fıkrada belirtilen kişi veya kurullar tarafından görevlendirilen tercümanın ifade veya belgeleri gerçeğe aykırı olarak tercüme etmesi halinde, birinci fıkra hükmü uygulanır.

Yapılan düzenlemelerle çeviri işinin belirli çerçeveler dâhilinde yapılması sağlanmış ve bu şekilde ileride doğabilecek sorunların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Madde 263’ün 1.bendinde ise bir vatandaşın dil bilmemesi ile ilgili durumlar şu şekilde anlatılmaktadır:

- (1) Tanık Türkçe bilmezse tercümanla dinlenir.

Gelişen dünyamızda her geçen gün çevirinin ihtiyaç duyulduğu alanlar da artmaktadır. Çeviriye olan ihtiyaçlar dâhilinde tercümanlar istihdam edilmektedir. Bu alanlar özel ve kamu sektörü diye ikiye ayırmak mümkündür. Özel sektörde çeviriye özellikle iş dünyasında oldukça fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu dairelerinde ise çevirmenlerin istihdam edildiği alanları aşağıdaki gibi verebiliriz:

Tercümanların Kamu Sektöründe İstihdam Edildikleri Alanlar⁷⁰

1. Başbakanlık;
2. Dışişleri Bakanlığı;
3. Avrupa Birliği Bakanlığı;
4. Kültür ve Turizm Bakanlığı;
5. Adalet Bakanlığı;
6. Maliye Bakanlığı;
7. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı;
8. Milli İstihbarat Teşkilatı;
9. Emniyet Genel Müdürlüğü;
10. Mesleki Yeterlilik Kurumu;
11. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü;
12. Karayolları Genel Müdürlüğü;
13. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu;
14. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı;
15. Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü;
16. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı;
17. T.C. Devlet Demiryolları İşletmesi Genel Müdürlüğü;
18. Türkiye Vagon Sanayii A.Ş. Genel Müdürlüğü;
19. İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri;
20. Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü;
21. T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü.

Ayrıca 1972 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe 1512 sayılı Noterlik kanunu konulmuş ve bu kanun çerçevesinde yeminli tercümanlar çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Çeviri çalışmalarının her alanda bir ihtiyaç halini almasıyla bu alanda yapılan çeviri faaliyetleri kanun himayesine alınmıştır. Eğitim kurumlarının artması ve uluslararası etkileşiminin gelişmesi çevirinin gelişmesine doğrudan etki yapmaktadır.

---

⁷⁰ 2005-2011 Kamu personeli atama ve tercih kılavuzları taraması sonucunda oluşturulmuştur.

SONUÇ

Bu çalışmada Rusya'daki ve Türkiye'deki çeviri faaliyetleri incelenmiştir. Rusya'da Kiev Rusyası'yla başlayan bir sürecin I. Petro dönemiyle hız kazanması ve 20. yüzyıldaki süreçler anlatılmaktadır. Rusya'da yapılan çalışmaların edebiyat ve kültür üzerine olan etkileri ve ayrıca bunların sonucu olarak Rus edebiyatının büyük bir ivme kazanarak dünya edebiyatındaki yerini alması anlatılmaktadır. Rusya'da din olgusunun çeviriye olan etkisi ve çeviri faaliyetlerinin gelişimi açısından önemi oldukça büyüktür. I. Petro'nun Avrupa'da eğitim alması ve ülkenin gelişmesinde çevirinin oynayacağı rolü bilmesi çeviri faaliyetlerinin devlet tarafından desteklenmesini sağlamıştır. I. Petro eğitimini tamamlayıp ülkesine döndüğünde Avrupa'da gördüğü gelişmeleri ülkesinde tatbik etmek için yurtdışından bu alanlarla ilgili olarak kitaplar getirip Rusçaya çevirtmiştir. Daha sonraki dönemlerde çeviriyle ilgili yeni çalışmalar yapılmış ve bu doğrultuda planlar yapılmıştır. Devlet tarafından yayınevleri kurulmuş ve burada çeviri desteklenmiştir. Çeviri çalışmalarında dönemin önde gelen yazar ve şairleri de faaliyet göstermiştir. Bu şekilde dil ve edebiyatın zenginleşmesine büyük katkılar sunulmuştur. Türkiye'deki faaliyetleri incelediğimizde benzer olgularla karşılaşırız. Çokkültürlü toplumlardaki çok dillilik çeviriye olan ihtiyacı artırmıştır. Osmanlı Devleti bünyesinde farklı dillerin konuşulması sonucu çeviriye birçok alanda ihtiyaç duyulmuştur. Çeviri iletişimde bir aracı rolünü üstlenmiştir. Ticaretin ve diplomasinin gelişmesiyle çevirinin devlet kurumlarındaki önemi de artmıştır. Dönem dönem yapılmış olan ıslahatların çeviriye olan ilişkisi irdelenmiştir. Türkiye'nin I. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden yapılandırılmasıyla Batı eksenli yeniliklere girişilmiştir. Atatürk'le beraber çevirinin üzerinde durulmuş ve 1939 yılında Milli Eğitim Müdürü olan Hasan Ali Yücel tarafından büyük bir atılım gerçekleştirilmiştir. Çeviri faaliyetlerinin Türkiye'nin gelişmesindeki rolü oldukça önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Adivar, A. Adnan, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2000.
- Aydın, Bilgin, *Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yerleri*, Enderun, İstanbul 2007.
- Dino, Güzin, Türk Dili Dergisi Çeviri Sorunları Özel Sayısı, *Sabahattin Eyuboğlu ve Türkiye’de Çeviri Hareketleri*, 1 Temmuz 1978 Sayı: 322.
- Eruz, Sakine, *Çokkültürlülük ve Çeviri Osmanlı-Devleti’nde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler*, Multilingual, İstanbul 2010.
- Fedorov, A.V., *Osnovi Obşey Teorii Perevoda*, Filologia Tri, Moskova 2002.
- Göktürk, Akşit, *Çeviri: Dillerin Dili*, Yapı Kredi Yayınları, 10. Baskı, İstanbul 2013.
- Günyol, Vedat, “Türkiye’de Çeviri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C 2, 1983.
- [https://ru.wikipedia.org/wiki/Художественная_литература_\(издательство\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Художественная_литература_(издательство))
- İçöz, Nihan, ‘1940 Yılı: Türk Kültür Ve Edebiyatında Çeviri İle Açılan Çığır’, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt:5, No:2, 2013,s.336.
- Katalog Knig, Vıpuşennih İzdatelstvom İnostrannoy Literaturı i İzdatelstvom ‘Mir’ V 1946-1970 gg.
- Katalog Knig, Zarubejnih Avtorov, Vıpuşennih İzdatelstvom Mir Na Russkom Yazıke V 1971-1987 gg.
- Kayaoğlu, Taceddin, *Türkiye’de Tercüme Müesseseleri*, Kitabevi, İstanbul 1998.
- Koç, Emel, “Türkiye’de Felsefe Dilinin Gelişimi ve Çeviri Faaliyetlerine Genel Bir Bakış”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2009, Sayı:20.
- Komissarov, V.N., *Teoriya Perevoda*, Vışşaya Şkola, Moskova 1990.
- Komissarov, V.N., *Vvedenie V Sovremennoe Perevodovedenie*, İzdatelstvo ETC, Moskova 2002.
- Lopatin, V.V., Lopatina, L.Ye. *Russkiy Tolokoviy Slovar*, Mültilingual, İstanbul 2001.

- Necatigil, Behçet, “Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler”, *Türk Dili Dergisi Çeviri Sorunları Özel Sayısı*, 1 Temmuz 1978 Sayı: 322.
- Neliuben, L. L., Khukhuni, G. T. *İstoriya i Teoriya Perevoda V Rossii*, İzdatelstvo MGOU, Moskova 2003.
- ÖSYS, *Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu*, Ankara 2011.
- Sdobnikov, V.V., Petrova, O.V., *Teoriya Perevoda*, İzdatelstvo NGLU imeni N.A.Dobroliubova, Nijniy Novgorod 2011.
- Şener, Leyla, ‘Büyük Petro Dönemi Rusya’da Çeviri Faaliyetleri’, *Tarih Okulu Dergisi*, Eylül 2013, Sayı XV.
- Şener, Leyla, ‘Eski Slavca ve Rusça Çevirilerin Özellikleri’, *Turkish Studies*, Ankara 2013, Sayı 8.
- Ülken, Hilmi Ziya, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Türkiye İş Bankası, İstanbul 2011.
- Yücel, Faruk, ‘Türkiye’nin Aydınlanma Sürecinde Çevirinin Rolü’, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 2006.
- Yücel, Hasan Ali, Thomas Mann’ın *Tonio Kröger* eserinin Türkçe çevirisinde önsöz. (Çev.: Mehmet, Karasan), *Dünya Edebiyatında Tercümeleer. Yeni Alman Edebiyatı I*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1945.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Murat YILMAZ
Doğum Yeri ve Tarihi	GENÇ -10.05.1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Moldova Komrat Devlet Üniversitesi - İngiliz Dili ve Edebiyatı/Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Rusça, Almanca,
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	BAP PROJESİ 'XX. YÜZYILDA RUSYA İLE TÜRKİYE'DEKİ ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ'
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	murat.yilmaz@atauni.edu.tr
Tarih	07.07.2014